

Lukom Angal Bib Hobao Sao waeb bisao o

*Lukom Njisesom bisao sao arman aol Tiyopilas
bor waeb bu pen kisao o*

¹⁻² Aol aondao Tiyopilas o, su ngo nao hayom o bor hobao sao mend bisaol tenaol mendborom ngo bisao sao mbinin elom hondobur, mbes di ngubi tomb di mbinim hindismi ub angal bib ngo tenaol hambunom pangen kao kalam aeben aeben bubur, naom di pangaomun kao njismi ka. Ngub bismil tenaol mendbor andubom ngo bisao sao arman mbuk waeb buklwao ko nen sabismi ub*

³ nim di ngo bisao sao mbes ora te dubi mao bemberawaol, arman ngo bisao sao hambun sao mbuk waeb bor oborob ora uklwao ko nen sabowao ora.

⁴ Ngubi tomb ngo bisao sao kang mend pangisi o, njem hambun sao bisao sao te oborob ora pangenin ko nim mbuk ngo waeb bi ka.

Angal mini wesao Sekaraya bor Njon Mbatas Biyao Aol maruklesi ko kao kalisao o

⁵ Mbes ora kabmanon aol wesmbao Heror ke ndisom su Njuriya maomb bo hasndis tomb Nju semon baolum aol mend obun imbi Sekaraya kismil, aol Abasan sem maomunu baolum aol kongon bimi baebenon is mend obu sisesa. Ngo tomb obun weren imbi Ilisaber kismil, aol Eron

* **1:1-2:** Njo 15:27; Bis 1:1

obu ten ngo obun ab sumb sisaol, obu di baolum aol semon wane sisesa.

⁶ Ngub burubur kisbin mbibi tobaklom kone ebe u oborob was bu hasbil, Ngaorom hindisao tomb di Aorao Aondaom bibaebe keyao sao di obun man hambun sao di hul nao haebur khorob sao kang mend nao bisbisa.

⁷ Ngub bisbi o ten ngom nongnas nao mari hapele was bao habur, mbibi tobakl hungi sam sam bisbil mbibin nongnas is mend and nao sisesa.

⁸ Ngo tomb baolum aol baebenom akl akl bismi nda ub aol ngon semom Ngaoron kongon akl akl bu, bu hasmi tomb

⁹ Nju semom bismi ub embi kongon aebom was buklaob ko ne mi mi bubur hondo mao bemberaesmil, kao ebe ora peben haoroklme sao embi aol Sekarayam haoruklao ko mao bembera hindismisa. Ngub bismil aol ngom kao pebe sao mend Ngaor bor kalo haoruklbur, Aorao Aondaon Hen Moroklme Anda andaon hondaesesa.

¹⁰ Ngub hondaesaol Nju semom kao pebe sao ngub haorismi tomb, mbinim bismi ub tenaol hambunom Ngaor bor kao kaloklbur and ngon dera nan kiril mba ber mba hasmisa.

¹¹ Ngo tomb and ngon andaon Aorao Aondaon angal mini wesao mend obo pindib pabur, kao pebe sao haoroklme to ndan ki tao nan hasaol aol Sekaraya ngom hindisesa.

¹² Ngub hondobur kisaon aol ngom pakl aondaon ora homo burisao po wisesa.

¹³ Ngo tomb angal mini wesao ndam obu bor kabl, Sekaraya o, njem Ngaor bor kao kalale ub obum pango hayao ko kao njukl ubukl ngao, pakl

nao hom ka. Njen were Ilisaber ke ndam njen isi mend maru waklaong, obun imbi Njon ko karu wibi.

¹⁴ Nas ngo obu obun amom maruklao tomb njem di werek bubur turi homoklesil, tenaol mendbor hambunom di turi aondao bu ora homoklemi.

¹⁵ Aorao Aondao obum nen sabeyao ub obu aondao imbi wi ora soklao. Nas ngo obum ib waen di he soklme ib buri ngubi hakl di nao noklao ora. Obu wen mar paklao ora tomb di obun kone bor Wesao Ebe Tangar nda hae ora maru uklao.

¹⁶ Nas ngom su Isreyel tenaol mendbor andub ora mbinin Aorao Aondao Ngaor hayaol wakl kone baol maonaoklbir pen lao.

¹⁷ Obu Ngaoron man mini aol ora soklao, Wesao Ebe Tangarom man mini aol Ilanjan kone bor hondabur buri mao palaesao ub buklaol, obu di Ilanjam kone u hasao ubi u haklao. Nas ngom mbini aol baebenom di wakl kone u bokeyobur mbinin nongnasol kone win lao. Obum mbini hul ha kone awis haroklme baeben di wakl kone u bokelen ko, kone dund se wi oborob bimi baebenom kone woroklme ub win lao. Nas ngo obum Aorao Aondao eben ko obun sem hambun man man bu mao baraklao ko angal mini wesao ngub kisesa.*

¹⁸ Ngub kisaol Sekarayam angal mini wesao nda bor kakl, Wao. Yao tobakl hungi ora inj e bo? Nim asub buklaol hondobur njem heneng kal ko ne saboklwaob? kisesa.

* **1:17:** Mat 17:11-13

19 Ngub kisaol angal mini wesao ndam obu bor ko san lubur kakl, Pangal. Ninao imbi Ngeberiyel ora ubukl ol, ni Ngaor hayaol bao haruklu ka. Obum ora angal bib ebe ngo njem pangenin ko kao kalokl pu kaonaol ubukl ol,*

20 nim kao njanda ub heneng ora bukla o, njen kone taol taol bu heneng ora bukla ko nen nao sobal ol nje e beb nao ke was haklesi. Ngub was habur mabor nim ngo kao njanda ub bukla o tomb oran, njem wakl angal lesi ora ko angal mini wesao m ngub kisesa.*

21 Ngo tomb tenaol dera hasmi nda baebenom Sekaraya ngubi tomb pen dera oboklao ko nen sabismi o, obu Ngaor Hen Moroklme Anda ngon andaon bor bao habur pen dera nao ibisao tomb mbinim burir bismisa.

22 Ngub bismil mabor obu dera ibisao tomb obun pondo pe minisaol, obum angal kokl buwaesaol hondobur, obum andaon bor obam sao menjao haondaonaol bene ko nen sabismisa. Ngub nen sabismil obun kim was menger mu habur, e beb nao ke was bao hasesa.

23 Obum bao hor kab teb ngub was bao bu hakl-bir kisaon, mabor aol Sekaraya ngom Ngaoron kongon ngo bu paesao tomb obun anda pisasa.

24 Ngo tomb mabor obun were Ilisaberom nongnas sen homobur, obu hungum ek ukl su oran mupango sub was burubur kakl,

25 Aorao Aondaom ngubi tomb ni hond aondao ora homobur oborob ora bi ol, nao tenaol bor ni ko mende sakl nao poloklwao kisesa.

* 1:19: NjuS 1:14 * 1:20: Luk 1:45

Angal mini wesao nong Mariya bor Njises maruklesi ko kao kalisao o

²⁶ Ngo tomb mabor ten Ilisaber nda nongnas sen homo win ek ukl dow a oran pibi hasao tomb, Ngaorom obun angal mini wesao Ngeberiyel ke mend nje and lobokl lobokl Nasarer su Kalili bor pu kisesa.

²⁷ Ngub kisaol nong is mend obun imbi Mariya kismil, su ngo bor birisao o obu nas Njoseb ke mend hasao on sokl kal hae burubur obun anda biri non bi sisaol, nas Njoseb ngo obu di Debir semon isi hasesa.*

²⁸ Ngo tomb angal mini wesao ndam nong Mariya ngo birisaol obobur kakl, Aorao Aondaom nje haru habur bisur aondao ora baonaong, njen kone bor sub tibaen as ko ora biribi kisesa.

²⁹ Ngub kisaol pangobur nong Mariya ndam burisao po burir aondao ora biyubur, obum angal ngon te asub ko leb ko obun kone taol taol bu nen aondao ora sabisesa.

³⁰ Ngub bisaol angal mini wesao ndam nong nda bor waki kakl, Mariya o, Ngaorom njel kone u turi aondao ora homeyaong, nje pakl nao homaebe ora.

³¹ Pangal. Nje nongnas sen homobur isi maruklesing, obun imbi Njises ko karu wibi.*

³² Nas ngo obu aol aondao imbi wi ora haklaol, mbinim obu Ngaor Aondao yubu oran isi hae lemi. Obun ab sumb Debirom aol wesmbao aondao ora habur buri palo maeb ha maomb bo hasao ub, naon Aorao Aondao Ngaorom aol ngo

* **1:27:** Mat 1:16-18; Luk 2:5 * **1:31:** Mat 1:21-23

obum di ngub buri palo maeb ha maomb bo haen lao.

³³ Ngub buklaol obun ab sumb Njekob sem hambun maeb ha maomb bo habur laon, obum ngub maomb bo ha kimb ora buklaol kisesa.

³⁴ Ngub kisaol nong Mariyam angal mini wesao nda bor kakl, Wao. Nao aoli nao hae ni nong ora bereng, nim asub bubuk maruklwao? kisesa.

³⁵ Ngub kisaol angal mini wesao ndam obu bor ko san lubur kakl, Ngaoron Wesao Ebe Tangarom njen hibi umu bor hondabur, Ngaor Aondaon yubu ora ndan burim nje men mbaklao tomb njem nas ngo maruklesi. Ngub maruklesil Ngaorom nas ngo obu komb bi ora haen kisao o ora yaol, obu Ngaoron Isi ora hae lemi kisesa.*

³⁶ Ngub kobur wakl kakl, Pangal. Njen bab hungi Ilisaber ke nda mbinim obu ten habele nongnas nao marib se ora bere lome o, obu nongnas pango win ngubi tomb ek ukl dowan oran pibi harnaol, ten heyao ngo obum di isi maruklao ora.

³⁷ Ngub buklaol Ngaor obum menjao bukl buwa nao bib se ora hayao ko angal mini wesao ndam ngub kisesa.

³⁸ Ngub kisaol nong Mariya ngom obu bor kakl, Pangal. Ni Aorao Aondaon kongon biyu nong ora bereng, njem ngo kao njiril ub ba sin di ebe was kisesa. Ngub kisaol angal mini wesao ndam paokl pisesa.

Nong Mariyam ten Ilisaber hondokl pisao o

* 1:35: Mat 1:20

³⁹ Ngo tomb nong Mariya obun su ngol bao-raoklbir Njuriyan su and te mend yu manda bor wisaol, ngo bor penar bu ora pisesa.

⁴⁰ Ngub pobur kisaon obu aol Sekarayan anda hondabur, aol ngon were obun bab Ilisaber nda bor, nao bab ko turi homo taeki kisesa.

⁴¹ Ngub kisaol ten ndam nong Mariyan angal ngo pangisao tomb nongnas ngo obun tombao ndaon bor birisao ndam el bu nuklu taokl en aeben bu pesesa. Ngo tomb Wesao Ebe Tangarom ten Ilisaber ndan kone bor aondao bu ora hon-daesaol,*

⁴² ten ndam nong Mariya bor angal buriyab ora kobur kakl, Ngaorom nje turi homo njel aondao bu ora kone waoraoklao om mbini ten kone ebe wi aeben o bereyem baeben turi homaoklao ub di men mbayao ora. Njem nas ngo maruklesi o di Ngaorom obul aondao bu ora kone u turi hom ha was haklao.

⁴³ Ngub buklaong nao Aorao Aondaon am ngom ni non bi ngo asub ko saor mu hondokl obaokl balem?

⁴⁴ Pangal. Njem ni taeki kaenda pangowao tomb nongnas ngo nao tombao ndaon bor bere-mon werék bu, el bu aondao bu ora nuklu taokl en aeben ba kisesa.

⁴⁵ Ngub kobur kakl, Aorao Aondaom nje bor kao njaonao ub njem heneng ora buklaon ko nen sabobur obul hul ha ora hael ngao, njem werék bu turi aondao bu ora homaebe ko ten Ilisaberom ngub kisesa.*

Nong Mariyam we ko Ngaor bor kaoya kisao o

* 1:41: Luk 1:15 * 1:45: Luk 1:20

46-49 Ngo tomb nong Mariyam kabl,
 Ni Ngaoron kongon biyu nong
 Kang ndi nao mini ora bere o
 Obum ni non bi ngo turi homo kone wiyao!
 Nao konem Aorao Aondao bor
 Aondao bu kaoya kao was lao.
 Ngaor nao bu maoraoklao aol ndam
 Ni non bi ngo turi homo kone wiyao!
 Nim obu di turi homo
 Nao kone bor werek aondao ora bin beraklo.
 Ngaor obu buri pon pae aondao ora nda
 Obun imbi ebe komb bi ora yao.
 Obum ni bor hobao sao aondao ora ngo be o
 Tenaol sem hambunom maru wam aeben buk-
 lemim
 Nong ngo obul kone u turi mao homaesao lemi.*
 50 Mbes mari baeben di wen maruklemi baeben
 di
 Ngo haki hambunon obu pakl homo haklemi
 baeben
 Obum hond homo bu mukalo.
 51 Ebekone puklmi baebenom
 Naom ngo sao ngo sao buklmao ko nen saboklme
 o
 Obun burim ngo baeben
 Lu taol peyo buri ken kisao.
 52 Buri palobur maomb bo haroklme baebenom
 di
 Ngub nao maomb bo haen
 Obum men kang mao saesao.
 Imbi nao wi men kang so boroklme baeben
 Obum aondao ora mao hasao.
 53 Obum dem homo boroklme baeben bor
 Hobao sao ora ngaorukl pelen taol bu kalisao.

* 1:46-49: Luk 1:25; Luk 11:27

Andub sao u haroklme baeben bor
 Obum menjao nao wi ki hobaol birin kobur
 Menjao nao mini ora pen kisao.

⁵⁴⁻⁵⁵ Naon ab sumb wil baeben bor
 Buklwao ko kao kalisao ub kone nao tuwae
 Obun kongon biyao aol Isreyel di
 Ki taokl kalo bisur bisao.
 Naon sumb Eberehem di
 Obum maru wam aeben aeben bisao hakl di
 Ngo baeben bor nim buklwao ora kisao ub
 Aokl nao hemen beyabur
 Hond homo bisur bi aeben saraoklao ko
 nong Mariyam ngub kisesa.

⁵⁶ Ngo tomb nong Mariya Ilisaber hesa ek ukl
 teb mend bao baoraoklbir wakl obun anda pis-
 esa.

Njon Mbabtas Biyao Aol marisao o

⁵⁷ Ngo tomb ten Ilisaber nda nongnas marukl
 peb se tomb sisaol obum nas marisesa.

⁵⁸ Ngub marisaol ten ngon sem baeben di obun
 tenaol sango baeben di, Aorao Aondaom ten
 Ilisaber nda hond homo bisur aondao ora bisaol
 hondobur, mbini hambunom turi homo werek
 bismil, ten ngo obum di turi aondao ora himisesa.

⁵⁹ Mabor bao hor duklab oran pibi hasao tomb
 mbinim nas kang ngo soweb bi ha songol pe hakl
 obobur, obun abon imbi Sekaraya kismi ub nas
 ngon imbi di Sekaraya lomao ko nen sabismi o,*

⁶⁰ nas ndan amom inj ora kobur kakl, Obun
 imbi Njon ora lomao kisesa.*

* **1:59:** Luk 2:21 * **1:60:** Luk 1:13

⁶¹ Ngub kisaol mbinim ten nda bor kakl, Nje semon aol is mend Njon ke mend nao hasaong, asub ko kal? kismisa.

⁶² Ngub kobur kismim mbinim nas kang ngon ab bor ne muklbur imbi aeb lomaob ko, kim was menger mubur kao kalo hasmi nda ub kao kalismisa.

⁶³ Ngub bismil aol ndam kim menger mu mbini bor bobae mend njib kobur, bobae ngo bor obun imbi Njon ora ko waeb bisaol, mbini hambunom burir aondao ora bismisa.

⁶⁴ Ngub bisaol bombor ngo ora tomb wakl obun heke baol baol kisaol, obum angal oborob kobur Ngaor bor kaoya kisesa.

⁶⁵ Ngo tomb mbibin tenaol sango ngo hasmi nda baeben hambunom pakl homo burisao pobur kismim, ngo bisao saon arman hambun sao su Njuriya ngon yu manda hakl bor di kam aeben aeben bismisa.

⁶⁶ Ngub bismil angal ngo pangismi baebenom Aorao Aondaom obun buri nas ngo obu bor taol bu kalenesal ko mao bemberabur kismim, mbinim ngo pangismi saon was nen sab hakol bu burir biyubur kakl, Nas ngo and so haklao tomb obu asub bi mend soklaob? kismisa.

Sekarayam Ngaorom wen ngo sao buklaol kisaol

⁶⁷ Ngo tomb Ngaoron Wesao Ebe Tangarom nas kang ngon ab Sekarayan kone bor aondao bu ora hondaesaol, Ngaorom wen ngo sao buklaol kobur kakl,

⁶⁸ Isreyel semon Aorao Aondaol Ngaorom Obun tenaol bisur bu, bu muklbur ibisaong

Naom obu bor kaoya kem ora.*

⁶⁹ Obun kongon biyao aol Debirom

Maru wam aeben aeben bisao on is mend ngo

Naon bu maoraoklao aol buri ora eben karaokl.

⁷⁰ Mbes obun man mini aol komb bi hasmi haklon
ne bor

Obun angal ngub kao deraesao.

⁷¹ Inin saond bi baebenom ini nao lin ko

Bu muklwao ora kisao.

Ini ko homoklme haklom ini nao men mbaen ko

Bisur buklwao ora kisao.

⁷² Naon sumb wil baeben bor

Ini hond homo ki taokl njuklwao ora kisao.

Nim hobao sao ora mend buklwao kisao ub

Obum nen sab hakol ora beyao.

⁷³⁻⁷⁴ Naon ab sumb Eberehem bor

Nim buklwao ora ko mao kobur

Njem maru wam aeben aeben buklesi baeben

Mbinin saond bi baebenom nao lin

Bu muklwao kisao ub nao bor ora kisaol

Naom pakl nao heme

Obun kongon bi hakol ora baomun ko kisao.

⁷⁵ Nao obun sem komb bi hamun kisaol

Nao nao heme sul bao haklmao tomb

Obum naom oborob dund se ub was bu hamun
ko

Eberehem bor ngub kisao.*

⁷⁶ Nao isi o nje Ngaor aondao yubu oran

Man mini aol hael lemi.

Njem Aorao Aondao poklao hareron

Bu ware haklesi tomb obu mama oboklao.*

⁷⁷⁻⁷⁸ Njem mbini obun sem baeben bor

Inim khorob bismi sao inin kone bor wiyao o

Naon Aorao Ngaor obu naol kone u

* **1:68:** Luk 7:16 * **1:75:** Tat 2:12-14 * **1:76:** Mat 3:3

Hond hom ha hayao ndam waki kunabur
 Ini bu muklao ora ko mbinim pango birin
 Kao kaloklesi ora.
 Obum nao hayom ol bao yu heben bor haki
 Bu taokl eben kam kam bubur
 Nao bu muklao ora.
⁷⁹ Nao hambun em hundur wi bor habur
 Pe paklbur haroklmao o
 Naom kone bor tibaen puklmi hareron
 Sub as ko paomun ko
 Bao ngub eben lao ora ko
 Sekarayam ngub kisesa.*

⁸⁰ Ngo tomb nas kang nda obun toklo ebe ora
 and sisao ub obun kone bor di oboob ora haru
 and sao sao bisao o, obum pibnao su Isreyel
 tenaol bor Ngaoron angal kao kalo hasao nda ub
 nao bi aeben anga tomb, obu hungum su tenaol
 nao biri bor bao hasesa.*

2

Nong Mariyam nas Njises marisao o *Mat 1:18-25*

¹ Ngo tomb mabor Orom semon aol wesmbao
 aondao ora aol Okastasom tenaol hambun ndi
 munu bobae lun ko nen sabobur, su hambun bor
 bobae lukl puklub ko kao kalisesa.

² Ngo tomb mbinim bobae ngub ko mend nao
 lismi o, aol Sariniyas su Siriyen maomb bo haen-
 bur mbinim pibnao tibiya bobae lukl pismisa.

³ Ngub bubur kismen tenaol hambun mbinin su
 and te sisao bobae lin ko pu pu bismisa.

* **1:79:** Mat 4:16 * **1:80:** Mat 3:1; Luk 2:40

⁴ Ngo tomb nas Njoseb obu aol wesmbao Debirom maru wam aeben aeben bisao on is mend sisaol, aol Debir ngo obun su and lobokl lobokl Berlehem sisesa. Ngub sisaol nas Njoseb obu paolisao su o di su Kalili bor and lobokl lobokl Nasarer bor paolisao o, su ngo bor hakl bir su Njuriya and lobokl lobokl Berlehem bor pisesa.

⁵ Ngub pisao tomb obun sokl kal hae nong Mariya nda di mbibi haru mbibin ab sumb Debirom su Berlehem ngo bor bobae lukl pisbi o, nong ngo obu nongnas sen homo ubur nongnas marukl tir tomb pisbisa.*

⁶ Ngub sisaol mbibi su ngo bor hasbi tomb nong Mariya nda nongnas maruklbur kilwakl bu misesa.

⁷ Ngo tomb and tenaol harer pebem dob bu paolaokl en aeben bismi anda on hakl nao hasaol, obum obun nas mubao ngo mar paesao tomb obum nas kang ngo lab lab kang mondom hoba pabur, some kawaon ne nen kaloklme panda bor mao waesesa.*

Some sib maeb haroklme aol hasmil angal mini wesao ibismi o

⁸ Bao somna bombor ngon su ngon teb so bor some sib maeb haroklme aol mendborom somna dera bor mbinin some sib maomb bo hasmisa.

⁹ Ngo tomb mbini hasmil Aorao Aondaon angal mini wesao mend pindib paesao tomb Aorao Aondaon bao aondaon ora ibisao ndam mbini mao tukun saesaol, burisao po pakl aondaon ora himismisa.

* 2:5: Luk 1:27 * 2:7: Mat 1:25

¹⁰ Ngub bismil angal mini wesao ndam mbini bor kakl, Pangeklem. Ini bor angal bib hobao sao mend tenaol hambunom turi homo werék aondaora bin ko kao njukl ubukl ngao, pakl nao homoklwaebe.

¹¹ Embi somna ngubi ora tomb aol wesmbao nda Debiron su and lobokl lobokl isu ngo bor, inin Bu Maoraoklao Aol Aoraora Aondaora Karas maraonaora.

¹² Nas kang ngo lab labom hoba pabur obu some kawaon ne kaloklme panda bor mao wayao o hondoklemi tomb, o kanda heneng ora ngo sene ko hondoklemi kisesa.

¹³ Ngo tomb angal mini wesao ndam ngub kakl haen was penar bu ora, angal mini wesao andub ora ndi nao minib se yu heben haklbir angal mini wesao ngo obu hasao ndal was obo pindi pa hasmisa. Ngub habur mbinim Ngaora bor we aondaora bu ora kaoya kobur kakl,

¹⁴ Ngaora obu yu heben bor
Bao bi pon pae aondaora hayaong
Obu imbi wi aondaora hayao ko
Kaoya kem ora.

Tenaol obum turi homo
Kone waoraoklao baebenon kone bor
Su ngo bor di
Sub tibaen as ko buruklemi ko
angal mini wesao baebenom we ngub kismisa.*

¹⁵ Ngo tomb mbini ngol bao haen angal mini wesao ngo baeben yu saohar bor wakl bokesmil, some sib maeb haroklme aol ngo baebenom mbini hakl hakl kakl, Menjao baonaora ko Aoraora

* **2:14:** Luk 19:38

Aondaom naom paongaomun ko kao njanda ub isu Berlehem bor hondokl mbi kismisa.

¹⁶ Ngo tomb mbini penar bu ora hondokl pobur kismim mbinim Mariya Njoseb kab hend wabur, nas kang ngo some kawaon ne nen kaloklme panda bor mao waesao nda hend waesmisa.

¹⁷ Ngub hondobur kismim some sib maeb haroklme aol nda baebenom nas kang ngon arman angal mini wesao kisaol pangismi ub mbibim pangen kao kalismisa.

¹⁸ Ngo tomb angal ngo kam aeben aeben bismil pangobur, tenaol hambunom burir biyu nen aondaora sabismisa.

¹⁹ Ngub bismi o nong Mariyam non ngo bisao sao hambun sao obun kone bor win was birisaol, menjao nen nao sabe birisesa.*

²⁰ Ngo tomb some sib maeb haroklme aol nda baebenom hambun sao angal mini wesao kao kalisaol pangismi ub di, mbinim elom hindismi nda ub di, ngo sao baeben nen sabobur mbinin kone bor turi homo Ngaor bor aondaora bu ora we ko kaoya kaoklbir mbinin anda wاكل bokesmisa.

Mbibim nas kangon imbi Njises ko karu wisbi o

²¹ Ngo bomb mabor bao hor duklab pibi hasaol, mbini Nju semom bimi ub mbinim nas kang ngon songol pe ha soweb bi hasmisa. Ngo tomb nong Mariyam nas kang ngo sen nao hom hae tomb angal mini wesao kao kalisao nda ub, mbibim obun imbi Njises ko karu wisbisa.*

* **2:19:** Luk 2:51 * **2:21:** Luk 1:31; Luk 1:59

Mbibim nas Njises Ngaorom komb bi haen ko Njurusalem mari bisbi o

²²⁻²³ Ngo tomb nongnas sobes haen ingi birisao ub ora sisaol, ngub ora sene ko henden ko, Moseson manom bibaebe ke wisao ub Njoseb Mariya kab Njurusalem yin pibisa. Ngub pobur kisbin Aorao Aondaon manom ke wisao ub nas mubao maruklemi baeben di, kalo haroklme sao baebenon hondbao tu mubao maruklao baeben di, Aorao Aondaom komb bi haen lao ke wisao ub mbibim nas kang nda Ngaorom komb bi hae haen ken ko mari pibisa.

²⁴ Ngub pobur kisbin man ngom ke wisao ub sao huk is kab mend sa sin di, sao ebeyabukl hondbao is kab mend sa sin di, ngo sao kab ora kaloklwaebe ke wisaol, mbibim sao is kab lu haorubur Ngaor bor kaoya ko kaloklbur pibisa.

²⁵ Ngo tomb aol is mend obun imbi Simiyon kismil, aol ngo obu su Njurusalem ngol obo hasesa. Al ngo obun kone ebe dund se wi ora hasaol, obum Ngaoron man hem aondaora ko Ngaor bor pakl hom mu sao habur kisaon, mabor Isreyel tenaol bu muklao ko hem ko bao hondo hasesa. Ngub bisaol Wesao Ebe Tangarom obun kone bor honda habur

²⁶ Wesao ngom obu bor kakl, Aorao Aondaom mbes ini bu muklbur aol mend eben lowao kisao ub, Eben Lao Aol ngo obu njem njen elom nao hende haninbur nje nao pe paklesi ora ko, obun kone bor ngub kao kalisesa.

²⁷ Aol ngo obu ngubi hasao o Wesao ndam obun kone bor pu kisao ub pobur, obu Ngaor Hen Moroklme Anda bor hondaesesa. Ngo tomb Njoseb

tobaklom manom bibaebe ke wisao ub buklbur
nas kang Njises mari and ngon hondaesbi o

²⁸ aol Simiyon ndam nas kang ngo hondo kim
hibi mu munu habur, Ngaor bor turi homo
tengiyu ko kaoya kobur kakl,

²⁹⁻³² Nao Aorao Aondao o
Njem naon Bu Maoraoklao Aolom
Tenaol hambun bu min ko man man bubur
Tenaol hambunom henden ebe karil ka.
Tenaol Sem Tangar baebenom di
Njen harer henden ko obum bao eben lao.
Obum bao ngub eben kobur
Njen tenaol Isreyel sem di
Imbi aondao ora win lao.
Nao Aorao Aondao o
Njem hondoklesi ko kao njisndis ub
Ngubi tomb hondon kal ka.
Ni njen kongon biyu aol ora hae ol
Ngo sao elom hend parukl ngao
Ni sisab bi pon waebe.

Aol Simiyon ndam Ngaor bor ngub kao kalisesa.*

³³ Ngub kisaol nas ngon ingi aorao kabom
mbibin isim ngub buklao kisaol pangobur,
mbibim burir aondao ora bisbisa.

³⁴⁻³⁵ Ngo tomb Ngaorom mbini teb ngon kone
bor werek mao ba bisur bin ko aol Simiyon ngom
Ngaor bor kao kalobur, nas kang ngon am Mariya
bor kakl, Pangal. Ngaorom nas kang ngo Isreyel
tenaol andub ora, mendbor ke hondoklemi hesa
men muklao kab tuma kobaen ko eben kisao
ora. Nas ngo obum hambun sao bu haklao
tomb, obu hayao ub menger muwalaoklao saom
mbini tenaol andub oran mbinin kone bor wiyao

* **2:29-32:** Luk 3:6; Tat 2:11

ub di panaem ora henden muwalobur, mbinim obu bor angal kho ko nar wen ebe hende non buklemi. Mbinim ngub buklemil njen kone bor di isaolaom sao dao ha uklaora, aol Simiyon ndam ngub kisesa.*

³⁶ Ngo tomb ten hungi is mend obu Ngaoron man mini ten ora birisao o obun imbi Ana sisaol, obun abon imbi di Panuwel kismil obu Asa sem sisesa. Ten ngo obu pibnao aol pisao o, karasmas ukl haoklao ora obun aoli hesa birisbi tomb obun aoli ngo bao himisesa.

³⁷ Ngo tomb obu ten weyae burubur hungi sam sam bisaol, obu marisao o karasmas supu hakl hakl hor makl hor su nanon ukl makl oran pibi hasesa. Ngo tomb hora di somna di ten ngo obum Ngaor Hen Moroklme Anda nao tuwae Ngaor bor nen sabo kao kal ha was buru ne tuwa paolubur, obum ngub kaoya kao kal ha was birisesa.*

³⁸ Bombor ngo tomb ten hungi ngo mbini hasmil obobur, obum Ngaor bor tengiyu ko kaoya kobur, Ngaorom mbini Njurusalem tenaol wen bu muklao ub hem ko bao hondo haroklme baebenom pangen nas kang ngon arman kao dund bisesa.

Njoseb tobakl wakl mbibin su Nasarer pisbi o

³⁹ Ngo tomb mbibim Aorao Aondaon manom bibaebe ke wisao ub bu paklbir wakl mbibin anda su Kalilin and lobokl lobokl Nasarer bor pisbisa.*

* **2:34-35:** Mat 21:42; 1 Kor 1:23; 1 Pit 2:8

* **2:37:** 1 Tim 5:5

* **2:39:** Mat 2:23; Luk 1:80; Luk 2:52

⁴⁰ Ngo tomb nas kang Njises buri palo oborob ora and sobur obu kone and wi ora and sisaol, Ngaorom obul kone u turi aondao ora homobur bisur was bu hasesa.

Nas Njises Ngaor Hen Moroklme Anda hondae-sao o

⁴¹ Ngo tomb Njiseson ingi aorao kabom karas-mason was Waran Aeben Bisao hor so buruklbur yu Njurusalem bor pu ha was hasbisa.

⁴² Ngub bisbi o mabor Njises marisao o karas-mas ukl duteb oran pibi hasao tomb mbibim bu hasbi nda ub Njises di haru pismisa.

⁴³ Hor so ngo ber paesmi tomb mabor mbibin anda wakt bokesbil, nas Njises obu Njurusalem bor bao hasao o obun ingi aorao kabom nao hendebur

⁴⁴ nas ngo tenaol tangar mendbor daol haru peme ko nen sabisbisa. Ngo tomb bao hor bombor harerol paolisbi tomb mbibin sem pismi baeben bor di, tenaol sango pismi baeben bor di, ne mu nas ngo es bisbi o

⁴⁵ es buwabur kisbin, wakt Njurusalem bor es bam bokesbisa.

⁴⁶ Ngub bubuk kisbin bao hor teb oran pibi hasao tomb nas nda Ngaor Hen Moroklme Anda andaon Nju semon man buwaloklme aol baeben daol maomunu birismil hend waesbisa. Ngub hindisbil obum aol ngo haklon angal pango burubur kisaon, obum mbini bor di menjao menjao ne misaol kao kao bismisa.

⁴⁷ Ngub bismil obun angal pangismi baebenom obum oborob ora kone kikel bubuk kisao ub hesa obum mbinin angal oborob ora ko san lisao nda ub kab hondobur burir aondao ora bismisa.

⁴⁸ Ngo tomb obun ingi aorao kabom obu hen waesbi tomb mbibin kone bor taol taol bu, burir aondao ora biyubur obun amom obu bor kakl, Wao. Nas o, njen ab hesa yaon kone bor hem ko kang sao aondao sao bin ora burubur nje es aondao ora bubaong, njem yao asub ko maobaolari balem? kisesa.

⁴⁹ Ngub kisaol Njisesom mbibi bor kakl, Ibim ni asub ko es bu harbi? Nao Aoraon anda bor hayao ko nen nao sobaebi be? kisao o*

⁵⁰ obum angal ngo kisaon te mbibim nen sabokl buwaesbisa.

⁵¹ Ngo tomb obum mbibin angal hul nao haebur mbini haru Nasarer wakl inin pismisa. Ngub pismi tomb obun am Mariyam ngo bisao sao hambun sao obun kone bor win was birisaol, menjao nen nao sabe birisesa.*

⁵² Ngo tomb nas Njises obun toklo and sisao ub obun kone bor di and sam sam bisaol, Ngaorom di tenaol hambunom di obu turi homo kone u hasmisa.*

3

Njon Mbabtás Biyao Aolom angal bib hobao sao ko hasao o

Mat 3:1-12; Mak 1:1-8; Njo 1:19-28

¹ Ngo tomb Orom semon aol wesmbao aondao ora obun imbi Tabiriyas kismil, obum su aondao ngo hambun bor karasmas maoklaopun teb oran maomb bo hasesa. Ngo tomb su ngo baebenon Njuriyan maomb bo haraoklao aol Pondiyas Paler obu sisaol, aol Heror obu su

* 2:49: Njo 2:16 * 2:51: Luk 2:19 * 2:52: Luk 1:80

Kalilin maomb bo haraoklao aol sisesa. Ngo tomb Heroron haeme Pilib sisaol, aol ngo obum di su Ituriya hesa Terekonatis kab maomunu maomb bo hasesa. Ngo tomb aol Laseniyas obu di su Abilinin maomb bo haraoklao aol sisesa.

² Ngo tomb aol Anas hesa Kayapas kab di Nju semon baolum aol wesmbao aondao ora haenbur sisesa. Ngo tomb mbini aol ngo baebenom ngub maomb bo haenbur aol Sekarayan isi Njon obu su tenaol nao biri bor po hasaol, Ngaorom obun angal aol ngo bor eben kisesa.*

³ Ngub bisaol obum su Njoran hambun bor pobur kisaon, obum tenaol hambun bor kone baol munubur mbabtas bibaebe kisesa. Inim ngub buklemi tomb khorob bismi sao inin kone bor wiyao o Ngaorom kunaklao ko kao kalisesa.*

⁴ Ngub bisaol angal ngon mbes Ngaoron man mini aol Asayam di mbuk waeb ngub bu wisao. Su tenaol nao biri bor

Aol mandom angal aondao bu ora mend kobur
kaki

Aorao Aondao poklao hareron oborob ora kareyo
Mao dund sa man man bibaebe.

⁵ Harer mendbor kuwis ha taol ha bi uklao haki
Taemb soklwaebe.

Su aolu muyae kang sao baeben di

Inim harbor aondao baeben di

Tombo hond ber peb bibaebe.

Harer mendbor kul maongul bi baeben di

Dund mao sa peb bibaebe.

Harer mendbor han biri luklao baeben di

Kobo tuwa peb bu ebe mao saklwaebe.

⁶ Ngaorom obun sem ngo bu muklbur be ko

* **3:2:** Luk 1:80 * **3:3:** Bis 13:24; Bis 19:4

Tenaol hambunom hondoklemi ko
Asayam wae bu wisao ub Njonom kisesa.

⁷ Ngo tomb tenaol andub ora Njonom mbini mbabtas bin ko obo kiril mbaesmil Njonom mbini bor kakl, Ini suklumb sem o hakl o, Ngaorom ini ko homo ke mao handaklao ub, aem was ini ke ngo nao hondoklemi ko kao njaonaob? kisesa.*

⁸ Wاكل kakl, Ngub inj, njem oborob buklesi ub Ngaorom njen kone baol minisi ko henden, inin kone ora bor em we ebe sao por ken hakl-waebe kisesa. Ngo tomb Njonom wاكل kakl, Nao Eberehem obu Ngaorol hul ha hasao on isi wane ora hayom ol, ebe soklao ko nen nao sabokl-waebe. Ngub inj, nim ini bor heneng ora kao njurukl, Ngaorom Eberehemon isi wane haklemi ub hobao sao ora ko hem kokl beyaon, obum han ngo wi o baeben di Eberehemon isi wane ebe mao ingiyakl beyao kisesa.*

⁹ Ngo tomb Njonom ngub kobur kakl, Kuwi kakeb is te bor man man bu pa wisao o bao wiyao ora. Is mendbor il oborob nao saoklao baeben obum bobur is de bor haoruklao kisesa.*

¹⁰ Njonom ngub kisaol tenaol nda baebenom Njon bor naom kone baol munuklbur asub ora buklmaob ko? ne mismisa.

¹¹ Ngub kismil Njonom mbinin angal ngon ko san ngub lisesa. Ini ngo hayem haklon mondom njen siyor kab wae sin, mende njen tenaol sango siyor nao wi buruklao o bao kalaebe. Nje aol mondom ne kang mend andub sao wae sin, njem di ngub bibi kisesa.

* **3:7:** Mat 12:34; Mat 23:33
Mat 7:19

* **3:8:** Njo 8:33; Njo 8:39

* **3:9:**

¹² Ngo tomb mone takis moroklme aol mendbor Njonom mbini mbabtas bin ko obo hasmi baebenom di Njon bor ne mubur kakl, Aol aondao o, naom kone baol munuklbur asub bukmaob? kismisa.*

¹³ Ngub kismil Njonom mbini bor kakl, Inim mone takis muklemi tomb kabmanom ngub baeben mibaebe ko kao njuklao ub ora mibaebe. Inim mone mendbor baehaemen habarabur nao mibaebe ora kisesa.

¹⁴ Ngo tomb mbini mendbor ami aol obo hasmi baebenom di Njon mbabtas biyao aol bor ne mubur kakl, Naom di kone baol munuklbur asub was bukmaob? kismisa. Ngub kismil obum mbini bor kakl, Inim aol mende lu bowes bu mbini maobowa, baehaemen mbinin mone muklbur howes ko ngub nao bibaebe ora. Inin sokl muklemi o makl homo hem was nao lowaebe kisesa.

¹⁵ Ngo tomb tenaol ngo hasmi baebenom turi aondao ora homobur, mbinin kone bor aol ngo obu Ngaorom Eben Lao Aol mend oboklao lomao nda ye ko nen sab sab bismisa.

¹⁶ Ngub nen sabismil Njon Mbabtas Biyao Aolom mbini bor kakl, Nim ini ibom ora mbabtas biyu o mabor aol hobao sao mend oboklao. Aol ngo obun burim nao buri men mbae ora yao. Ni di kho ora hae ol nim obun aongao su di nao kolakaeb se ora hae kisesa. Ngub kobur kakl, Obum ini obun Wesao Ebe Tangar di is sung kabom ini mbabtas buklaol kisesa.

¹⁷ Ngub kobur kakl, Obun ki bor ang honde hesa mondolom kab sarbe kobaraoklao is hul

* 3:12: Luk 7:29

mend meneyaom, ang tu honde hesa mondolom kab* sarbe koboklme nda ub obum ang noklme anda bor sarbe maemb kobur, mondolom baeben isaolao nao hindili dao hakol bi bor hi haoruklao kisesa.

¹⁸ Ngo tomb Njon Mbabtas Biyao Aolom tenaol ngo hasmi baebenon kone mao komba angal tangar tangar andub ora kao kalobur kisaon, tenaol hambun bor Angal Bib Hobao Sao ngo oborob ora kao dund bisesa.

*Njonom Njises mbabtas bisao o
Mat 3:13-17; Mak 1:9-11*

Herorom Njon kalabus mao palaesao o

¹⁹⁻²⁰ Ngub bisao o mbinin kabmanon maomb bo haraoklao aol Herorom khorob andub sao was bubur kisaon, obun haemen were ten Heroriyas di obu akl ba habur, aol Heror ngom khorob tangar sao di andub ora bisesa. Ngub bisaol Njon Mbabtas Biyao Aolom aol Heror ngo bor ngub nao bibi ko taolu lisesa. Ngo tomb aol Heror ngom khorob ngub was bu hasao ub khorob aondao bu ora mend di kond ba bubur kisaon, obum Njon Mbabtas Biyao Aol nda di kalabus mao palaesesa.*

²¹⁻²² Ngo tomb Njonom tenaol hambun mbabtas bisao ub Njises di mbabtas bisesa. Ngub bu peyobur Njisesom Ngaor bor kao kalakl hasaol, yu heben kebe kobabur Ngaoron Wesao obu sao ebeyabukl non bim obobur kisaon, Njises obo men mbaesaol hindismi tomb yu heben bor angal mend obobur kakl, Nje nao Isi ora hael ol, nim

* **3:19-20:** Mat 14:3-4; Mak 6:17-18

njel kone uruklul nao kone bor di turi aondao ora bin hae kisesa.*

Njiseson ab sumb wil ngub baeben ha himismi
o

Mat 1:1-17

²³ Ngo tomb Njises marisao o karasmas supu hor mend hor kabo nanon tobon kab be? menjao pibi hasao tomb Njisesom obun kongon hobao sao bukl ibisao nda ub tibiya bisesa. Ngub bisao o mbini tenaolon kone bor non Njises obu Njosebon isi ora e ko nen sabismisa. Ngo tomb Njoseb obu Hilaen isi sisesa.*

²⁴ Hilae obu Mataton isi sisesa.

Matat Libaen isi sisesa.

Libae Melkaen isi sisesa.

Melkae Njanaen isi sisesa.

Njanae Njosebon isi sisesa.

²⁵ Njoseb Matatayason isi sisesa.

Matatayas Emoson isi sisesa.

Emos Neyamon isi sisesa.

Neyam Eslaen isi sisesa.

Eslae Nakaen isi sisesa.

²⁶ Nakae Mayaton isi sisesa.

Mayat Matatayason isi sisesa.

Matatayas Semenon isi sisesa.

Semen Njosekon isi sisesa.

Njosek Njoran isi sisesa.

²⁷ Njora Njonanon isi sisesa.

Njonan Eresan isi sisesa.

Eresa Serababelon isi sisesa.

Serababel Salliyelon isi sisesa.

Salliyel Neraen isi sisesa.

* **3:21-22:** Mat 17:5; Luk 9:35; Njo 1:32

6:42

* **3:23:** Luk 4:22; Njo

28 Nerae Melkaen isi sisesa.
Melkae Eraen isi sisesa. Erae Kosamon isi
sisesa.

Kosam Elmaramon isi sisesa.

Elmaram Eron isi sisesa.

29 Er Njosuwan isi sisesa.

Njosuwa Eliyesan isi sisesa.

Eliyesa Njorimon isi sisesa.

Njorim Mataton isi sisesa.

Matat Libaen isi sisesa.

30 Libae Simiyonon isi sisesa.

Simiyon Njuran isi sisesa.

Njura Njosebon isi sisesa.

Njoseb Njonamon isi sisesa.

Njonam Elayakimon isi sisesa.

31 Elayakim Meliyan isi sisesa.

Meliya Menan isi sisesa.

Mena Matatan isi sisesa.

Matata Netanon isi sisesa.

Netan Debiron isi sisesa.

32 Debir Njesin isi sisesa.

Njesi Oberon isi sisesa.

Ober Bowason isi sisesa.

Bowas Salmonon isi sisesa.

Salmon Nasonon isi sisesa.

33 Nason Aminarabon isi sisesa.

Aminarab Arminon isi sisesa.

Armin Anaen isi sisesa.

Anae Hesronon isi sisesa.

Hesron Pereson isi sisesa.

Peres Njuran isi sisesa.

34 Njura Njekobon isi sisesa.

Njekob Isakon isi sisesa.

Isak Eberehemon isi sisesa.

Eberehem Teran isi sisesa.

Tera Nehoron isi sisesa.

³⁵ Nehor Serukon isi sisesa.
 Seruk Ereyun isi sisesa.
 Ereyu Pelekon isi sisesa.
 Pelek Eberon isi sisesa. Eber Selan isi sisesa.
³⁶ Sela Kenanon isi sisesa.
 Kenan Apaksaron isi sisesa.
 Apaksar Semon isi sisesa.
 Sem Nowan isi sisesa.
 Nowa Lamekon isi sisesa.
³⁷ Lamek Metuselan isi sisesa.
 Matusela Inokon isi sisesa.
 Inok Njereron isi sisesa.
 Njerer Mahalalelon isi sisesa.
 Mahalalel Kenanon isi sisesa.
³⁸ Kenan Enoson isi sisesa.
 Enos Seron isi sisesa.
 Ser Aramon isi sisesa.
 Aram obu Ngaoron isi sisesa.

4

Seranom Njises khorob mao baklbur bisao o Mat 4:1-11; Mak 1:12-13

¹ Ngo tomb Njises obun kone bor Wesao Ebe Komb Bi ndam aondao bu ora honda hasao tomb, ib Njoran mari ngol haklbur obu wakl bokesesa. Ngub po hasao tomb Wesao Ebe Tangar ndam Njises obu su tenaol nao biri mend sisao bor kemi pisesa.

² Ngub bisaol Njises obu su tenaol nao biri ngo bor bao hor supu kab kab hor kab oran bao hasaol Seranom Njises obu khorob mao baklbur bisesa. Ngo tomb Njises obu bao ngo pibi hasao baeben hambunon obu ne nao ne was hasaol, mabor obu dem aondao ora himisesa.

³ Ngo tomb Seranom Njises obu bor kakl, Nje heneng ora Ngaoron Isi yao sin, han ngo wi hakl wakl palawe men aolin kao kisesa.

⁴ Ngub kisaol Njisesom obun angal ngon ko san lubur kakl, Ngaoron mbuk waebom ke wiyao ub tenaolom sul bao haklemi tomb ne noklme saon was nen nao saboklwaebe buklemi ke wiyao kisesa.

⁵ Ngo tomb Seranom Njises yu manda mend sisao bor kemi pobur kisaon, bombor ngo ora tomb su hambun bor tangar tangarom maomb bo haroklme ub Njises henden muwalisesa.

⁶ Ngub bubuk kisaon Seran ndam Njises bor kakl, Yaom hambun sao ebe ngo hendeyob sao baeben nje njubur, ninao buri di nje was taol bu nju hambun sao njem was maomb bo hanin lowao kisesa. Ngub kobur kakl, Hambun sao ngo wi baeben nim was maomb bo han njisaol ninao was wi kisesa. Wakl kakl, Nim ngo baeben aol is mend kaloklwao ko nen soba sin, nim ebe kaloklwao ora kisesa.*

⁷ Ngub kobur kakl, Njem tumu kar munu dombes ubur ni bor kaoya kae sin, yaom ngo hendeyob sao baeben hambun sao njen was uklao kisesa.

⁸ Ngub kisaol Njisesom obun angal ngon ko san lubur kakl, Ngaoron mbuk waebom ngub ke wiyao. Njen Aorao Ngaor bor ora kaoya ko, obun kongon bombor o ora bibi ke wiyao kisesa.

⁹⁻¹¹ Ngo tomb Seran ndam Njises su Njurusalem kemi pobur kisaon, obu Ngaor Hen Moroklme Anda and hom kem yu ora bor kemi po haen

* 4:6: Mat 28:18

kobur obum Njises bor kakl, Ngaoron mbuk wae-bom ke wiyao ub nje hanom aongao lu menjao nao bin ko, Ngaorom obun angal mini wesao baeben kao kaloklaol nje mbinin ki hobaol po tibaninleming, nje heneng ora Ngaoron Isi yao sin ngol habur unu ngo ora bor bonge kisesa.

¹² Ngub kisaol Njisesom obun angal ngon ko san lubur kakl, Ngaoron angal ukl mend di ngub ke wiyao. Njen Aorao Ngaor bor menjao menjao nao mao ba hendaebe ke wiyao kisesa.*

¹³ Ngo tomb Seranom Njises obu bor khorob hambun sao ngub mao baklbur bisao o, mao bakl buwaesao tomb obum mabor ko mende bi hondoklwao ko nen sobaoklbir Njises tuwaki paokl ora pisesa.*

Njisesom Kalili bor kongon pibnao tibiya bisao o

Mat 4:12-17; Mak 1:14-15

¹⁴ Ngo tomb Njises obu Ngaoron Wesao Ebe Tangar ndam buri mao palaesao ub obu su Kalili waki bokesesa. Ngo tomb Njisesom bisao sao arman kam aeben bismil, su ngo hambun bor pangam aeben aeben bismisa.

¹⁵ Ngo tomb Njisesom Nju semon man pangoklme anda hambunon hondabur Ngaoron angal bib ebe kao kalo hasaol, tenaol hambunom obu turi homo kaoya kismisa.

Nasarer tenaolom Njises oborob obaeng ib nao kismi o

Mat 13:53-58; Mak 6:1-6

* **4:12:** 1 Kor 10:9 * **4:13:** NjuS 2:18; NjuS 4:15

¹⁶ Ngo tomb Njises obu su Nasarer obu nas kang tomb hasao bor pisesa. Ngo bor ngub po hasao tomb Nju semon hor boroklme bao o pindib paesaol, mbinim bismi ub obu di man pangoklme anda ngon hondaesesa. Hondabur kisaon obum mbuk waeb bor hondoklbur teka hasao tomb

¹⁷ mbinim Njisesom mbes man mini aol Asayam mbukl waeb bu wisao ub hondobur ken ko mbuk ngo kalismisa. Ngub kalismil Njises obum mbuk nda bor taongaokl bu es bu hindisao tomb ngub wisao hindisesa.

¹⁸ Aorao Aondaon Wesaom nao kone bor honda hayaol

Obum nim tenaol dimb baeben bor
Angal bib hobao sao kao kalon ko mao hasao.

Seranom men mba waoraoklao baeben
Nim wاكل kur mi pon ko obum ni obon kisaol.

El kho baeben di wاكل el mao tan lao.

Tenaol mendbor men mba ke mao handaroklme
Mbinin kone bor dam nao bin boroklme baeben
di

Bu mun ko obum ni obon kisaol.

¹⁹ Bao ebe ngon

Aorao Aondaom obun tenaol men muklao ko

Kao kalon ko ni obon kisaol ko

Asayam mbuk waeb bu wisao ub Njisesom ngub kisesa.

²⁰ Ngo tomb Njisesom mbuk nda wاكل hoba munubur, maomb bo haraoklao aol nda obun wاكل kalobur kisaon tol ber paesesa. Ngub bisaol man pangoklme anda ngon tenaol ngo ber mba hasmi baebenom, Njises obum angal ngo mbuk waeb ngo bor wisao on te asao was leb ko sub hondo ber mba hasmisa.

²¹ Ngo tomb Njisesom mbini bor angal ngon te kao kalobur kakl, Angal ngo wi ub inim ngubi tomb ngo pangoklem ol, Ngaoron mbuk waebom wen ngo buklaol ke wisao ub embi ngubi tomb ora ngo il so pind biyaokl o kisesa.

²² Ngo tomb tenaol ngo birismi baebenom Njisesom angal di oborob was kisao nda ub pangobur, mbinim burir aondao bu ora bismisa. Ngub bubur mbinin kone bor turi aondao ora homobur kakl, Aol ngo obu Njosebon isi ora inj ye sa bo? kao kao bismisa.*

²³ Ngub kismil Njisesom mbini bor kakl, Ni hende ora inim ni bor angal mar kobur ngub lemi. Dokta o, njem njen mbib mao ebe sa lemi kisesa. Wakl kakl, Inim ni bor ngub di lemi. Njem su Kabenam bor bisi ub naom ora pangismaong, njem njen su enjo ngo bor di ngo bisi ub bi lemi kisesa.*

²⁴ Obum ngub kobur kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, Ngaoron man mini aol baebenom mbinin su and te sisao bor man lemi ub mbinin semom makl homobur nao pangoklemi kisesa.*

²⁵ Wakl kakl, Pangeklem. Mbes man mini aol ilanja hasao tomb se nao eben ko saohar bor tiriyao bo peyaesaol, karasmas ukl teb di ek ukl dowo mend di ngub baeben oran se nao ibisaol, su ngo baeben hambun bor de aondao ora ibisesa.

²⁶ Ngub bisao tomb su Isreyel bor Nju sem ten weyae andub ora birismi o, Ngaoron ilanja obu

* **4:22:** Luk 3:23; Njo 6:42 * **4:23:** Mat 4:13; Njo 2:12 * **4:24:** Njo 4:44

ten ngo baeben birismi on is mend nao bisur bu pen kebur, Tenaol Sem Tangar ten, ten weyae is mend obu su Siron bor and te Sarepar bor birisaol, obu ngo bor ora pu kisao.

²⁷ Mende di mbes Ngaoron man mini aol mende Ilasa hasao tomb di su Isreyel bor aol maollun bi andub ora birismi o, aol ngo baebenon is mend ebe nao mao saesao ora. Aoh, obum su Siriya aol obu aol sem tangar Neman, aol maollun bi ngo obu ora ebe mao saesao ora ko Njisesom ngub kao kalisesa.

²⁸ Ngub kisaol Nju sem ngo man pangoklme anda ngon birismi baeben hambunom, angal ngo kisao nda pangobur ko aondao ora himismisa.

²⁹ Ngub ko homobur kismin mbinim Njises and lobokl lobokl dera nan munu lenge taokl and te ngon manda bor men pae yin pobur, bare kho ora mend sisao bor haoklu tu kobaklmao ko nen sabismisa.

³⁰ Ngub nen sabobur kismin tenaol andub ora pismi o, obu tenaol aondao ngo hasmi darukl o bor sub bongeyaokl paokl ora pisesa.

Njisesom aol is menden sam taol deraesao o

Mak 1:21-28

³¹ Ngo tomb Njises obu su Kalili and lobokl lobokl Kabenam bor pisesa. Ngub pobur kisaon Nju semon hor boroklme bao o pindib paesao tomb obum tenaol hambun bor Ngaoron angal bib ebe ngo kao kalisesa.*

³² Ngub kisaol mbinim pangismi tomb obum oborob ora kone kikil bi, bi make lome aolom

* **4:31:** Luk 4:23

lome nda ub angal buri ora kisaol pangobur, burir aondao ora bismisa.*

³³ Ngo tomb aol is mend obun tombao bor sam kho ora biri mend man pangoklme anda ngo bor birisao om kaong aondao bu ora lubur kakl,

³⁴ Wao. Nasarer Njises o, njem nao bor asub ora buklbur obae balem? Nje Ngaoron komb bi aol ora hael ol nim nje ora hendeng, njem nao khorob ora lu bowes bukl obae be? kisesa.*

³⁵ Ngub kisaol Njisesom sam ngo aolon tombao ndaon bor birisao nda bor buriyab ora taolu lubur kakl, Njem aol ngon tombao bor angal ko nao biri dera pib ora kisesa. Ngub kisaol sam ngo aolon tombao bor birisao ndam aol nda mbini ber mba hasmi ngol sul komb hakl po win kaoklbir, aol ngo obu bor menjao nao bi paokl ora pisesa.

³⁶ Ngub pisaol tenaol ngo hasmi baebenom pakl homo burisao pobur kismin mbini hakl hakl kakl, Obum angal ngo asub bi mend ko hae bo? Obum aolon tombao bor sam beraemi baeben bor bi make lao aolom angal buriyab ora lome ub keyao tomb, mbinim obun angal hul nao hae paokl was puklmi kismisa.

³⁷ Ngo tomb Njisesom ngo bisao saon arman su ngo hambun bor kam aeben aeben bismil, tenaol hambunom pangaesmisa.

*Njisesom Pitan weren ingi di tenaol andub mendbor di ebe mao saesao o
Mat 8:14-17; Mak 1:29-34*

* **4:32:** Mat 7:28-29; Njo 7:46

* **4:34:** Mat 8:29; Luk 8:28; Njo 6:69

³⁸ Ngo tomb Njises obu man pangoklme anda ngo tuwaklbir kisaon, aol Simon Pitan anda hondaesesa. Ngub hondaesao tomb aol Simon Pitan weren ingi obun toklo pob turub bu sen aondao bu ora ha wisaol, mbinim Njises bor ten ngo bisur bu ebe mao sakl ib ko kao kalismisa.

³⁹ Ngo tomb Njises obu ten nda u mba hasaol teb so po habur kakl, Sen kho ngo njem ten ngo obu nao mao homaklesi ora kisesa. Ngub kisaol ten nda obu pob turub bu ngo homo wisao ub ebe bao sisaol, ten ndam penar bu teka peyobur kisaon, tenaol ngo birismi baeben ne taol bu kaloklbur man man bisesa.

⁴⁰ Mabor ombonao nar anda bombisao tomb su ngo bor tenaol andub ora sen kam mundub mundub hae homo wismi baeben, Njises obu hasaol was taokl obo kiril mbaesmisa. Ngub taokl obo kiril mbaesmil obun kim tenaol ngo sen ha wismi baeben men mbaesao tomb mbini hambun ebe sisesa.

⁴¹ Ngub bisaol tenaolon tombao bor sam birisao nda baebenom paokl was pobur, e ko karaklae aondao bu ora kobur kakl, Nje Ngaoron Isi ora hael kismisa. Mbinim obu ngub Ngaorom Eben Ke Aol ora hae ko hindismil, obum mbinin angal ngo kismi ub ken wa nao bi, mbini e beb nao ke paokl was pen kisesa.*

Njisesom su Njuriya bor angal bib hobao sao kam akol bu hasao o

Mak 1:35-39

⁴² Ekera nan bao bu hebeyam ibisao tomb Njises obu su and te ngol haklbir kisaon, su tenaol

* **4:41:** Mat 8:29; Mak 3:11-12

nao biri mendbor pisesa. Ngub pisao o tenaol mendborom obu es bu hend wabur obu hasaol ibismisa. Ngub obobur kismin mbinim obu bor kakl, Njem nao tuwaklbir su tangar mende bor nao poklesi ora ko kao deb deb bismisa.

⁴³ Ngub bismi o Njisesom mbini bor kakl, Ngaorom nim obun kongon hobao sao ora ngo bun ko obon kisaol, nim obun Angal Bib Hobao Sao ora obum maeb ha maomb bo hayaon on, mbini tenaol su and lobokl lobokl aeben o bor bereme baeben hambunom di pangen kao kalam akol poklwao ora kisesa.*

⁴⁴ Ngo tomb obum Nju semon man pangoklme anda hambunon hondabur, angal bib hobao sao ngo kao kal ha was hasesa.*

5

Aol mendborom Njises taol mi pismi o Mat 4:18-22; Mak 1:16-20

¹ Ngo tomb Njises obu ko mend oran ib mal Kenesareron mare bor hasaol, ngo obu hasao bor tenaol andub ora Ngaoron angal bib ebe ngo hem ko pangoklbur obo dengeb dengeb kao mba hasmisa.*

² Ngo tomb Njises obum hindisaol, ib mal ngon marel ib taokaoll kang tokl kab mend wisaol hindisesa. Ngub hindisao tomb ib wen moroklme aol baebenom mbinin taokaoll kab ngo ngol bao win kaoklbir, ib wen ongon bu moroklme sao ib dand bukl pismil hindisesa.

* **4:43:** Luk 8:1 * **4:44:** Mat 4:23 * **5:1:** Mat 13:1-2; Mak 3:9-10; Mak 4:1

³ Ngo tomb Njises obu Simon Pitan ib taokaoll bombor mend wisao bor honda burubur, tenaolom obu hasaol dengeb dengeb lemi ko nen sabobur Pita bor kakl, Njem ib taokaoll ngo kang mend moklo ib wil sao munu soklmen sa kisesa. Ngo tomb Njisesom tenaol aondao ngo dengbe mba hasmi baeben bor Ngaoron angal bib ebe nda kao kalisesa.

⁴ Ngub kao kal pesao tomb mabor Simon Pita bor kakl, Njem wakl ib taokaoll ngo moklo ib tukunol abeyo kang mend men sao pobur, inin wen ongon bu moroklme sao abo unu ib ndaon bor pen kobur inim ib wen mib kisesa.*

⁵ Ngub kisaol Pitam obun angal ngo kisao on ko san lubur kakl, Aol aondao o, naom embi bao somna ngon kongon buri ora bumao o naom wen is mend nao mumaong, njem kal ub non nim wen ongon bu moroklme sao ngo unu ib ndaon bor pen kao hondon wa ye kisesa.

⁶ Ngo tomb mbinim ngub bismil wen ongon bimi sao nda bor ib wen aondao was andub ora birisaol, wen ongon bimi sao nda kend aondao ora bubur eyo lokl kobaeb se sisaol pe kobaklao ko nen sabismisa.

⁷ Ngub bisaol mbinin aol sango mbini wen mu hasmi aol mendbor ib taokaoll menden birismi baeben bor, nao bisur bu wen ngo men menin ubuklub ko ki pun kar mib bismisa. Ngub bismil ibismi tomb wen nda baeben mubur, ib taokaoll tokl kab kobaran bor mari pismil, ib taokaoll nda kab wen aondao ngo marismi o kend tiril ib ndaon bor ponde men pae hondaesesa.

* 5:4: Njo 21:3-8

⁸ Ngo tomb Simon Pitam ngo bisao sao hondobur kisaon, obum Njiseson aongao ma teb so bor tumu karu dombes ubur Njises bor kakl, Aorao Aondao o ni khorob biyu aol ora hae ngao, njem ni tuwakl pu ora kisesa.

⁹ Pitam ngub kisao o obu di mbini haru hasmi baebenom di, ib wen andub ora ngo mismi o hindismi tomb burisao po pakl aondao ora himismisa.

¹⁰ Ngo tomb aol Sebirin isi kab Njon hesa Njemus kab di, Simon Pita obu daol mbini haru kongon bombor sao bu hasmi o mbibi kab di burir bisbisa. Ngub bismil Njisesom Pita bor kakl, Njem pakl nao homaebe. Njem ngubi tomb sao ol non tenaol men muklesi ora kisesa.*

¹¹ Ngo tomb mbinim ib taokaoll ngo moklo ib tukunol sao wisao nda wakl ib marel en obobur, taokaoll ngo ib mare ngol bao u mba, mbinin hambun sao wismi sao hakl di bao u haen tuwaklbir mbinim Njises was taol mi pismisa.*

Njisesom aol maollun bi is mend ebe mao saesao o

Mat 8:1-4; Mak 1:40-45

¹² Ngo tomb Njises obu su and lobokl lobokl mendel hasaol, su ngo bor aol maollun bi is mend obun toklo hambun bor derom pe taokl pe mend hasao om Njises hondobur kisaon, Njises hasaol dombes ubur obu bor kakl, Aol aondao o, njem ni ebe mao sakl ko pangal sin, ebe mao saklesi ora ko kao deb deb bisesa.

¹³ Ngub bisaol obun kim aol ndan toklol men mbabur kakl, Aol o nim nje ebe sen ko pangaklol,

* **5:10:** Mat 13:47 * **5:11:** Mat 19:27

njen toklo bor der ngo biye baeben di ngubi tomb ebe saokl kisaol, bombor ngo tomb obun toklo hambun bor der ngo bisao nda ub ebe bao sisesa.

¹⁴ Ngo tomb Njisesom aol ngo bor angal buriyab ora kobur kakl, Njem ni Njisesom ebe mao sanao ko mendel nao kao kalaebe. Ngub inj, njem ngubi tomb Nju semon baolum aol bor bombor o nao songol ebe sa ko muwalokl pu. Ngub pobur lesin mbes Mosesom nje non bi semom bibaebe kisao ub, tenaol hambunom njen toklo songol wakl ebe sene ko henden ub Ngaor bor menjao kalo mabaorao haoribi kisesa.

¹⁵ Ngub kisao o Njisesom hambun sao ngo bu hasao sao su hambun bor pangaesmil, tenaol andub ora obu hasaol was dengeb dengeb kobur obum angal ebe ngo kisao nda ub pango, obum mbini sen ha wismi baeben di mao ebe saen ko obo kiril mba was bismisa.

¹⁶ Ngub bismi o obum Ngaor bor kao kaloklbur su tenaol nao biri bor pu was bu hasesa.*

Njisesom aol aongao tibae mend ebe mao sae-sao o

Mat 9:1-8; Mak 2:1-12

¹⁷ Ngo tomb ko mend oran Njisesom tenaol hambun Ngaoron angal bib ebe nda kao dund bi hasaol, Peresi aol mendbor di Nju semon man buwaloklme aol mendbor di, mbinin su Kalili di Njuriya di Njurusalem di ngo hakl bor haklbir obo birismisa. Ngo tomb Aorao Aondaon burim Njises obu men mbaesaol, obum tenaol sen ha wismi baeben di ebe mao sa was bisesa.

* **5:16:** Mak 1:35

¹⁸ Ngo tomb aol mendborom aol aongao tibae mend obun to bor bor is ha pa taokl obobur, Njises hasaol tu uklbur bismi o

¹⁹ and ngo Njises obu hasao on tiriyo komba bor tenaol andub ora dengeb dengeb was kismil, aol aongao tibae ngo Njises hasao bor taokl hondakl buwaesmisa. Ngub hondakl buwatur kismil mbinim and ngon hom kemol hond ya and hom munu kebe kobatur, aol aongao tibae nda obun to bor bor unu tenaol ber mba hasmi ndal, Njiseson el dund sol yam hend ha tu kobaesmisa.

²⁰ Ngo tomb Njisesom aol ngo baebenom obul hul ha ora habur ngo bismi sao hondobur, obum aol aongao tibae nda bor kakl, Aol o nim njem khorob bisi sao njen kone bor wiyao o kunarukl kisesa.*

²¹ Ngub kisaol pangobur Nju semon man buwaloklme aol baeben di Peresi aol mendbor di mbini hakl hakl makl homo sub kao kao bubur kakl, Aol ngo obum Ngaor bor maobowa angal bu, hul ha angal ngo be o ka. Aol tenaolon kone bor kho wiyao o kunaeb se mend nao hae, Ngaor obu bombor ora hayao ko kao kao bismisa.*

²² Ngub kismil Njisesom mbinin kone hondo angal ngo kismi on ko san lubur kakl, Inim inin kone bor asub ko khorob ngub nen sabeklem? kisesa.

²³ Ngub kobur wakl kakl, Inim angal awo was kend bi ko pangeklem? Aoh, nim njen kone bor kho wiyao o kunarukl kanda ub kend bi soklaol bukl buwaklwao be? be? nim nje tekakl pu lowao ub kend bi soklaol bukl buwaklwao ko

* 5:20: Luk 7:48 * 5:21: Luk 7:49

pangeyem? kisesa.

²⁴ Ngub kobur kakl, Ni Aolon Isi Ora hae ol, sun tenaol hambunon kone bor kho wiyao sao kuna, tenaol heme di ebe tekakl pu kaeb se hae ko hendeklemin ub kobur, obum aol aongao tibae ngo bor kakl, Nje teka peyo, njen to abo daol mu minibir njen anda pu ora kisesa.*

²⁵ Ngub kisaol aol ndam bombor ngo ora tomb tenaol ngo ber mba hasmi baebenon el sol teka peyobur, obun paolaoklao to nda taoklbir Ngaor bor tengiyu ko kaoya kobur obun anda pisesa.

²⁶ Ngo tomb tenaol ngo birismi baebenom ngo bisao sao hondobur burir aondao ora biyu, mbinin kone bor di pakl hom mubur kismin mbinim Ngaor bor turi homo kaoya kismisa. Ngub kobur kakl, Naom ebe ngubi ko mend nao hindismao sao ora bandal handamnda kismisa.

Njisesom Libae bor ni taol mi ib kisao o

Mat 9:9-13; Mak 2:13-17

²⁷ Ngo tomb mabor Njisesom takis maoraoklao aol mend obun imbi Libae obu takis moroklme anda bor birisaol hindisesa. Ngub hondobur Njisesom Libae bor kakl, Njem ni taol mi ib kisesa.

²⁸ Ngub kisaol takis maoraoklao aol ndam obun hambun sao tuwaklbir kisaon, obum Njises taol mi pisesa.

²⁹ Ngo tomb takis maoraoklao aol ndam Njiseson ne aondao ora mend obun anda bor hao-rakaesaol, takis moroklme aol mendbor di aol

* 5:24: Njo 5:8

tangar mendbor di mbini hambun takis maoraoklao aol Libae hesa Njises kab daol haru ne no birismisa.

³⁰ Ngub bismil Peresi sem hesa Peresi aol mendbor man buwaloklme baeben kabom, Njiseson man pange aol baeben bor makl homo ne mubur kakl, Inim asub ko mone takis moroklme aol hesa khorob bimi aol baeben kab daol Njises haru ne no bereyem? kismisa.*

³¹ Ngub kismil pangobur Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Tenaol sen nao hae baebenom dokta biri nao puklmi ora. Ngub inj, tenaol sen ha homo wimi baebenom was dokta biri puklmi kisesa.

³² Ngub kobur kakl, Nim tenaol oborob bu haroklme baeben bor kone baol monoklwaebe kokl inj obowao ora. Ngub inj, nim aol khorob bimi baeben bor kone baol munu inim khorob bismi sao tuwaklwaebe kokl obowao ora kisesa.

Mendborom Ngaor bor nen saboklbur ne tuwa paolismi o

Mat 9:14-17; Mak 2:18-22

³³ Ngo tomb tenaol mendborom Njises bor kakl, Mbes Njon Mbabtas Biyao Aolon man pange baebenom mbinim ko andub ora Ngaor bor nen saboklbur ne di nao ne tuwa paolismi. Mende di Peresi semon man buwaloklme aol baebenom di ngub was bimi o, njen man pange baebenom ne di ib di asub ko bao was noklme? kismisa.

³⁴ Ngub kismil Njisesom mbini bor kakl, Aol mondom obun ten wen taol bubur, aol ngo obun tenaol sango baeben di mbini haru turi homo

* 5:30: Luk 15:1-2

buruklemi tomb ne nao ne buruklemi be? kisesa. Ngub inj ka.*

³⁵ Aol ten wen taol bi ngo obu mabor mondom obu su tangar bor pen lao bao o pindib paklaol, obun tenaol sango baeben daol maomunu nao haklemi tomb mbinim obu hem kobur ebe ne tuwa paoluklemi kisesa.

³⁶ Ngo tomb Njisesom mbini bor angal mar mend di kao kalobur kakl, Toklo and turub bi mbes pange piri mend kaollu dir wiyao tomb, dir ngo wiyao o bor manga taombulukbur mondom toklo and turub bi ebe wen pange mend heya bowes nao bimi ora. Ngub inj, mondom ngub ba sin obum toklo and turub bi ebe wen pange ngon heya pae kang ngom, toklo and mbes pange on dir uklaol bor manga mba taombuluklao ub di, toklo and ngo kab bombor ubi inj sakl, kengi nao bi ub baehaemen mu bowes ora buklaol. Ngub buklaol toklo and turub bi wen pange ngo di heya bowes ora buklaol, kobaran ora mu bowes buklaol kisesa.

³⁷ Ngub kobur kakl, Mondom ib waen wen pange di some songol be mbes pange bor nao kowe tu ndaroklme o, mondom ngub ba sin ib waen wen pange ngom some songol be ngo dallmbe kobaen laol, ib waen ngo di ora kowe bowes buklaol ora kisesa.

³⁸ Aoh, mbinim bimi ub ib waen wen pange sa sin, mbinim some songol be di wen pange bor was birin lome kisesa.

³⁹ Njisesom ngub kobur kakl, Aol mendbor ib waen mbes pange neme baebenom ib waen wen pange turi nao hemebur, ib waen mbes pange ebe

* 5:34: Njo 3:29

ora saoklao lome ko Njisesom mbini bor angal mar ngub kao kalisesa.

6

Nju semon hor boroklme bao on kongon nao bibaebe ora kismi o

Mat 12:1-8; Mak 2:23-28

¹ Ngo tomb Njises obu Nju semon hor boroklme bao* bombor menden wir il em hinin pibisao tomb, obun man pange aol nda baebenom wir il mendbor talobur, subu dab hakl pen ko mbinin kim peb sokl men peb bubur nismisa.

² Ngub bismil Peresi aol mendborom mbini bor kakl, Inim hor boroklme bao on naon manom nao bibaebe ke wiyao sao asub ko bim? kismisa.

³ Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngo kismi on ko san lubur kakl, Inim mbes aol wesmbao aondao Debirom bisao sao arman mbuk waeb bor wiyao ub nao hendeme be? kisesa. Ngub kobur kakl, Nim ngo kakl o mbes Debir obu di obu haru hasmi baeben di mbini hambun dem khorob ora himismi tomb

⁴ Debir obu Ngaor bor kaoya lome anda bor hondabur, and ngon palawe Ngor bor kalismi o wisaol tenaol hambunom nao noklwaebe ora, baolum aol baebenom was noklemi ke wisao o, Debir obum di mu nobur kisaon obu haru hasmi baeben di kalisao ke wiyang, inim arman ngo mbuk waeb bor wiyao ub nao hendeme be? kisesa.

⁵ Njisesom mbini bor wakl kakl, Pangeklem. Aolon Isi Ora obu hor boroklme bao on Aorao Aondao ora yao kisesa.

Njisesom hor boroklme bao on aol ki kho mend ebe mao saesao o

Mat 12:9-14; Mak 3:1-6

⁶ Ngo tomb hor boroklme bao o mende pindib paesaol, Njises obu Nju semon man pangoklme anda hondabur tenaol hambun bor Ngaoron angal bib ebe nda kao kalisesa. Ngo tomb obum hindisaol, aol is mend obun ki tao nan o kho tibae ora birisaol hindisesa.

⁷ Ngo tomb Nju semon man buwaloklme aol mendbor di Peresi aol mendbor di, mbinim Njisesom hor boroklme bao* on obum tenaol sen ha uklemi o ebe mao sarob sin, mbinim obu bor ngol mao bembera howes koklbur sub obum asub was bib ko bao hondo hasmisa.*

⁸ Ngub bismi o mbinim ngo bu hasmi sao obum ora hende sakl, aol ki tibae nda bor kakl, Nje tekabur tukun oral ha kisaol teka hasesa.*

⁹ Ngub bubur kisaon Njisesom mbini hambun bor angal mend ne mun kobur kakl, Naom hor boroklme bao on naon kone ebe ora u haklmao ub tenaol mende bisur bukmao be? be? naom mbini bor khorob bukmao? Naom tenaol mende oborob ora haen ko bisur bukmao be? be? naom mbini pe paen lu tuwaklmao? Manom asao was ke wiyao? kisesa.

¹⁰ Ngub kobur kisaon obum mbini hambun elom hondo akol bubur aol ki tibae nda bor kakl, Njen ki abo dundukl pe kisaol, aol ki kho ndam ngub bisao tomb obun ki wakl ebe bao sisesa.

¹¹ Ngub bisaol Nju sem nda baebenom ngo hondobur kismis, mbinin kone bor kho so ko aondao bu ora homobur, mbini hakl hakl sub kao

* **6:7:** Luk 14:1 * **6:8:** Luk 5:22; Luk 9:47

kao bubur kakl, Naom Njises obu bor oran asub ora bem balem? kismisa.

Njisesom aol duteb sablo mao hasao o

Mat 10:1-4; Mak 3:13-19

¹² Ngo tomb Njisesom yu harbor manda mend sisao bor pobur, Ngaor bor kao kalokl pisesa. Ngub pobur kisaon obum bao somna ngon Ngaor bor was kao kalo baram baram bubur bao bu kobaen kisesa.

¹³ Ngub bubur kisaon nar do hebe peb bisao tomb obun man pange tenaol baeben ubuklub kobur, obum aol duteb oran sabol peb bu mao habur, ini nao angal bib hobao sao kam akol bu haklemi aol hayem kisesa.*

¹⁴ Ngo tomb aol ngo haklon is mend obun imbi Simon sisao o, Njisesom imbi tangar karu ubur Pita kisesa. Ngo tomb Simon Pita ngon haeme Andur di, Njemus Njon kab di, Pilib hesa Batolimu kab di,

¹⁵ Matiyu Tomas kab di, Aolpason isi Njemus di, Simon mende obu Selor sem sisaol ngo obu di,

¹⁶ Njemus menden isi Njuras di, Njuras mende Iskeriyaor Njuras mabor Njises karu lubur Njises lukl bismi baeben munu kalisao aol nda di, Njisesom ngo baeben sablo haen kisesa.

Njisesom tenaol heme andub ora ebe mao saesao o

Mat 4:23-25

¹⁷ Ngo tomb Njises obu yu harbor manda bor haklbir aol duteb nda baeben daol haru wakl inin pobur kismis, mbinim unu su hond pae oral po pindib paesmi tomb, ngol obun man

* 6:13: Njo 6:70

pange tenaol andub ora obo ha mba hasmisa. Ngub hasmil tenaol andub ora su Njuriya tenaol di, Njurusalem tenaol di, ib kunja teb so bor paoloklme tenaol mendbor su Taya hesa Siron kab bor paolismi baeben di, ngo baeben hambun ora obo hasmisa.

¹⁸ Mbinim Njisesom angal ebe ngo kisao nda ub pango, mbinin tenaol sen ha wismi baeben di obum wakl ebe mao saen ko ngub obo hasmil, Njises obum tenaol mendboron tombao ndaon sam birisao baeben di taol dera ebe mao sa was bisesa.

¹⁹ Ngo tomb Njises obun burim tenaol hambun ngub ebe mao saesaol hondobur, tenaol hambunom di mbinin sisao nim Njiseson toklol waran ko nen sab sab bismisa.

Ini de ko dem homo boroklme haklom turi homo haklwaebe kisao o

Mat 5:1-12

²⁰ Ngo tomb Njisesom obun man pange tenaol baeben hondo akol bubur kakl, Ini tenaol menjao nao wi burubur dam nao bin boroklme hakl o ini Ngaorom maeb ha maomb bo hayao bor po hakleming

Inim turi hom ha was haklwaebe.

²¹ Ini ngubi tomb dem homo boroklme hakl o inim mabor ne ebe no tombao ha was hakleming

Inim turi homo haklwaebe.

Ini ngubi tomb de ko boroklme hakl o inim mabor kir kao ha was hakleming

Inim turi homo haklwaebe

Njisesom ngub kisesa.*

* **6:21:** Kao 7:16-17

²² Ngub kobur kakl, Inim Aolon Isi Ora obu hem ko taol mi poklemil, mbinim ini bor makl homo nar wen ebe hende non bubur, ini bor angal kho ko ini ngol nao hae puklub ko lu taoluklemi. Mbinim ni maobowa peb bu inin imbi di kho tangar tangar sao hakl menger mu imbi karu ukleming,*

²³ ini mabor haklemi ub nen sabobur lemin turi hom ha was haklwaebe. Heneng ora inin sokl aondao ora yu heben bor wiyaong, turi homo taom bu haklwaebe kisesa. Pangeklem. Mbes di mbini ngo baebenon ab sumb wil baebenom Ngaoron man mini aol mbes hasmi baeben bor di ngub was bismi ko, Njisesom obun man pange nda baeben bor ngub kao kalisesa.

²⁴ Ngub kobur kakl, Ini aol aeben o mone aorao o hakl o, inim ngubi tomb mone sokl mubur turi hom ha was ngo hayem ub inin sokl mbes mu pele non bi ora hayem ol, ini mabor menjao nao mi ke hondokleming hondo ora haklwaebe.

²⁵ Ini mendbor ne andub ora no tombao ha haroklme hakl o, ini di ke aondao ora hondobur mabor ini dem homokleming inim hondo ora haklwaebe kisesa. Ini ngubi tomb kir ko ngallaeb bu haroklme o hakl o, ini ke aondao ora hondobur mabor ini de aondao bu ora leming, hondo ora haklwaebe kisesa.

²⁶ Ini aol mendbor tenaol mendem kaoya ken haroklme hakl o, ini ke aondao ora hondokleming inim hondo ora haklwaebe. Mbes inin ab sumb wil baebenom di man kho tangar mini aol baeben bor ngub was kaoya kismi ko Njisesom

* 6:22: Njo 15:19; Njo 16:2

mbini hambun bor ngub kao kalisesa.

*Inin saond bi hond homo kone wibaebe kisao o
Mat 5:38-48*

²⁷ Ngo tomb Njisesom mbini bor wakl kakl, Ini tenaol ngo ninao angal pango bereyem o hakl o, inin saond bi bor hond homobur kone wibaebe ora. Inim tenaol mendbor ini bor ko homoklme baeben bor di, inim wakl oborob sao was bibaebe ora kisesa.

²⁸ Ngub kobur kakl, Inim tenaol mendbor ini bor hondo ko bowes bu mao kho sa angal buklemi baeben bor di, inim mbini bor turi haen sao was bibaebe. Tenaol mendbor ini bor maobowa peb bu lu bowes buklemi baeben bor di, tenaol ngubi baeben Ngaor bor bisur bibi ko kao kaloklwaebe kisesa.

²⁹ Ngub kobur kakl, Aol mondom njen payo mende nan la sin, njem njen payo mende nan lin ub baol minibi kisesa. Mende di aol mondom njen toklo and turub bi kur ma sin, njen siyor hesa toklo and turub bi kab kobaran mao nao hae bao kalaebe kisesa.

³⁰ Njisesom ngub kobur kakl, Aol mondom nje bor menjao nji ka sin, njem obu bao kalaebe. Aol mondom di njen menjao uklesi o mi pa sin, njem obu bor nao wakl nji ko penj nao bibi ora kisesa.

³¹ Mende di tenaol mendborom njem turi hemenin ko bimi nda ub, inim di tenaol aebenol haklemim turi hemen sao was bibaebe kisesa.*

³² Njisesom ngub kobur kakl, Inim tenaol mendbor ini bor turi homo kone uklemi o bor was inim di turi homo kone u harim sin, nim oborob biyu ko nen sobal be? kisesa. Ngub inj,

* **6:31:** Mat 7:12

tenaol khorob bimi baebenom di mbini hakl hakl ngub kone wi wi bimi o, mbinim Ngaorom turi hemen inj bimi kisesa.

³³ Wاكل kakl, Inim tenaol ini bor oborob buklemi baeben o bor was oborob bu bisur baem sin, tenaol khorob bimi baebenom di ngub was biming, njem oborob sao oran asao ora buklesil Ngaorom nje bisur buklaos? kisesa.

³⁴ Ngub kobur kakl, Inim tenaol mende osisao kaloklemi tomb inin wاكل san lib se baeben was sarbe kalaem sin, mbini tenaol khorob bimi baebenom di mbini poklemi on el tubur ngub was biming, Ngaorom nje asub ko turi homo bisur buklaos? kisesa.

³⁵ Ngub inj, inim inin saond bi hem ko kone ubur, inim mbini bor bisur bu oborob was bibaebe. Inim tenaol mende bor menjao kaloklemi tomb, obum ninao wاكل san lin ko nen nao sabebur ora kaloklwaebe. Inim ngub ora buklemi tomb mabor inin sokl di aondaos ora mubur, ini Ngaor aondaos yubu oran isi wane buruklemi kisesa. Ngub kobur kakl, Ngaorom tenaol obu bor turi homo tengiyu nao lome baeben bor di, tenaol khorob bimi baeben bor di hond was hemeyao kisesa.

³⁶ Ngub ora biyaong, inin Ab Aondaom tenaol hambun hond hom ha was hayao ub inim di tenaol mende hond homoklwaebe ora ko Njisesom ngub kisesa.

Tenaol mende bor kho ebe ko nao sablaebe kisao o

Mat 7:1-5

³⁷ Njisesom ngub kobur kakl, Njem tenaol mende bor nje kho hael ebe hael ko, te mao

sara nao sablo haebe. Njem tenaol mende bor kho ebe ko ngub te mao sara nao sablae sin, mondom nje di te mao sara nao sabloklaos kisesa. Mende di njem njen konem tenaol mende makl homobur te nao mao sarari sin, Ngaorom nje di makl homo te nao ma saraklaos ora kisesa. Ngub kobur kakl, Inim tenaol mendbor ini bor khorob bimi baeben bor saongao nao maraem sin, Ngaorom inin khorob bismi sao di saongao nao mari kunaklaos kisesa.*

³⁸ Inim tenaol mende bor mbinim wa win haklemi sao oborob ora bisur bu kaloklwaebe. Ngub buklemi tomb Ngaorom ini bor di aondao bu kond babur sao tumbi hakl di poboklaol, men ning ning kobur ora mar pa njuklao. Heneng ora inim tenaol mende bor aondao bu haoklu sao kalaem sin di, kang dub bu sao kalaem sin di, Ngaorom ini bor menger bombor ngub was taol bu njuklao ora kisesa.*

³⁹ Ngo tomb Njisesom mbini bor angal mar di bombor mend kao kalobur kakl, Tenaol el kho mondom tenaol el kho sango mende harer nao muwaloklme. Ngub inj, obum ngub ba sin mbibi kobaran el kho kab kab sakl, ib kena bor kundukl halabur saokl uklebi ora kisesa.*

⁴⁰ Ngub kobur kakl, Tenaol sukul lome baebenom mbinin tisam buwaloklao ub bao wa, mbinim mbinin tisa men mbabur tangar ub bukl buwaklemi. Ngub inj, mbini mabor sukul kao paklemi tomb mbinim mbinin tisa hesa bombor ubi soklao kisesa.*

* **6:37:** Mat 6:14 * **6:38:** Mak 4:24 * **6:39:** Mat 15:14 * **6:40:** Mat 10:24-25

⁴¹ Mende di and kindbarom njen elol as mba hayaol nje el kho ora hael o, njen elol ngo as mba hayao on mbes nen nao sabebur, njen tenaol sangon elol huni kang ora uklao o asub hondobur mu tuwakan lesib? kisesa.

⁴² Wاكل kakl, Njem njen elol and kindbar aondao ora as mba hayao nao hendebur, njem asub bubur njen tenaol sango bor nao haeme o, njen elol huni kang abo wi o mu tuwakan lesi? Songolol aol hobao o, njen elol and kindbar o mbes mu tuwaebe. Ngub mu tuwari sin, njen tenaol sangon elol huni kang ngo uklao o di ebe hondo maklesi ko Njisesom ngub kisesa.

Is khom di il kho was saoklao kisao o

Mat 7:17-20; Mat 12:33-35

⁴³ Ngo tomb Njisesom kakl, Is ebem il kho nao saoklao. Is khom di il ebe nao saoklao kisesa.

⁴⁴ Ngub kobur kakl, Tenaolom is isao ngo ebe be? kho eb ko ebe hondoklemi kisesa. Wاكل kakl, Inim saon hesmbulom timbaol saoklaol nao taloklme. Bundinom di ang saoklaol nao taloklme.

⁴⁵ Ngub inj, tenaol kone ebe wi baebenon kone bor hambun sao ebe sao was wiyao, mbinim buklemi sao di oborob was buklemi. Bombor ngub was tenaol khorob bimi baebenon kone bor khorob bimi sao was wiyao, mbinim buklemi sao di khorob sao was buklemi. Tenaolon ne bor angal kao deraeme tomb mbinin kone bor wiyao ubi was kao deraroklmel inim ebe hondoklemi kisesa.

Tenaolon kone bor and ukl kab non bi bu hayem kisao o

Mat 7:24-27

⁴⁶ Njisesom wakl kakl, Inim nao angal pango ni taol mi nao ebebur, asub ko ni bor Aorao o Aorao o was lomeb? kisesa.*

⁴⁷ Aol mondom nao angal hul nao hae pangobur ni taol mi oboklao tomb, obum ngo buklaob ub inim oborob ora nen sabeklemin kao dund bun pangoklwaebe kisesa.

⁴⁸ Ngub kobur kakl, Aol ngo obu aol and oborob bi mend hasesa ubi soklao. Obum and pinj saoruklao bor sowal unu han wi anga bor pen tombobur, simenom han ngo hesa kimb bu pelen kobur bisaol, mabor ib wae aondao ora disao tomb obum and ngo oborob ngub ora bisaol, kundi taokl nao pisao kisesa.

⁴⁹ Ngub kobur kakl, Aol mondom di nao angal pangobur o hul habur ni taol mi nao oba sin, aol mende and su demil bi mend hasesa ubi soklao. Aol ngo obun and bisao tomb obum and pinj saorukl bi bor di simenom oborob han kab kimb nao bu pelen kebur bisaol, ib wae aondao ora disao tomb and ngo penar bu kundi bowes bu khorob ora kundi hakl buri kisao ko Njisesom ngub kisesa.

7

Njisesom Orom semon maomb bo haraoklao aolon kongon biyao nas mao enjaesao o

Mat 8:5-13

¹ Ngo tomb Njisesom tenaol hambun bor angal ngo kao kal paklbir kisaon, su Kabenam po pindib paesesa.

* 6:46: Mat 7:21

² Ngo tomb su ngo bor Orom semon ami sem maomb bo haraoklao aol mend hasaol, aol ngo obun kongon biyao nas mend obum kone aondao bu ora wisao o sen khorob ora ha ubur kisaon, ora pe pakl ke ke bi birisesa.

³ Ngo tomb ami sem maomb bo haraoklao aol ndam Njises hae ke pangobur kisaon, Nju semon maomb bo haroklme aol, aol kon wi baebenon mendbor Njises biri puklub kobur kakl, Obum nao kongon biyao nas ngo sen ha wi o ebe mao saen ub ib lowaebe kisesa.

⁴⁻⁵ Ngo tomb mbinim Njises hasaol pobur taeki kobur kakl, Ami sem maomb bo haraoklao aol ngom nao Nju sem baeben hond aondao ora homobur, obun mbib naon and man pangoklme anda di bisaol, obu aol ebe ora yaol njem obu hond homo bisur bib se ora yao ko kao deb deb bismisa.

⁶⁻⁷ Ngo tomb Njises obu di aol ngo Njises obu kaomukl ibismi nda baeben di mbini haru pismisa. Ngub pobur ami semon maomb bo haraoklao aol ndan anda teb sol sao pismi tomb, aol ndam obun aol sango mendbor bor Njises kao kalokl puklub kobur kakl, Aol aondao o, ni aol kho ora nje hael ol nao ebeb se ora hae ol, aol ebe nje non bi di nao anda bor nao ebeb se ora yao ka. Ngub yaong nje enjo ngol baehaemen kem homoklbur nao ebe, njem abo ngol habur njen angal oram nao kongon biyao nas ngo wakl mao enjakao kisesa.

⁸ Ngub kobur kakl, Nim ngo kakl o, ni kongon bibi ko mao hasaomon ni bor di ngo sao ngo sao bibi keyao tomb biyu. Nim di nao ami baeben

maomb bo haruklu o, nim nao ami ngon is mend bor ngub kaklo. Nje pu kaklo, ngo tomb puklao. Is mende bor ngub kaklo. Nje ib kaklo, ngo tomb ubuklao. Ngo tomb nao kongon biyao aol bor ngub kaklo. Njem kongon ngo bibi kaklo ngo tomb biyaol, njem di angalom menjao lesi tomb buklaol ora kisesa.

⁹ Ngub kisaol Njisesom aol ndan angal pango burir biyubur kisaon, obun ma nan baol munu hondobur tenaol andub ora ngo obu haru ibismi nda baeben bor kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, aol sem tangar ngo obum nil ngo hul ha harekle ub Nju sem tenaol baebenon ngubi is mend nao hondowao ora kisesa.

¹⁰ Ngo tomb ami aolon angal mini pismi nda baebenom ami aol ngon anda wakl ibismi tomb nas nda ebe sisaol hindismisa.

Njisesom nas mend mao enjaesao o

¹¹ Ngo tomb kang mend mabor sao Njises obu su and lobokl lobokl Nen pisesa. Ngo tomb obun man pange aol baeben di tenaol andub mendbor di obu haru pismisa.

¹² Ngo tomb su and lobokl lobokl Nen ngon saond paeb te tiriyaol komba oral pindib paesmi tomb aol pe pae mend taokl ibismil hindismisa. Ngub hindismi tomb nas ngo pe paesao o obun ingin nongnas is mende di nao biri bombor ngo ora, ten ngo obun aoli di nao hae heme ora sisesa. Nas pe pae nda taoklbir nas ngon ingi di su and lobokl lobokl ngon tenaol baebenon andub ora mendbor di mbini haru ubukl hasmisa.

¹³ Ngub ubukl hasmil Aorao Aondaom ten kang nda hondobur hond aondaol ora himisesa. Ngub

hond homobur kisaon Njisesom ten kang nda bor kakl, Njem de nao kao kisesa.*

¹⁴ Ngub kobur kisaon obum nas pe pae ngo is ha taokl ibismi to ndal men hindisao tomb, mbini aol mendbor nas ngo taokl ubukl hasmi nda baebenom di bao nimil tu hasmil Njisesom kakl, Nas o nim nje bor kakl ngao, nje teka kisesa.*

¹⁵ Ngub kisaol nas pe paesao nda teka burubur kisaon, angal hakl ko birisesa. Ngub birisaol hondobur Njisesom nas ndan kil men mubur obun am kang nda kalisesa.

¹⁶ Ngo tomb tenaol hambunom Njisesom ngo bisao sao hondobur, mbinim burir aondao ora biyu burisao pobur Ngaor bor was kaoya kismisa. Ngub kaoya kobur kakl, Man mini aol aondao ora mend enjo nao hayom ol ngo obo pindib paraokl o kismisa. Ngub kobur wakl kakl, Ngaorom obun tenaol ngo bu mukl obaokl o kao kao bismisa.*

¹⁷ Ngub bisaol Njisesom aol heme ngo mao enjaesao on arman su Njuriya di su hambun bor kaom aeben aeben bismil tenaol hambunom pangaesmisa.

Njonom obun man pange aol is kab Njises hasaol pen kisao o

Mat 11:2-19

¹⁸ Ngo tomb Njon Mbabtas Biyao Aolon man pange tenaol baebenom Njisesom ngo bisao saon arman hambun sao Njon Mbabtas Biyao Aolom pangen kao kalismisa. Ngub kismil pangobur Njon Mbabtas Biyao Aol ndam obun man pange aol is kab mend ubuklub kobur,

* **7:13:** Luk 8:52 * **7:14:** Luk 8:54 * **7:16:** Luk 1:68; Luk 19:44

19 Aorao Aondao hasaol angal bombor mend kaom puklub ko kao kalobur kakl, Naom aol mend oboklao ko hondo haroklmao nde, nje ngo obae o be? be? naom aol tangar mend wen oboklao ko bao hondo haklmaob ko, Njises ne mukl puklub kisesa.*

20 Ngo tomb Njon Mbabtas Biyao Aolon man pange aol is kab nda Njises hasaol po pindib pabur kakl, Yao kab Njon Mbabtas Biyao Aolom nje biri puklub kobur obum ngub ka. Naom aol mend oboklao ko hondo haroklmao nde, nje ngo obae o be? be? naom aol tangar mend wen oboklao ko bao hondo haklmaob? ka ko kao kalisbisa.

21 Ngo tomb bao bombor ngon Njisesom tenaol sen kam mundub mundub hae andub ora mao ebe saesesa. Obum tenaolon tombao bor sam biri di taol deraesesa. Obum el bokl mini baeben di wakt el tin kisesa.

22 Njisesom ngub bubur Njonon man pange aol nda kab bor mbibin angal kisbi ndan ko san lubur kakl, Ibim Njon obu hayaol pobur lebin, nim hambun sao buwao sao ibim handaebnda ub di pangaebi ub di ibim Njon obum pangen kao kaloklwaebe. Tenaol mendbor el kho baeben di wakt el tin ko, tenaol mendbor aongao kho baeben di wakt harer peben ko, tenaol mendbor maollun bi mendboron mbinin toklo bor der bisao hakl di songol heneng eben ko, hal bowe baeben di wakt hal mao komba, tenaol pe pae baeben di wakt mao enjarob lowaebe. Mbini tenaol dimb menjao nao wi boroklme baebenom di Ngaaron Angal Bib Hobao Sao pan-

* 7:19: Kao 1:8

gaem lowaebe kisesa.

²³ Ngub kobur kakl, Tenaolom nil hul ha habur kone taol taol nao buklemi baeben, mbinim turi was hom ha haklemi ka ko kao kaloklwaebe kisesa.*

²⁴ Ngo tomb aol is kab Njon Mbabtas Biyao Aolon angal mini ibisbi nda kab anda pisbi tomb, Njisesom tenaol andub ora ngo dengeb dengeb kao mba hasmi baebenom pangen Njon Mbabtas Biyao Aolon arman kao kalobur kakl, Inim mbes su tenaol nao biri bor pismisa tomb inim asao was hondokl pismi? Posabsum kaemb isao ukl mend kar paesao hondokl pismi be?

²⁵ Inj ka. Inim asao ora hondokl pismi? Aol mondom obun lab lab ebe ora was bu hasaol hondokl pismi be? Ngub di inj ora. Aol lab lab ebe same di hambun sao ebe sao was wi, aol ngubi baeben aol wesmbao aondao baebenon anda bor was haroklme kisesa.

²⁶ Ngub biming inim asao was hondokl pismi? Inim man mini aol bombor mend hasaol hondokl pismi be? E ka. Nim ini bor heneng ora kao njurukl, Njon man mini aol ngo obum man mini aol mendbor hambun men mbayao kisesa.*

²⁷ Ngub kobur kakl, Ngaoron mbuk waebom Njonom ngub buklaol ke wisao.

Pangeklem.

Aol bombor ngo nim mabor nao angal mini

Obu nje mbes pu lowao.

Obum nje poklesi hareron

Kare mao dund sarukl burukl poklaol ko

* 7:23: Luk 4:18 * 7:26: Luk 1:76

Ngaoron mbuk waebom ke wisao ub Njisesom ngub kisesa.

²⁸ Ngub kobur kakl, Njon obum tenaol sul hayem baeben hambun men mbayao o, Ngaorom maeb ha maomb bo haen haroklme haklon ndi nao mini kang bombor mondom, aol aondaol Njon di ebe men mbaeb se hayem kisesa.

²⁹ Mbini takis moroklme aol mendbor di tenaol mendbor hambun di, mbini hambunom Ngaorom ngo bibaebe kisao ub oborob dund se ora kise ko pangobur, mbinin kone baol munu Ngaor bor turi homo kaoya kobur Njonom mbini mbabtas bin pismisa.*

³⁰ Ngub bismi o mendbor Peresi sem di Nju semon man buwaloklme aol baeben di Ngaorom mbini harer ebe muwalisao o, nao hende non bu mesao kalobur mbini Njonom mbabtas bin nao ibismisa.*

³¹ Njisesom ngub kobur kakl, Nim tenaol man nao pange ngubi tomb hayem baeben bor menger asao was muklwao? Mbini asub bi was hayem? kisesa.

³² Pangeklem. Mbini ngo baeben nongnas kang kang mendborom mbinin homal ber mba habur, nongnas sango mbini bombor ubi baeben bor ubuklub kobur kakl, Naom ini bor pollpib keyom o, inim non we nao keyem. Naom non hond homo de keyom o, inim non de di nao keyem lome ubi hayem kisesa.

³³ Ngub kobur kakl, Nim menger bombor ngo murukl ub Njon Mbabtas Biyao Aol ndam di obu

* **7:29:** Luk 3:12 * **7:30:** Mat 21:32

ne nao ne paolubur ib waen di nao nisao o, inim Njon obun tombao bor sam biri hae kismi kisesa.

³⁴ Ngub kobur kakl, Ngubi tomb Aolon Isi Ora obobur, ne di ib waen di neyaol hendeme tomb inim obu bor kakl, Haondaoklaob. Aol ngo obum ne di andub ora was no, ib waen di andub ora nekle lome kisesa. Wakl kakl, inim aol ngo obu aolmendbor mone takis moroklme aol baeben hesa tenaol khorob was bu haroklme kabon tenaol sango ora hae lome.*

³⁵ Ngub lome o Ngaor obun kone u haraoklao ub heneng ora ngo il so pindib paklbur be ol, Ngaor obum oborob sao was bu haraoklao ko tenaol hambunom ebe hondoklemi kisesa.

Khorob was biyao ten mondom Njiseson aongaol wel sulaesao o

³⁶ Ngo tomb Peresi aol mondom Njises nao anda bor ne nokl ib ko hondokl pisaol, Njises obu Peresi aol ngon anda bor ne noklbur obo birisesa.*

³⁷ Ngo tomb su and lobokl lobokl ngo bor ten khorob was bu hasao mend birisao ndam, Njises obu Peresi aol menden anda bor ne no bere ke pangisesa. Ngub pangobur kisaon ten ndam han alpastam* wari be ebe teraebi buri ora mend sisao bor wel ber pae mend minibir Njises birisaol ibisesa.*

³⁸ Ten ndam ngub mini obobur kisaon Njiseson mesao nan aongao ma teb so bor obo habur de kisaol, ten ngo obun delibom Njiseson aongaol po hasesa. Ngub po hasaol ten ndam obun wesmbao

* **7:34:** Luk 15:2 * **7:36:** Luk 11:37 * **7:37:** Mat 26:7; Mak 14:3; Njo 12:3

irim Njiseson aongaol obun delib po hasao nda kunaesesa. Ngub bubur kisaon obum Njiseson aongao ma bor nunu aondao ora bubur, obum Njiseson aongao bor wel tangar ebe ora mondom sulaesesa.

³⁹ Ngo tomb Peresi aol ngo Njises bor ne nokl ib kisaon ndam, ten ndam Njiseson aongaol ngo baesao sao hondobur obum ngub nen sabisesa. Ten ngom khorob was bu haraoklao ndal, heneng ora aol ngo obu Ngaoron man mini aol ora sokl baonaon, ten ngo obun aongaol wararaokl om bu haraoklao ub di obun kone bor wiyao sao di ebe mao bembera hondokl baonao ko, Peresi aol ndam ngub nen sabisesa.

⁴⁰ Ngub nen sabisaol Njisesom Peresi aol ndan kone bor hondobur obu bor kakl, Simon o nim nje bor angal kang mend kao njun ko pangakl kisaol, Simonom kakl, Aol aondao o ebe ka. Njen angal kao kisesa.

⁴¹ Ngo tomb Njisesom mar kobur kakl, Aol is kabom aol is menden san, mende aolom mone supu hakl hakl hor su aondao ora haklao tomb, mende aolom kang tobon kab bu haklebi.

⁴² Ngub buklebi o mbibin menjao nao uklebil san lukl buwaeb se haklebi tomb, aol mone aorao ndam obun mone ngo san lib nao ke bao warob sin, aol ngo kabom mone aorao nda san kang bu haklaomon turi homo aondao bu obul kone uklaob? be? be? mende aol aondao bu munu haklaomon turi homo aondao bu kone uklaob? kisesa.

⁴³ Ngub kisaol Simonom angal ngon ko san lubur kakl, Nim nen sobakl tomb, aol mende obu mone san aondao bu ora munu haklaomon mone aorao ngol kone uklaob saol ko nen sobakl kisesa.

Ngub kisaol Njisesom kakl, Njem oborob ora nen sobal kisesa.

⁴⁴ Ngo tomb Njisesom ten nda birisao nan baol munu hondobur Simon bor kakl, Njem ten ngo hendel be? Nim njen anda andaon hondawao tomb njem nao aongao wes wes lun ko ib nao humu njaenda o, ten ngo obun delibom nao aongao wes wes labur, obum hoboll ken ko obun wesmbao irim kunarobnda kisesa.

⁴⁵ Ngub kobur kakl, Njem ni nunu nao kaenda o, ten ngom ni wen njen and ngo bor hondarunda tomb ora nunu ko harobnda ub, ngubi tomb di nunu was ngo ke o kisesa.

⁴⁶ Mende di njem nao wesmbaol wel nao sularinda o, ten ngo obum wel tangar ebe ora nao aongao bor sularobnda kisesa.

⁴⁷ Wاكل kakl, Nim nje bor ngo kakl o non ngub nen sabobur kakl ka. Ngaorom aol mend obun kone bor kho kang bu sao uklao o kunaklao tomb aol ngo obum Ngaorol kang bu sao kone uklao. Ngub buklao o ten ngo obum non khorob aondao bu ora bu hasao o, obum ngubi tomb nil kone aondao bu ora waoraokl saom ora bi ko, njem di hendenin obun kone bor kho ngo waoraoklao ub kang ora di nao win ora mu tuwa kunarukl kisesa.

⁴⁸ Ngub kobur Njisesom ten nda bor kakl, Nim njem khorob bisi sao kunarunda kisesa.*

⁴⁹ Ngub kisaol tenaol ngo mbini haru ne nao mba hasmi nda baebenom burir biyubur mbini haki haki kakl, Aol ngo obu aebom tenaolom khorob bimi sao kunaklbur leb? kao kao bismisa.

* **7:48:** Luk 5:20-21

50 Ngo tomb Njisesom ten nda bor kakl, Njem nil hul ha haril saom nje bu maoraokl ngao, njen kone bor sub tibaen as ko ora pebe kisesa.*

8

Ten mendborom di Njises haru akol bismi o

1 Ngo tomb kang mend mabor sao Njises obu su and lobokl lobokl aondao baeben bor di kang kang baeben bor di akol bu habur kisaon, obum tenaol hambunom pangen Ngaorom ngub maeb ha maomb bo hayao ko, Angal Bib Hobao Sao ngo kao kalam akol bu hasesa. Ngub bu hasao tomb obun man pange aol duteb nda baeben di hambun haru akol was bu hasesa.*

2 Ngo tomb mbini ten mendbor di Njises daol haru pismil, mbini ten ngo baeben mbes Njisesom mbinin toklo ndaon sam birisaol taol deraesao baebenon mendbor di, mendbor sen ha wismil ebe mao saesao nda baebenon mendbor di ngo baeben sisesa. Ten ngo baebenon is mend Maktala Mariya kismil, mbes Njisesom ten ngon tombao bor sam is haoklao oran birisaol taol deraesao o obu di,*

3 aol wesmbao Heroron and di osisao maeb haraoklao aol Susan were ten Njowana di, ten Susana di, ten tangar mendbor andub di mbini ngo baeben Njises daol haru akol bu hasmisa. Ngub pobur kismin ten ngo baebenom Njises di obun man pange aol baeben di mbinim wa win hasmi sao hakl bisur bu kal was bismisa.

* **7:50:** Luk 8:48; Luk 17:19; Luk 18:42 * **8:1:** Luk 4:43 * **8:2:** Mat 27:55-56; Mak 15:40-41; Luk 23:49

*Aolom em we tand kisao ko angal mar kisao o
Mat 13:1-9; Mak 4:1-9*

⁴ Ngo tomb tenaol andub ora su and lobokl lobokl tangar tangar wisao baeben hambun bor hakl obobur, Njises hasaol was obo kiril mbaesmisa. Ngub obo kiril mbaesmil Njisesom mbini ngo baeben hambun bor angal mar mend ngub kisesa.

⁵ Aol mondom obun em bor em we tand kokl pisaol, mendbor harer tol kolokl baraesaol, tenaolom hala bowes bismil saom arer bu nis-misa.

⁶ Em we ngon mendbor di han kel kelol kolokl baraesaol, por kisao o su ibao nao biri han kel kelol sisaol kaeb so bung bisesa.

⁷ Em we ngon mendbor den nene haen te bor kolokl baraesaol, den nene hae hesa haru and sao sao bubuk kisaon, den nene hae ngo haom mu and sobur men mbaesaol il nao sisesa.

⁸ Em we ngon mendbor su ebe oral kolokl baraesaol, oborob ora por ko and sobur il andub ora supu hakl hakl hor su was pabklim lisao ko Njisesom ngub kisesa. Njisesom waki angal aondao bu ora kobur kakl, Ini angal ngubin te oborob nen saboklme baebenom angal ngo inin hal ora bor pen oborob ora pangoklwaebe kisesa.

*Njisesom nim ngub nen sabobur angal mar
kaklo kisao o*

Mat 13:10-17; Mak 4:10-12

⁹ Ngo tomb Njises obun man pange aol baebenom angal mar ngo kisao on te asub wiyaob ko? ne mismisa.

¹⁰ Ngub kismil Njisesom kakl, Ini ngo baeben bor Ngaorom maeb ha maomb bo haraoklao on te mupango wiyao ub inim hendeklemin ko ngo muwale o, mbini tenaol tangar mendborom angal mar was andub ora pangoklemi o mbinim te nen nao saboklemi. Mbinim elom di hondoklemi o hend heneng nao buklemi. Mbinim halom di pangoklemi o pang heneng bu nen sab heneng nao buklemi kisesa.

Em we angal maron te kao dund bisao o

Mat 13:18-23; Mak 4:13-20

¹¹ Njisesom ngub kobur kakl, Angal mar ngon te ngub wiyao. Em we ngo Ngaoron angal ora yao kisesa.*

¹² Ngub kobur kakl, Em we harerol kolokl baraesao o saom arer bu nismi ub menger, tenaol mendborom Ngaoron angal bib ebe ngo pangoklemi tomb Ngaorol hul ha haklemil, Ngaorom mbini men muklao ko Seranom angal bib ngo mbinin kone bor nao pen lao hokl pelen lao.

¹³ Tenaol mendbor em we han kel kelol por kisao ndabi hayem. Mbinim wen tomb Ngaoron angal bib ngo hem ko oborob ora pangobur turi homoklemi o, angal ngo mbinin kone ndaon ora bor nao hondaen habur, mbinim ke kang ora mend hondoklemi tomb mbinim hul ha, ha kimb nao bi wakt besao kon uklemi.

¹⁴ Tenaol mendbor em nene hae hesa maomunu and se non bi hayem. Mbinim Ngaorom angal bib ebe ngo pangaoklbir aeben peme tomb, mbinin kone bor hem lome sao bor was men pae buklaosao di, mone momak sem di, mbinin

* **8:11:** 1 Pit 1:23

kone bor heb homo turi mao homaraoklao sao sem di, sul woroklme sao ngubi baebenom angal ebe ngo mbinin kone bor por ko and nao sen men mbaraoklao ora.

¹⁵ Ngub buklaao o aol mendbor su ebel em il por kisao ndabi hayem. Mbinim angal ebe ngo pangeme tomb angal ngo hul nao hae men hakol ora bimil, mbinin kone bor di ebe dund se ora habur ne sao and sakl haen hayem ko Njisesom angal maron te ngub kao dund bisesa.

Mondom laomb mao dabur nao mupangoklme ko angal mar kisao o

Mak 4:21-25

¹⁶ Njisesom ngub kobur kakl, Mondom laomb mao dabur, be bor bomb pa u to bundun bor di mupango nao woroklme. Ngub inj, tenaol and ngon oboklemi baebenom di henden ko, laomb ngo to mandaemol tenaol hambunon el isil woroklme kisesa.*

¹⁷ Ngub kobur kakl, Hambun sao mupang mba haklao sao baeben di mabor tenaol hambunom hondoklemi. Mbinim hambun sao kowes bu bimi sao baeben di mabor Ngaorom tenaol hambunom henden muwaloklao kisesa.*

¹⁸ Ngub kobur kakl, Inim ngo pangeklem ub oborob ora hondo haklwaebe kisesa. Wاكل kakl, Tenaol mondom menjao u harob sin, Ngaorom obu andub ora kond ba kaloklao. Ngub inj, tenaol mend obu menjao nao wi harob sin obum obun kone bor kang mend u hae ko nen sabo haklao

* **8:16:** Mat 5:15; Luk 11:33 * **8:17:** Mat 10:26; Luk 12:2

o di, Ngaorom wakl muklao ko Njisesom ngub kisesa.*

*Njiseson ingi haeme hakl obu hasaol ibismi o
Mat 12:46-50; Mak 3:31-35*

¹⁹ Ngo tomb Njiseson ingi di obun haeme wil baeben di Njises hasaol ibismisa. Ngub obo hasmi o tenaol andub ora Njises hasao bor dengeb dengeb kismil, mbinim Njises hasaol teb so pokl buwaesmisa.

²⁰ Ngo tomb tenaol ngo hasmi baebenom Njises bor kakl, Njen am di njen haeme wil baeben di ngo baeben nje hondokl obaemi o, mbini tubu dera nan bao hayem kismisa.

²¹ Ngub kismil Njisesom mbini bor kakl, Pangeklem. Tenaol mendbor Ngaorom keyao sao hem ko pangobur men hakol bimi baeben ninao ingi haeme wil ora hayem kisesa.

*Njisesom posabsu aondao ora kur mao kaesao
o*
Mat 8:23-27; Mak 4:35-41

²² Ngo tomb ko mend oran Njises obu ib taokaollon baoraoklbir obun man pange aol baeben di mbini haru pismisa. Ngub pismi tomb Njisesom obun man pange aol nda baeben bor kakl, Nao ngo peyom o ib mende nan mbin ko peyom ngao mbi kisaol pismisa.

²³ Ngo tomb ib taokaoll ndan pismil Njises obu ib taokaoll ngon ndaon u paol pesesa. Ngo tomb posabsu buri ora mend ib mal ngo bor obobur kisaon, ib taokaoll nda bor ib do tundabur mbini hambun ib no pe barakl ke ke bismisa.

* **8:18:** Mat 25:29; Luk 19:26

²⁴ Ngo bisaol hondobur kismim mbinim Njises po mao tekabur kakl, Aol aondao o, nao hambun ngubi tomb ib no pe barakl ke ke beyom kismisa. Ngo tomb Njisesom teka peyobur kisaon, posabsu aondao ngo ibisao nda hesa ib aondao ngo lu taongul taongul kisaon nda kab bor taolu lisaol, posabsu aondao ngo ibisao nda hesa ib aondao ngo lu dengeno taokl en aeben bisao nda kab, kur kao mbabur sowa paesesa.

²⁵ Ngo tomb Njisesom mbini bor kakl, Inim Ngaorol hul nao hae haroklme be? kisesa. Ngo tomb mbinim ngub bisaol hondobur, pakl homo burisao po burir biyubur mbini hakl hakl kakl, Wao. Posabsu hesa ib kabom hul nao hae angal pangen ke aol ngo, obu aeb e bo? kao kao bismisa.

Njisesom aol umubaoli menden sam taol deraesao o

Mat 8:28-34; Mak 5:1-20

²⁶ Ngo tomb mabor mbinim taokaollon ngub pam pam bubuk su Ngerasa po pindib paesmisa. Ngub bismi o su Kalili ib ngon mare mende nan wisao o mbini hakl pismi su nda sisesa.

²⁷ Ngo tomb Njises obu ib taokaollon birisao o ib mare su henengol hond hasesa. Ngub bisaol aol is mend obu su and lobokl lobokl ngo bor hakl bir Njises obu hasaol ibisesa. Aol ngo obun tombao bor sam andub ora birisaol, obu mbes ora lab lab di nao same was habur and heneng bor di nao paolisesa. Obum aol maol bor was and waru paolu mango hasao o

²⁸⁻²⁹ Njises ibisaol hondokl ibisesa. Ngo tomb Njisesom aol ngon tombao ndaon bor sam birisao nda bor nje pu ora kisaol, obum kaong aondao bu

ora lubur Njiseson aongao ma teb so bor dombes wisesa. Ngub dombes u mba habur angal aondao bu ora kobur kakl, Njises o nje Ngaor aondao yubu oran Isi hael ol, nje tangar aondao ora hael ngao, njem ni bor asub ko ora ke mao handakl ibil balem? kisesa. Ngub kobur wakl kao deb deb bubur kakl, Saongao noklwao ora ni ke nao mao hendaebe kisesa. Ngub bisao o mbinim mbes aol umubaoli ngo hor hor was sen yam di hankabom di ki aongao kab munu tanga pa ubur oborob ora maomb bo hasmi o, sam ngom obu buriyab ora akl mbokl minisao tomb ya ngo hakl lokl pe win paokl was po hasesa. Ngub bubur samom obu su tenaol nao biri bor was men pae po hasao o sisesa.

³⁰ Ngo tomb Njisesom aol nda bor ne mubur kakl, Njen imbi aeb? kisaol, aol ndam obun tombao ndaon bor sam andub ora buklhoma iri non bi birismi o nen sabobur kakl, Ninao imbi Ndi Nao Minib Se kisesa.

³¹ Ngo tomb aolon tombao bor sam birismi nda baebenom Njises bor buri palobur kakl, Njem nao is de bor nao paomun kaebe ora ko kao deb deb bismisa.

³² Ngo tomb harbor manda kang mend teb sol sao wisao on some aondo andub ora mend pil nao mba hasmil hondobur, sam ngo aolon tombao bor birismi nda baebenom Njises bor wakl was kao deb deb bubur kakl, Njem nao some aondao ngo pil nao mba hayem baebenon tombao bor haondaomun waebe kismisa. Ngub kismil Njisesom mbini ngub hondaen waesesa.

³³ Ngo tomb sam aondao ngo aolon tombao bor birismi nda baebenom aol ndan tombao bor baoraokl bir kismis, some nda baebenon tombao

bor was hondakl engel bismisa. Ngo tomb some nda baebenom hellenj kao mibir kismin, su kho ora bare ib mal wi mend sisao bor akl was pobur, ib mal aondao ngo bor was bongeyokl engel bismil hambun ora ib no pe baraesmisa.

³⁴ Ngo tomb aol ngo some nda baeben kalo hasmi baebenom ngo bisao sao haondaoklbir pakl khorob ora akl was pobur kismin, mbinin su and lobokl lobokl aondao baeben bor di su and te kang kang baeben bor di mbinim tenaolom pangen kam buri kismil, su ngo hambun bor pangaesmisa.

³⁵ Ngo tomb tenaol hambunom ngub pangobur kismin, mbinim Njisesom ngo bisao sao hondokl pismisa. Ngub pobur Njises hasaol po hindismil, aol mend mbes obun tombao bor sam birisao nda obun tombao bor sam ngo birisao nda hakl paokl pismil, wakl obun kone anda ibisaol obum oborob lab lab hakl bombo as ko burubur kisaon, obu Njiseson aongao ma teb so bor birisesa. Ngub bisaol hondobur tenaol ngo ibismi baebenom burisao po pakl aondao ora himismisa.

³⁶ Ngo tomb mbini tenaol ngo aolon tombao bor sam birisao o taol deraesaol hindismi baebenom, tenaol aondao ngo wen ibismi nda baeben pangen ko, mbes aol ngon tombao bor sam birisao o Njisesom taol derabur ngub ebe mao sarob ko arman kao kalismisa.

³⁷ Ngo tomb tenaol su Ngerasa nan paolismi baeben hambunom mbinim naom nao hende-mao sao mend banda kobur, mbinim pakl aondao ora homobur Njises bor kakl, Nje enjo ngo nao hayom ol nao hae, nje paokl pu ora kismisa.

³⁸ Ngub kismil Njises obu poklbur taokaollon birisao tomb, aol ngo obun tombao bor mbes sam birisao ndam Njises bor ni yao haru poklbaao ora ko kao deb deb bisesa. Ngub kisaol Njisesom obu bor kakl,

³⁹ Njem njen anda wakl bokeyobur lesin, Ngaorom nje bor bandisao baeben tenaol hambunom pangen kaebe kisesa. Ngub kisaol aol ndam wakl pobur kisaon obun su and lobokl lobokl bor pobur, Njisesom obu bor bisao sao tenaol hambunom pangen kao kalisesa.

Njisesom nong kang hesa ten mend kab mao enjaesao o

Mat 9:18-26; Mak 5:21-43

⁴⁰ Ngo tomb Njises obu ib mende nan pisaol, tenaol hambunom obu ebeyao ko hondo burubur obu turi aondao ora homo, mbini hambunom nje oborob obaeng ib kismisa.

⁴¹ Ngo tomb aol bombor obun imbi Njaras, obu Nju semon man pangoklme anda maomb bo haraoklao aol hasao o Njises hasaol ibisesa. Ngub obo pindib pabur obum Njiseson aongao ma teb so ora bor obo tumu kar munu dombes ubur obum Njises bor kakl, Nje nao anda mbao ko kao deb deb bisesa.

⁴² Ngub bisao o aol ngo obun wane is mend birisaol, nong ngo obun amom obu marisao o karasmas duteb sisao tomb obu sen ubur ora pe pakl ke ke bi birisesa.

Ngub tomb Njises obu Njarason anda poklbur pisaol, tenaol andub ora obu pisao bor dengeb dengeb kao mi pismisa.

⁴³ Ngo tomb ten is mend obu bullim anda buru kimb was bisao o, obum bao hor hambunon ngub bao ber ha haen was karasmas duteb oran pibi hasesa. Ngub buru hasao tomb ten ngom dokta baebenom obun sen ngo hasao ub ebe mao saen ko, obun mone wisao baeben di kal was bubur hambun ora pond bu paen kisao o, monom ebe nao mao saesmisa.

⁴⁴ Ngub bu hasao o tenaol hambun dengeb dengeb kao mi pismi nda bor ten ngo obu di Njiseson mesao nan sub pukl habur, obun kim Njiseson lab lab kungni bor waraesesa. Ngub bisaol bombor ngo ora tomb penar bu ora ten ndam bullim nda ber kimb bisao nda kur kisesa.

⁴⁵ Ngo tomb Njisesom kakl, Aebom ni waraeb? kisesa. Ngub kisaol tenaol ngo hasmi baeben hambunom ni nao hende kao kao bismisa. Ngo tomb Pitam kakl, Aol aondao o, tenaol andub ora nje pel o bor ngo dengeb dengeb kao mi peyem o kisesa.

⁴⁶ Ngub kisao o Njisesom wakl kakl, Is bombor ora mondom ni waranao tomb nao buri kang mend obu bor pilal mao bemberawao ora kisesa.

⁴⁷ Ngub kisaol ten ndam nim mupangokl buwaklwao ko nen sabobur kisaon dur ko pakl homobur, obum Njiseson aongao ma teb so bor obo dombes wisesa. Ngub burubur kisaon tenaol ngo hasmi baebenon el sol obum Njiseson lab labol waraesao on te kao kalobur kakl, Nim obu warawao tomb penar bu ora nao sen ebe bao saonao kisesa.

⁴⁸ Ngub kisaol Njisesom ten ngo obu bor kakl, Nao wane ka, njem nil hul ha haril saom ora njen sen ngo ebe bao saokl ngao, njen kone bor sub

tibaen as ko ora pebe kisesa.*

⁴⁹ Ngo tomb Njises obu angal ngub bao kakl haen was, aol is mend Nju semon man pangoklme anda maomb bo haraoklao aol Njaras ndan anda hakl obobur obum Njaras bor kakl, Njen wane nda ora pe parob ngao, njem aol aondao ngo obu baehaemen harer haebob nao kemi pebe kisesa.

⁵⁰ Ngo tomb aol ndam ngub kisaol Njisesom Njaras bor kakl, Njen wane ngo ebe soklaong, njem burir biyu hem nao ke nil hul ha ora haebe kisesa.

⁵¹ Ngo tomb Njises obu maomb bo haraoklao aol Njaras ndan anda pobur kisaon, obum tenaol ngo birismi nda baeben di hambun and ndaon nao haru hondaem nao ke, ini hambun ora deral bao haklaob kaoklbir obum Pita Njon kab di, Njemus di, nong pe pae ngon ingi aorao kab di, mbini ngo baeben ora Njises obu daol haru hondaesmisa.

⁵² Ngo tomb tenaol andub ora wi allbob ko de kao mba hasmi o Njisesom mbini bor kakl, Nong ngo obu ora nao pe pae u paolu wing, inim de nao laob kisesa.*

⁵³ Ngub kisaol tenaol ngo hombara birismi nda baebenom nong ngo obu ora pe parobnda o le ko pangobur kismin, mbinim Njises obu bor khorob ora kir ko maobowaesmisa.

⁵⁴ Ngub kismi o Njisesom nong pe pae ndan kil men mubur kakl, Nao wane o nje teka kisesa.*

⁵⁵ Ngo tomb nong ngo pe pa wisao nda obun wesao wakl anda bomobur tekasesa. Ngub bisaol

* **8:48:** Luk 7:50 * **8:52:** Luk 7:13 * **8:54:** Luk 7:14

Njisesom mbini bor kakl, Inim obu ne kang mendbor nen kalaoklaob kisesa.

⁵⁶ Ngo tomb nong ngon ingi aorao kabom ngo bisao sao hondobur burisao po pakl aondao ora himisbil, Njisesom mbibi bor angal buriyab ora kao kalobur kakl, Ibim ngo sao tenaol mendem pangen nao lowaebe ora kisesa.*

9

Njisesom aol duteb Angal Bib Hobao Sao kam puklub kisao o

Mat 10:5-15; Mak 6:7-13

¹ Ngo tomb Njisesom obun man pange aol duteb ubuklub kobur mbinim tenaolon tombao bor sam buruklao hakl taol derabur, mendbor sen kam mundub mundub ha, homo uklemi hakl di mao enja peb bin ko obun buri taol bu kalobur, mbini ngo baeben mao ha peb bisesa.

² Ngub bubur kisaon obum Ngaorom maeb ha maomb bo hayao ub tenaol hambun pangen kao kalam akol bu, tenaol mendbor sen ha uklemi baeben di mao enja peb bukl puklub kisesa.

³ Ngub kobur obum mbini bor wakl kakl, Inim harer poboklbur mini pubuklmi sao hakl hambun sao, hakla tom di inin nu di mone hesa noklme sao kab di nao maroklwaebe. Inin siyor di kab nao mari puklwaebe ora kisesa.

⁴ Ngub kobur kakl, Tenaol mendborom ini oborob obaeming ubuklub kaem sin, inim and bombor ngo pibnao hondaklemi on was bao haklwaebe.*

* **8:56:** Mak 7:36; Luk 5:14 * **9:4:** Luk 10:4-11

⁵ Inim mabor and te menden poklemi tomb ini mbinin anda bor oborob obaeming paolukl mbin ubuklub nao kaem sin, inim and te ngo tuwaklbir dera nan poklemi tomb, inin aongao bor su huni haklao o di mbinim mabor ke aondao ora hondoklemi ub menger, mbinin su and te ngo bor win tandoklo tuwaklbir, inim su ngo di tuwaklbir paokl ora poklwaebe kisesa.*

⁶ Ngo tomb mbinim su and te hambun bor akol bu, Ngaoron Angal Bib Hobao Sao tenaol hambunom pangen kao kalam akol bubur kismis, su hambun bor sen ha wismi baeben di ebe mao sam akol bismisa.

Aol wesmbao Herorom Njisesom bisao sao arman pangisao o

Mat 14:1-2; Mak 6:14-16

⁷ Ngo tomb aol wesmbao Herorom Njisesom hambun sao ngo bu hasao sao pangisao tomb hesa tenaol mendborom Njon Mbabtas Biyao Aol obu wakt enjaokl pene kismi ub kab pangobur, aol wesmbao Heror ngo obun kone bor kang sao aondao sao bu buraeb kao mba haen ora birisesa.*

⁸ Ngo tomb tenaol mendborom kakt, Ilanja wakt obo hayao ye? kismisa. Mendborom kakt, Aoh, Ngaoron man mini aol mbes hasmi haklon is mend wakt enjaokl obo hayao ye? kismisa.

⁹ Ngub kismil Herorom kakt, Nim Njon Mbabtas Biyao Aol obu mao peyundis o ngubi tomb angal ngubi ngo aebom ko hayaob kobur, obum nim aol ngo hondoklwao ko nen sabisesa.*

* **9:5:** Luk 10:11 * **9:7:** Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19 * **9:9:** Luk 23:8

*Njisesom tenaol andub ora ne taol bu kalisao o
Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Njo 6:1-13*

¹⁰ Ngo tomb Njises obun angal bib hobao sao kam akol bu haroklme aol nda baeben wakl anda obobur kismim, mbinim bam akol bu hasmi sao baeben hambun sao Njisesom pangen kao kalismisa. Ngo tomb obum mbini tenaol aeben baeben bao birin, obun angal bib hobao sao kam akol bimi aol nda baeben ora ware pe, su and lobokl lobokl menden imbi Bersara bor kemi pisesa.

¹¹ Ngo tomb tenaol hambunom mbinim ngo bismi ub ora hindismil, mbinim Njises obun mama taol mi pismisa. Ngub pobur mbinim obu hasaol pindib paesmi tomb obum menjao nao ke oborob ora ubuklim ko pangobur, obum tenaol ngo baeben hambunom pangen Ngaorom ngub maeb ha maomb bo hayao ko kao dund bubur kisaon, obum tenaol mendbor sen ha wismi baeben di mao enja peb bisesa.

¹² Ngo tomb mbon sisaol aol duteb ndam Njises obu birisaol obobur kakl, Naom su ngo bor tenaol nao biri bor hayom ngao, njem tenaol ngo baeben dem homoklemi, mbini and hae tenaol biri sisao ne es bu no paolam buri ken kao kismisa.

¹³ Ngub kismi o Njisesom mbini bor kakl, Inim ora mbini ne taol bu kalaoklaob kisesa. Ngub kisaol mbinim Njises bor kakl, Wao. Naon ne andub nao wi, palawe pao su mend di ib wen is kab bu ngo ora wiyom ngao, njem tenaol ngo hayem baeben hambunon ne naom was dob bakl paomun ko pangal be? kismisa.

¹⁴ Ngo tomb aol andub ora 5,000 buklhoma iri

non bi ora hasmisa. Ngub hasmil Njisesom obun man pange aol ngo baeben bor kakl, Mbinim tenaol ngo baeben bor supu kab kab hor kabol hor tebo nanon tobon kab was ber ber bin laob kisesa.

¹⁵ Ngo tomb Njiseson man pange aol nda baebenom ngub bubur kismis, tenaol hambun ngub birin kismisa.

¹⁶ Ngo tomb Njisesom palawe pao su nda hesa ib wen is kab nda kab mu munubur, obum yu heben bor hend ya Ngaor bor tengiyu kao pey-obur, obum palawe nda hesa wen kang nda kab konde berabur kisaon, obum obun man pange aol nda baeben bor tenaol aondao ngo baeben taol bu kalaoklaob ko kalisesa.

¹⁷ Ngub bisaol mbinim ngub taol bu kalismi tomb tenaol hambunom ebe no tombao hasmisa. Ngub no tombao habur nokl nao bisaol bao win waesmi baeben, mbinim mbasker nu tokl duteb oran mar pa wismisa.

Pitam Njises Ngaorom Eben Ke Aol ora hae ko kao paesao o

Mat 16:13-19; Mak 8:27-29

¹⁸ Ngo tomb ko mend oran Njises obu hungum habur kisaon Ngaor bor kao kalo birisaol, obun man pange aol baeben di obo hasmisa. Ngo tomb Njisesom obun man pange aol ngo baeben bor ne mubur kakl, Tenaol hambunom ni aeb ora hae lomeb? kisesa.

¹⁹ Ngub kisaol mbinim obun angal ngon ko san lubur kakl, Mendborom nje Njon Mbabtas Biyao Aol e lome. Mendborom nje Ilanja hae lome.

Mendborom di nje man mini aol mbes hasmi on mend wاكل enjobur hae lome kismisa.*

²⁰ Ngub kismil Njisesom obun man pange aol ngo baeben bor kakl, Mbinim ngub ngo lome ong, inim ni aeb ora lemib? kisesa. Ngub kisaol Pitam obun angal ngon ko san lubur kakl, Nje Ngaorom Eben Ke Aol ora hael kisesa.*

Njisesom ni pe pan luklemi o wاكل enjoklwao kisa o

Mat 16:20-28; Mak 8:30-9:1

²¹ Ngo tomb Njisesom mbini bor kakl, Inim ni Ngaorom Eben Ke Aol hae ko tenaol mendem pangen nao lowaebe ora kisesa.

²² Njisesom ngub kobur kakl, Ni Aolon Isi Ora hae ol, nim tenda no ke hondoklbur hae ka. Heneng ora mabor Nju semon maomb bo haroklme aol, aol kon wi baeben di, mbinin baolum aol aondao baeben di, mbinin man buwaloklme aol baeben di, ngo baebenom ni mesao njubur mbinim ni tenda mao na pe pan luklemi ora. Ngub buklemi o nim bao hor tebo nanon wاكل enjaokl poklwao ora kisesa.*

²³ Ngo tomb Njisesom mbini hambun bor wاكل kakl, Mondom ni taol mi obae sin, ni tenaolom imbi ken haklwao ko nen saboklao ub tuwاكلbir obum obu pe pae non bi habur, obun is pe kowal bi bao hor hambunon ti hakol bubur ni taol mi ebebe buklaol kisesa.*

²⁴ Tenaol mondom ni imbi ken ora haklwao ko nen soba sin, obun hambun sao baondib munuklaol obu imbi nao wi kang ora soklao. Ngub inj,

* **9:19:** Luk 9:7-8 * **9:20:** Njo 6:68-69 * **9:22:** Luk 9:44; Luk 18:32-33 * **9:23:** Mat 10:38; Luk 14:27

tenaol mondom ni hem ko taol mi oboklaol obu imbi nao wi kang ora harob sin, mabor obu imbi wi aondao ora habur haeben saklao kisesa.*

²⁵ Ngub kobur kakl, tenaol mondom obu imbi wi aondao ora habur sun osisao hambun sao maru u haklao tomb obu haeben sakl buwaeb se harob sin, obun osisao ngo maru u haklao sao baebenom asub bubur obun imbi win ko haeben saen laob? kisesa.

²⁶ Ngub kobur kakl, Mondom nao angal pango ni taol mi ebebe on sakl men men ba sin, Aolon Isi Ora obu bao bi ora habur obu obun Ab Ngaoron angal mini wesao komb bi baeben di mbini Ngaoron buri aondao bao bi o bor bor oboklemi tomb, Aolon Isi Ora obum di tenaol ngo baeben bor sakl men men buklaol ora kisesa.*

²⁷ Ngub kobur wakl kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, ini tenaol ngo hayem baebenon mendbor nao heme bao haen was Ngaorom maeb ha maomb bo hayao ub hondoklemi ora kisesa.

*Njiseson songol nar el non bi men aolisao o
Mat 17:1-8; Mak 9:2-8*

²⁸ Njisesom angal ngo kao paesao tomb mabor bao hor duteb be? menjao pibi hasao tomb Pita Njon kab di Njemus di ngo baeben kemibir kisaon yu manda bor Ngaor bor kao kalokl pisesa.

²⁹ Ngub pobur Ngaor bor kao kalisao tomb obun el wil bor tangar ubi bao bi hakol bi ora men aolisao, obun lab lab samo hasao o baeben di haek bi ora nar el non bi men aolisao.

* **9:24:** Mat 10:39; Luk 17:33; Njo 12:25 * **9:26:** Mat 10:33; Luk 12:9; 2 Tim 2:12

³⁰ Ngo tomb mbinim hindismil, aol is kab mend Njises daol angal kakl hasmil hindismi tomb Moses hesa Ilanja kab sisaol hindismisa.

³¹ Ngub hindismil Moses Ilanja kab mbibi Ngaoron bao aondao ora o bor bor obobur kisbin, Njisesom Njurusalem bor buklaos saon di, obum pe paklbir su ngo tuwakl poklao on di kao kao bi hasmil hindismisa.*

³² Ngub bismi o Pita di obun aol sango mbini haru hasmi nda kab di kang mend enjmor ko u paol pesmi o, wakl el ti pesmi tomb mbinim Njises di aol is kab ngo obu daol haru hasmi nda kab di, mbini bao bi nar el non bi ora hasmil hindismisa.*

³³ Ngo tomb aol o hasbi nda kab Njises ngol bao haen mbibi kab pisbi tomb Pitam ngon te nen sabokl buwabur Njises bor kakl, Aol aondao o nao enjo ngo bor bao harum sin ebe ora soklaong, naom and kang ukl teb mend ngol baomun wao. Ukl mend njen ukl mend Moseson ukl mend Ilanja bu, ngub baeben oran baomun wao kisesa.

³⁴ Ngo tomb Pitam angal ngon ngub bao kakl hasaol, mulaol kombaebe pae mend obobur mbini u tingi mbaesesa. Ngub u tingi mbaesaol Njiseson man pange aol is teb ndam pakl aondao ora himismisa.

³⁵ Ngo tomb mulaol darukl ngo bor angal bombor mend obobur kakl, Aol ngo obu nao Isi ora hael, nim ora obu haen kowaong inim obun angal was pangoklwaebe kisesa.*

³⁶ Angal ngo ngub kao paesao tomb hindismil,

* **9:31:** Luk 9:22; Luk 13:33

* **9:32:** Njo 1:14; 2 Pit 1:16-18

* **9:35:** Luk 3:22

Njises obu hungum ora hasaol hindismisa. Ngub bisaol mbinim ngon te nao ke men mbabur, mbinim ngo hindismi sao penar bu tenaol mendem pangen nao kao kalismisa.

Njisesom nas menden sam taol deraesao o

Mat 17:14-21; Mak 9:14-29

³⁷ Ngo tomb ekerana yu har ne ngo bor hakl-bir wakl inin pismil, tenaol andub ora harerol Njises hen mukl ibismisa.

³⁸ Ngub ibismil tenaol aondao ngo ibismi darukl o bor aol bombor mend obobur Njises bor kao deb deb bubuk kakl, Aol aondao o nim nje bor kao njurukl ngao, ninao nas is bombor ngo ora yaong njem nao isi ngo hend kisesa.

³⁹ Ngub kobur kakl, Nas ngon tombao bor sam bombor mend bereyao om nas ngo men hakol ora biyaol, obum penar bu kaong aondao bu ora laoraoklao. Ngo tomb nas ngo sul khorob ora dur ko komb hakl po win keyao tomb nas ngo obun ne bor howar maeke hakl lao kobeyaraoklao. Heneng ora nas ngo obu khorob ora tenda mao homaraklaol, sam ngom nas ngo penar bu nao tuwaeb se ora yao kisesa.

⁴⁰ Ngub was bu haraoklaol, nim njen man pange aol baeben bor aondao bu ora kao deb deb bubuk, sam ngo taol deraklaob kowao o, mbinim taol derakl buwarim kisesa.

⁴¹ Ngub kisaol Njisesom angal ngon ko san lubur mbini bor kakl, Ini tenaol ngo hayem baeben o, inim Ngaorol hul nao hae haroklmel inin kone bor di kho ora hayem kisesa. Ngub kobur kakl, Ini daol nao maomunu was haemao

tomb inim nao hibi kho was mao sa hayem ngao, inim nao kone bor ngub kho mao sa hareklem in ko ni ini daol hor asub baeben ora bao haklmao balem? kisesa. Ngub kobur aol nda bor njen isi abo mini ib kisesa.

⁴² Ngo tomb nas obun tombao bor sam biri nda ubukl birisaol, sam ngo nason tombao bor birisao ndam khorob ora dur mao ka sul komb hakl po win kisesa. Ngub bisao o Njisesom nas ngon tombao bor sam ngo birisao o taolu lu taol dera, nas ngo wakl ebe mao sabur obun ab kaom kalisesa.

⁴³ Ngub bisaol tenaol ngo hasmi baebenom Ngaoron burim ngo bisao sao hondobur mbinim burir aondao ora bismisa.

Njisesom ni pe pan luklemi ko, ko mende kisao
o

Mat 17:22-23; Mak 9:30-32

Ngo tomb mbinim Njisesom hambun sao ngo bisao on was burir biyu nen sab ha bao wis mil, Njisesom obun man pange aol baeben bor kakl,

⁴⁴ Nim ini bor angal ngo kao njun ub inin hal ora bor pen pangoklwaebe kisesa. Mabor sao aol mendborom Aolon Isi Ora karu lubur, obu lukl buklemi aol baeben bor men pae puklub ko kaloklemi ora kisesa.

⁴⁵ Ngub kisao o mbinim angal ngo ngub puwi pen leb ko pangokl buwaesmil, angal ngon te di nen sabokl buwabur njem angal ngon te asub nen sabobur kal ko, obu bor wakl ne di nao mi pakl homobur bao waesmisa.*

* **9:45:** Luk 9:22; Luk 18:34

*Aol aondao imbi wi oran aeb haeb? kismi o
Mat 18:1-5; Mak 9:33-37*

⁴⁶ Ngo tomb Njiseson man pange aol baebenom mbini hakl hakl aol aondao imbi wi nje haklesi ni haklwao kao kao bubur arer bu ab saond bismisa.*

⁴⁷ Ngo tomb Njisesom mbini hakl hakl ngo kismi sao mbinin kone bor hondobur kisaon, obum nongnas kang mend mini obobur obu hasao teb sol obo mao hasesa.

⁴⁸ Ngub mao habur obum mbini bor kakl, Tenaol mondom ni hem kobur nongnas kang ngubil kone u hem ko bisur ba sin, obum ni ora hem ko kone ubur buklaon. Obum heneng ora ni bor hem ko kone ubur oborob ba sin, obum ni pu kisao o nao Ab bor ora hem ko kone ubur buklaon kisesa. Ngub kobur kakl, Ini ngo hayem haklon is mondom obu imbi nao wi kang ora men koro haraoklao sin, obu imbi wi aondao ora hayao kisesa.*

*Mondom ini bor saond nao bu nja sin sem
soklao kisao o
Mak 9:38-40*

⁴⁹ Ngo tomb Njonon Njises bor kakl, Aol aondao o, aol mondom njen imbi kobur tenaolon tombao bor sam bereyao o taol dera harekle sal hondomao kisesa. Waki kakl, Naom ngub hondobur aol ngo obu daol nao haru nao haroklmao ndal, naom obu bor njem ngo bili ub nao bibi ora komao kisesa.

⁵⁰ Ngub kisaol Njisesom obu bor kakl, Inim obu bor njem ngub nao bibi ko ngo kaemi ub nao

* **9:46:** Luk 22:24 * **9:48:** Mat 10:40

lowaebe ora kisesa. Mondom ini saond nao bu nja sin inin sem ora soklao kisesa.*

Sameriya tenaolom Njises mbinin su nao ebe pu kismi o

⁵¹ Ngo tomb Ngaorom Njises wakl yu heben bor men muklao o teb sisaol, Njisesom obu su Njurusalem pen pon ko nen sabobur poklbur pisesa.*

⁵² Ngo tomb Njisesom obun man pange aol mendbor ini mbes su Sameriya puklub kobur kakl, Ni daol nao su ngo bor paolukl oboklmaong, inim su ngo bor nao paoluklmao on man man bi urukl puklub kisesa.

⁵³ Ngub kisaol mbinim ngub bismi o aol su ngol hasmi baebenom Njises obu su Njurusalem poklbur pebe ko ora hindismil, obu makl homobur naon anda bor nao menda u paoluklmao ko nen sabismisa.*

⁵⁴ Ngo tomb Njiseson man pange aol Njon Njemus kabom mbinim ngo kismi sao pangobur mbibim Njises bor kakl, Aorao Aondaol o, naom yu heben bor isaolao eben kobur, tenaol ngo baeben hambun dao pelen kem be? kisbisa.

⁵⁵ Ngub kishi o Njisesom mbibi kab baol munu hondobur taolu lisesa.

⁵⁶ Ngo tomb mbini hambun and te tangar mende bor paokl pismisa.

Mendborom baehaemen Njises taol mi pe non bismi o
Mat 8:19-22

* 9:50: Mat 12:30; Luk 11:23 * 9:51: Mak 10:32 * 9:53: Njo 4:9

⁵⁷ Ngo tomb mbini harerol pukl hasmil aol mondom Njises bor kakl, Su nje poklesi baeben hambun bor di nim nje taol hakol was bubur, nje haru akol was buklwao kisesa.

⁵⁸ Ngub kisaol Njisesom obu bor kakl, Bukl-homa ker baebenom su sowal tomb pae bor paoloklme. Sao baebenom di and bu paoloklme kisesa. Mbinim ngub bimi o Aolon Isi Ora obu haraoklao su mend nao wiyaong, njem heneng ora ni turi homo taol mi akol was buklesi be? kisesa.

⁵⁹ Ngub kobur obum aol tangar mende bor kakl, Njem ni taol mi ebebe kisesa. Ngub kisaol aol ndam obu bor kakl, Aol aondao o nim di nje taol mi oboklwao o, nao ab mbes homoklao tomb maol bu mbaklbir oboklwaong, njem menjao nen nao sobaebe kisesa.

⁶⁰ Ngub kisaol Njisesom obu bor kakl, Inj ora. Mbinin kone bor pe pae non bi haroklme baebenom tenaol pe pae ebe maol bukleming, njem Ngaorom maeb ha maomb bo hayao ub tenaol hambunom pangen kao kalokl pu kisesa.

⁶¹ Ngo tomb aol mendem di Njises bor kakl, Aol aondao o nim di nje taol mi oboklwao o, nao sem baeben bor mbes bao boroklwaebe ko ki siken bukl pon ub njem menjao nen nao sobaebe kisesa.

⁶² Ngub kisaol Njisesom obu bor kakl, Tenaol mondom obum mendel poklbur kone kab maru mesao nan hondo baol baol kao hae pa sin, Ngaorom ngubi baeben turi nao homoklaol obum maeb ha maomb bo hayao bor ubuklub nao lao kisesa.

10

*Njisesom aol dowapu hakl hakl hor teb
Ngaoron angal bib kam buri ken kisao o*

¹ Ngo tomb mabor Aorao Aondaom aol dowapu hakl hakl hor teb sablo haen kobur, obum mbini mbes pen koklbur is kab was pu pu bib kisesa. Obum ngub bubur kisaon su and lobokl lobokl baeben di, su kang kang baeben bor di, mabor su obu poklao baeben hambun bor puklub kisesa.*

² Ngub puklub kobur Njisesom mbini bor kakl, Aoraon em bor ne andub ora bo do kimb be o, kongon bimi aol em il ngo baeben talaeb se aol andub ora nao hayem ngao, Em Aoraom aol mendbor obun em il ngo talo maemb kokl eben ken ub inim obu bor kao kal ha was haklwaebe kisesa.*

³ Ngo tomb ini puklub kobur kakl, Pangeklem. Nim ini some sib hondbao non bi buklhoma aondaon deran ker sem hae bor ora puklub kakl ngao, hondo ora haklwaebe kisesa.*

⁴ Ngub bing inim inin mone di nu di aongao su di ngo sao hakl nao mari puklwaebe ora kisesa. Inim tenaol harerol hen muklemi baeben bor di angal kowar mib bu nao hae paokl ora puklwaebe kisesa.*

⁵ Inim and bombor menden hondaklemi tomb inim ngub lowaebe. Ini tenaol and ngon buruklemi baeben Ngaorom inin kone bor sub tibaen as ko bereklemin lao ko kao kaloklwaebe kisesa.

⁶ Inim ngub buklemi tomb and ngon aorao obun kone bor sub tibaen haraoklao mondom

* **10:1:** Mak 6:7 * **10:2:** Mat 9:37-38; Njo 4:35 * **10:3:** Mat 10:16
* **10:4:** Mat 10:7-14; Mak 6:8-11; Luk 9:3-5

inim ngo lemi ub turi homa sin, Ngaorom obun kone bor heneng ora sub tibaen as ko birin lao ora. Ngub inj, aol kone ngubi wi mend nao harob sin, inim obu bor ngo lemi ub obun kone bor nao hondaklaol obum ini turi nao homa sin, inim obu bor ngo lemi ub wakt kar maonaoklbir inin kone bor hondaklao ora kisesa.

⁷ Ngub kobur kakt, Inim ngo buklemi ub sokl mib se kongon bukleming, mbinim ini ne noklme sao di ib di njuklemi ub noklwaebe ora kisesa. Wakt kakt, Inim and ukl bombor ngo haklemi on was bao habur, inim ko mend and menden paol was nao bibaebe kisesa.*

⁸ Njisesom wakt kakt, Inim su and te mendel po pindib paklemi tomb mbinim ini oborob obaeming ubuklub kaem sin, ne di mbini ngo baebenom taol bu njuklemi o was noklwaebe kisesa.*

⁹ Inim ngub bubur lemin, su ngo bor tenaol sen ha uklemi baeben di mao ebe sabur, inim tenaol hambunom pangen Ngaorom ngubi tomb ini hayem ol di maeb ha maomb bo haraokl ko kao kaloklwaebe kisesa.

¹⁰ Ngub bubur inim su and lobokl lobokl mendel hondaklemi tomb mbinim ini oborob obaeming mbin ubuklub ko mbinin anda bor nao u paolaem sin, inim su and te ngon harerol pobobur mbini bor ngub lowaebe.

¹¹ Inin su ngo pange naon aongao su bor huni paranao o naom ha taokl nao poklmaol, inim ke hondoklemi ub menger wakt ini hayem ol ngo taondoklo tu men saraoklaom ong, inim Ngaorom nao maeb ha maomb bo haklbur bene

* **10:7:** 1 Kor 9:6-14; 1 Tim 5:18 * **10:8:** 1 Kor 10:27

o bene ko nen saboklwaebe lowaebe ko Njisesom ngub kisesa.*

¹² Ngub kobur kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl. Mabor Ngaorom tenaol hambun taol buklaol bao o pindib paklaol tomb su ngo bor ke aondao ora hondoklemi om, su Sorom tenaolom mbes ke aondao ora hindismi ub men mbae ora soklaol ko Njisesom ngub kisesa.*

Su mendbor tenaol ke aondao ora hondoklbur hayem kisaol o

Mat 11:20-24

¹³ Njisesom kakl, Ini su Korasin tenaol o hakl o, ini ke aondao ora hondoklbur hayem. Ini Bersara tenaol baeben o, ini di ke aondao ora hondoklbur hayem alem. Nim inin su bor tenaolom ko mend nao hindismi sao di burir biklme sao di ngo bu haruklu nda ub su Taya hesa Siron kab bor bukl pokl buwaon, su Taya tenaol hesa Siron tenaol baeben kabom mbinim penar bu ora tenaol dimb men aolu lab lab kho samo, mbinim timbaol tel burubur kone baol munukl bismi o, inin kone nao baol meneyem kisesa.*

¹⁴ Ngub kobur kakl, Mabor Ngaorom tenaol hambun taol buklaol tomb ini ke aondao ora hondoklemi om, su Taya hesa Siron kab bor ke hondoklemi ub di men mbaklaol ora kisesa.

¹⁵ Njisesom ngub kobur kakl, Ini su Kabenam tenaol baeben o, naon mbib yu heben bor pokl-mao ko nen sabeyem be? Pangeklem. Ini sakl paolaokl paolaokl is de ke hondokl puklmi on ora poklemi kisesa.

* **10:11:** Bis 13:51; Bis 18:6

* **10:12:** Mat 10:15; Mat 11:24

* **10:13:** Mat 11:21-23

¹⁶ Ngo tomb Njisesom obun man pange aol baeben bor kakl, Tenaol mendborom inin angal hul nao hae pangaem sin, mbinim ninao angal ora pangoklemi. Ngub inj, tenaol mendborom inin angal nao pangebun ini mesao nju besao kon waem sin, mbinim ni bor ora buklemi o ni bor di inj, ni obon kisao o bor ora buklemi kisesa.*

Aol dowapu hakl hakl hor teb Njises hasaol wkl ibismi o

¹⁷ Ngo tomb Njiseson man pange aol dowapu hakl hakl hor teb nda mbinim Njises hasaol wkl obobur, Ngaorom mbini bisur bisao nda ub nen sabobur turi homo werek aondao bu ora bismisa. Ngub turi homobur mbinim Njises bor kakl, Aorao Aondao o, naom njen imbi kobur tenaolon tombao bor sam birisao o taol deraesmao tomb, sam baebenom di naon angal hul nao hae paokl ora paem kismisa.

¹⁸ Ngub kismil Njisesom mbini bor kakl, E ka. Yu saohar bor bubiyab penar bu biyao nda ub Seran obu saokl khorob ora u paokl bisaol, nim hondowao ora kisesa.*

¹⁹ Ngub kobur kakl, Pangeklem. Nim ini nao buri taol bu njundisol, inim suklumb di wangal-lae di hambun sao Seranom ini bor saond bu njin lao sao baeben inim hala bowes bubur ebe men mbaklemil, ini menjao mondom ke nao mao handaklao ora kisesa.*

²⁰ Njisesom wkl kakl, Heneng ora inim ngub bib se ora hayem o, inim tenaolon tombao bor sam bereyao haklom di naon angal hul nao

* **10:16:** Mat 10:40; Luk 9:48; Njo 5:23 * **10:18:** Njo 12:31; Kao 12:8-9 * **10:19:** Mak 16:18

haraokl ko nen sabobur turi nao homoklwaebe. Ngub inj, Ngaorom ini sablo haen kobur, obum inin imbi yu heben bor waeb bu wiyao ub nen sabobur ora turi homo haklwaebe kisesa.*

Njisesom Ngaor bor turi homobur tengiyu kisao o

Mat 11:25-27; Mat 13:16-17

²¹ Ngo tomb Ngaoron Wesao Komb Bi ora ndam Njiseson kone bor turi aondao bu ora mao homaesol, Njisesom kakl, Ab Aondao o, nje yu heben hesa su ngo kabon Aorao Aondao ora habur, njem hambun sao ngo bu harili ub kone kikil bi sukul ko hambun sao pange baebenom henden muwalo pangokl di nao pangen kebur, sukul nao ke baebenom was henden muwalelel, nim njen kone wirili ub ngo bel o kobur, Ab o nje bor tengiyu aondao ora ko hae kisesa.

²² Obum wakl kakl, Nao Abom nim hambun sao bu han kisaol, tenaol hambunom Aoraon Isi nao hendeyem o, Aoraom was obun Isi hendeyao. Mende di tenaol hambunom Isin Aorao nao hendeyem o, Isi obum was obun Aorao hondobur, Isim tenaol mendbor obun Aorao henden muwaloklao baebenom was hendeme kisesa.*

²³⁻²⁴ Ngo tomb Njisesom obun man pange aol baeben baol munu hondobur mbini bor wakl kakl, Pangeklem. Mbes Ngaoron man mini aol hasmi baebenom di, aol wesmbao aondao hasmi baebenom di, inim ngubi tomb ngo hendeyem ub haondaomun sa ko nen sabismi o nao hindismi ora. Inim ngubi tomb angal ngo pangeyem ub di naom pangaomun sa ko nen sabismi o mbinim

* **10:20:** Mat 7:22; Pil 4:3; Kao 3:5 * **10:22:** Njo 3:35; Njo 10:15

nao pangisming, inim ngo sao baeben hambun
sao ora hendeyem ngao, inim turi aondao bu ora
homoklwaebe kisesa.*

*Sameriya aol mondom obun saond bi hond
himisao ko mar kisao o*

²⁵ Ngo tomb Nju semon man buwaloklao aol
mondom Njises hasaol obobur obu maobowakl-
wao ko nen sabo ne mubur kakl, Aol aondao
o, nim haeben ora saklbur asub ora bukwaob?
kisesa.*

²⁶ Ngub kisaol Njisesom aol nda bor kakl,
Ngaoron mbuk waeb bor asub was wiyao? Njem
asao was hendeleb? kisesa.

²⁷ Ngub kisaol obum Njiseson angal ngon ko san
lubur kakl, Njem njen Aorao Aondao Ngaor turi
aondao ora homobur lesin, njen hibim di njen
wesaom di njen burim di njen konem di, njen
Aorao Ngaorol turi homo kone ubur lesin, njem
njen mbib was nen sabo hem kale ub njem njen
tenaol sango mende di hem kobur hond homo
kone wibi ora ke wiyaol hendeyo kisesa.

²⁸ Ngub kisaol Njisesom aol nda bor kakl,
Heneng ora njem nao angal ngon san oborob ora
liril ngao, njem ngo kal ub bae sin nje haeben
soklesi ora kisesa.*

²⁹ Njisesom ngub kisao o Nju semon man
buwaloklao aol ngom tenaol ngo hasmi
baebenom obum oborob le ken ko nen saben
ko, obun mbib mu nu sabor sao bubuk Njises
bor kakl, Njem nao tenaol sango mend ngo hond
homaebe kal o aeb? kisesa.

* **10:23-24:** Mat 13:16-17; 1 Pit 1:10 * **10:25:** Mat 22:35-40; Luk
18:18 * **10:28:** Oro 10:5; Kal 3:12

³⁰ Ngub kisaol Njisesom angal mar ko obun angal ngon ngub ko san lisesa.

Aol is mend obu Njurusalem haklbir Njeriko poklbur pisesa. Ngub pisaol aol el kaol kaol ko paes noklme aol mendborom aol ngo obun lab lab di obun osisao marisao hakl kur mubur, khorob ora lu u mbakl pismil peyakl birisesa.

³¹ Ngo tomb Nju semon baolum aol is mend harer ngon pisaol, aol ngo lu u mbakl pismi nda hindisao o obum nao hende non bibir, el kosaom haondaokl haondaokl harer solo mende nan paokl pisesa.

³² Ngo tomb aol ngo lu u mbakl pismi o obun sem was Libae* sem is mend di harer ngon obobur, aol li pae nda hindisao o obum di nao hende non bibir harer solo mende nan paokl pibi hasesa.

³³ Ngub bishi o aol li pae ngo obun saond bi su Sameriya aol mend harer ngon pobur, aol lu u mbakl pismi nda hondobur obun kone bor aol li pae ngo hond aondao ora himisesa.

³⁴ Ngub hond homobur kisaon obum aol pe pae ngo u mba hasaol teb so pobur, obum aol ngo lismi on mung wisao nda hakl bor wel hesa ib waen kab kowe beyabur, sub tanga mba peb pisesa. Ngub bubuk kisaon obum aol nda obun some dongin mesaol mao wabur, and tenaol harer pebem dob bu paolaokl en aeben bu hasmi mend hasao on mari po u paolisesa.

³⁵ Ngub bubuk kisaon ekera nan bao bisao tomb Sameriya aol ndam and dob bu paolaokl en aeben bimi ngon aorao mone pao kab mend kalobur kakl, Njem aol ngo oborob ora maeb

ha sen minibi. Njen mone mendbor aol ngol pond ba sin, nim waki oboklwao tomb njen mone ngon san luklwao kisao ko Njisesom Nju semon man buwaloklao aol nda bor angal mar ngub kao kalisesa.

³⁶ Ngub kobur kakl, Njem asub nen sobal? Aol el kaol kaol ke mendborom aol ngo lu u mbakl pismi harer ndan aol is teb ngo ngub pising, aol is teb ngon is mend, aol li pae ngon aol sango oran awo ora sise saol ko pangal? kisesa.

³⁷ Ngub kisaol Nju semon man buwaloklao aol ndam kakl, Aol li pae ngo hond homobur bisur bisao o kisesa. Ngub kisaol Njisesom aol nda bor kakl, Njen anda pu, njem di obum ngo bise saol ub bibi ora kisesa.

Njises ten Mata hesa Mariya kabon anda pisao
o

³⁸ Ngo tomb Njises di obun man pange baeben di mbini haru pismil, Njises obu su and te mendel pindib paesao tomb su ngo bor ten is mend obun imbi Mata ke mend birisao om obun anda bor Njises kemi pisesa.

³⁹ Ngo tomb Mata obun haeki is mend obun imbi Mariya birisaol, ten Mariya ngom obobur kisaon obum Aorao Aondao Njiseson aongao ma teb so bor sul obo burubur, obum angal ebe ngo kisao o pango birisesa.*

⁴⁰ Ngub bisao o Mata obum ne noklemi on man man bu obum kongon buri ora bubur, obun kone bor tangar tangar sao bor mi pen was kongon bi ubur kisaon, obum Njises hasaol obobur kakl, Aorao Aondao o, nao haeki ngom ni hungum

* **10:39:** Njo 11:1; Njo 12:2-3

kongon bi un paokl obonaol, ni hungum kongon buri ora bubur ne man man be o, njem di ngub nen nao sobae be? Njem obu bor ni bisur bu ne kongon bukl pu kao kisesa.

⁴¹ Ngub kisao o Aorao Aondaom obun angal ngon ko san lubur kakl, Mata o, njem njen kone bor dekel dekel andub ora bilil, njem hambun sao nen sabo kang sao aondaosao bin barale kisesa.

⁴² Ngub kobur kakl, Njem ngub bili o, hobao sao mend Mariyam ngo me on njem hem nao kale o, obum hobao sao ngo me ub obun kone bor mondom nao kur muklao ora ko Njisesom ngub kisesa.*

11

*Ngaor bor ngub lowaebe ko kao kalisao o
Mat 6:9-15; Mat 7:7-11*

¹ Ngo tomb Njises obu su mendel Ngaor bor kao kalakl hasao o, kao kal paesao tomb mabor sao obun man pange aol mondom obu bor kakl, Aorao Aondaosao, mbes Njon Mbabtas Biyao Aolom obun man pange tenaol baeben bor kao dund bisao ub, njem naom Ngaor bor kao kaloklmaosaoon di ngub lowaebe ko kao nji kisesa.*

² Ngub kisaol obum mbini bor kakl, Inim Ngaor bor lemi tomb ngub lowaebe.

Nao Ab o nje nao non bi inj hael ol
Njen imbi baehaemen nao lomao ora.
Njen mbib tenaol hambun maeb ha
Maomb bo hakl ebebe.

³ Njem bao hor hambunon naon ne di

* **10:42:** Mat 6:33 * **11:1:** Luk 5:33

Taol bu nju haebe.

⁴ Tenaol mendborom nao bor khorob bimi sao
Saongao nao mari tuwaroklmao nda ub
Njem di naom khorob bimao sao
Saongao nao mari kunaebe.

Naon kone bor khorob bi lao tomb
Khorob nao baomun kaebe ko
Ngaor bor ngub kao kaloklwaebe kisesa.

⁵ Njisesom mbini bor waktl kaktl, Ini ngo haklon
mondom njen aol sango mend buruklaol somna
undum tuku ora pobur, njen aol sango ngo bor
kaktl, Nao haeme ka, njem ni palawe pao teb
mend nji.

⁶ Nao aol sango is mend su enderae bor hakl
obaonao o, nim ne kang mend nao wi buruwao
tomb obang nji lesi tomb

⁷ aol ngo andaon buruklao om njen angal ngon
ko san lubur, njem ninao u paolukl bi bor ni nao
mao teka ora. Pangal. Nao nongnas baeben di
nao mbes tiriyao bo u paolumel, nim waktl ko
mende teka nje menjao menjao nao njuklwaong,
pu lao ko nen sabeyem be? kisesa.

⁸ Waktl kaktl, Nim oborob ora kao njun ub
pangoklaob. Obum nje nao aol sango inj saol ko
pangobur nao nja sin di, njem ora ko ko was kor
buklesi tomb obum tekabur laon, njem nji lesi sao
njuklao ora kisesa.*

⁹⁻¹⁰ Njisesom waktl kaktl, Nim ini bor heneng ora
kao njurukl, tenaol mondom Ngaor bor nji ka
sin ngo nji lao sao kaloklao. Tenaol mondom di
menjao es ba sin hend waktlao. Tenaol mondom
di tiriyao kombael ni obon ko lu nga nga ko harob

* **11:8:** Luk 18:5

sin Ngaorom tiriyo komboklao ora. Inim Ngaor bor nji lemi tomb njuklao ora. Inim es buklemi sao di hend waklemi. Inim tiriyo kombael ni obon ko lu nga lemi tomb Ngaorom tiriyo komboklao ora kisesa.

¹¹ Njisesom wakl kakl, Ini ngo haklon isi kang mondom ib wen non nji ka sin, obun aoraom suklumb kaloklao be?

¹² Obun ab bor sao hobao non nji lao tomb obum waongaetae kaloklao be? Ngub nao buklaora kisesa.

¹³ Wakl kakl, Ini aol kone kho u haroklme haklom o, inin nongnas bor oborob ora kone kimb bu kaloklme ndal, inin Aoraoyu heben hayaomon daol non tenaol mendbor obu bor nji ko kao kaloklme baeben o bor bibir ora obun Wesao Ebe Tangar nda taol bu kaloklao ko Njisesom ngub kisesa.

Mbinim Njises obu sam aondao mend kab haru hayeb kismi o

Mat 12:22-30; Mak 3:20-27

¹⁴ Ngo tomb Njisesom aol samom pondo pe mini menden tombao bor sam ngo birisao o taol deraesaol, sam ngo paokl pisao tomb aol ndam as ko angal ko birisesa. Ngub bisaol tenaol hambunom ngo bisao sao hondobur burir aondao ora bismisa.

¹⁵ Mbinim ngub burir biyubur mendborom kakl, Seran semon wesmbao aondao Belsebaolon burim ora, tenaolon tombao bor sam bereyao o taol dera hae kismisa.*

* **11:15:** Mat 9:34; Mat 10:25

¹⁶ Ngo tomb aol mendborom Njises obum heneng bib ko hondoklbur obu maobowabur kakl, Njem naom nao hendemao sao haben pange mend haondaomun bi hend dao ko kao kalis-misa.*

¹⁷ Mbinim ngub kismi o Njises obum mbinin kone hende sakl, obum mbini bor mar kobur kakl, Aol bomborom maomb bo haraoklao semom tom kab bu taol bu kobabur saond baem sin, mbinim tom bombor mao sa buri palo maomb bo haroklme ub di haongaokl berae su su uklao ora. Ngub buklaol and ukl bombor o bo kundi mbaklemi om, wakl and sango aeben o haklao baeben di lu kundi mbam aeben bubur, ora su tokl nao pe uklao kisesa.

¹⁸ Njisesom ngub kobur kakl, Inim ni bor Seran sem aondao Belsebaolon burim tenaolon tombao bor sam bereyao o taol dera hae kaemnda ub, heneng ora Seran kab kab tom kab bu taol bu kobabur saond baeb sin, mbinin maomb bo haroklme ub asub bubur oborob uklaob? kisesa.

¹⁹ Ngub kobur kakl, Heneng ora inim ngo keyem ub ni Seranom bisur bukl beyaol, nim tenaolon tombao bor sam bereyao o taol derakl beyon, inin sem mendborom tenaolon tombao bor sam bereyao o taol dera ngo bu haroklme nda ub aem was bisur biyaob? kisesa. Ngub kobur kakl, Inin semom di ngub taol deraroklme ndal, inim angal ngo lem o kakla ora lem ko panaem hendeyom kisesa.

²⁰ Njisesom wakl kakl, Ngub inj, Ngaoron burim ni bisur biyaol nim tenaolon tombao bor sam bereyao o taol deraruklung, ngubi tomb

* **11:16:** Mat 12:38

Ngaorom ini maeb ha maomb bo haklao ub ini hayem ol teb so ebene ko pangoklwaebe kisesa.

²¹ Ngo tomb Njisesom waki mar mend di kobur kaku, Aol buri ora mondom sub obun aol hul tom hesa obun anda tiriyao kombael oborob ora maeb harob sin, obun anda bor obun osisao uklaol di menjao nao bi oborob ora bao uklaol kisesa.

²² Waki kaku, Ngub buklaol o paes naoklaol aol buri llekeb ora mend obobur laon, aol ngo obun anda paeb tiriyao kombal maeb haklaol nda men mba, obun hul ha haklaol sao obun sendaol ne sendaol isao nda kab di hambun kur mi poklaol. Ngub bubur laon paes naoklaol aol llekeb ndam and aorao obun saond bu kaloklaol sao ngo baeben tenaol mende bor taol bu kaloklaol ko Njisesom mar ngub kao kalisesa.*

²³ Njisesom ngub kobur kaku, Tenaol mendbor ni taol mi nao ubuklmi baeben nao saond bi ora hayem. Aol mendbor nao some sib ni hae ol nao obo maembelen lome baebenom, heneng ora nao some sib ngo baeben lu taolu tuwa peb bu hayem kisesa.*

Tenaolon tombao bor sam waki oboklaol kisao
o

Mat 12:43-45

²⁴ Ngo tomb Njisesom kaku, Tenaolon tombao bor sam buruklaol o taol deraklemi tomb obum su tenaol nao biri bor paokl pobur bao haklaol o, obum mbes birisao ndabi mend es buwaklaol tomb obum ngub lao. Nim nao mbes and waru buruwao bor waki poklwao saol lao.

* **11:22:** Kol 2:15 * **11:23:** Luk 9:50

25 Ngub kobur laon obum tenaolon tombao mbes birisao nda bor hondokl poklaol, obu birisao nda bor mbinim oborob ora kunu bu ware haklemil hend u mbaklao kisesa.

26 Ngub hend u mbaklbir laon obum aol ngo men mba khorob aondao bu ora mao baklbir, obum sam kho buri ora is haoklao mend kaomukl poklao kisesa. Ngub kaomukl pobur mbini hambun aol ngon tombao bor hondaklemil, aol ngo obu mbes khorob ora hasao ub di men mbabur, ko mende ngo tomb ora khorob aondao bu ora haklao kisesa.*

Turi ha haroklme on te wiyao o

27 Ngo tomb Njisesom angal ngo kisao tomb tenaol andub ora hasmil, ngo hasmi darukl o bor ten is mend habur kakl, Ten ngom nje marubur nje aondu di njisaol, obum turi aondao ora homoklao kisesa.*

28 Ngub kisaol Njisesom kakl, Ngub inj ka. Tenaol mendbor Ngaorom bibaebe keyao sao pangobur hul nao haroklme baebenom was turi homo haklemi kisesa.*

Naom ko mend nao hindismao sao haondao-mun bi kismi o

Mat 12:38-42; Mak 8:12

29 Ngo tomb tenaol andub ora obo kiril mbam mbam bismil Njisesom mbini bor kakl, Tenaol andub ora ngubi tomb sul bao hayem baebenom khorob was bu habur, mbinim ni bor naom tenaolom ko mend nao hindismao sao mend di

* 11:26: Njo 5:14 * 11:27: Luk 1:28; Luk 1:42; Luk 1:48

* 11:28: Luk 8:15; Luk 8:21

haondaomun ub bi keyem o, nim mbini bor bombor ora di nao muwaloklwao ora. Pangeklem. Nim tenaolom ko mend nao hindismi sao mbes man mini aol Njona bor bisao sao bombor o mbinim henden muwaloklwao kisesa.*

³⁰ Ngub kobur kakl, Mbes Ngaorom bisao sao Njonam su Niniba tenaolom henden muwalisao ub, Aolon Isi Oram di tenaol ngubi tomb hayem baebenom henden muwaloklao kisesa.

³¹ Ngub kobur kakl, Mabor Ngaorom tenaol hambun taol buklaolomb, mbes maomb bo haraoklao ten mend obun su enderae ana ora bor haklbir aol wesmbao Solomonomb hambun sao oborob ora kone kikil bu hasao ub hondo pangokl ibisaomon teka habur laon, ini tenaol ngubi tomb ngo khorob was bu hayem baeben sakl mao pola, ini ngo was hayem ko bember ha peb buklaolomb ora. Pangeklem. Ten ngom su enderae ora bor haklbir hobao sao ngo kisao ub hem ko pangokl ibisao o, Solomonomb hobao sao oborob ora kone kikil bu ko hasao ub di, aol ngubi tomb ngo hae om Solomon men mbayao ora kisesa.

³² Ngub kobur kakl, Mabor Ngaorom tenaol hambun taol buklaolomb su Niniba tenaol baebenom di teka habur lemin, ini tenaol ngubi tomb ngo khorob was bu hayem baeben sakl mao pola, ini ngo was hayem ko bember ha peb buklemi ora. Pangeklem. Su Niniba tenaol ngo baebenom Njonam man kisao o pangobur mbinim oborob ora kone baol minismi o, aol ngubi tomb ngo hae om Njona di men mbayao ora kisesa.

* **11:29:** Mat 16:4

Laomb menger angal mar kisao o

Mat 5:15; Mat 6:22-23

³³ Njisesom ngub kobur kakl, Mondom laomb mao dabur waki menjao mondom tingi mba, be bor di nao bomb pa woroklme kisesa. Ngub inj, and ngon tenaol oboklemi baebenom di henden ko mbinim to mandaem el isi oral woroklme kisesa.*

³⁴ Ngub kobur kakl, Njen el njen toklon laomb ora yao. Njen el ebe ora soklaol oborob ora hendae sin, njen toklo hambun bao bi ora soklao kisesa. Ngub inj, njen el di kho sa sin, njen toklo hambun bor di em hundur wi ora soklao kisesa.

³⁵ Ngub kobur kakl, Inim ngub nen sabobur lemin, inin kone bor laomb non bi bao bi ora wiyao ub waki em hundur nao win hondo ora haklwaebe kisesa.

³⁶ Njisesom ngub kobur kakl, Njen toklo hambun bor bao ha ngabur maon nan em hundur kang mend nao wa sin, laomb henengom bao bu kimb biyao nda ub njen toklo hambun bor bao bu kimb bi ora soklao kisesa.

Peresi sem hesa Nju semon man buwaloklme aol kab taolu lisao o

Mat 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 20:45-47

³⁷ Ngo tomb Njiseson angal ngo kao paesao tomb Peresi aol mondom Njises bor nje nao anda bor ne nokl mbao kisesa. Ngub kisaol Njises obu and ngon hondabur ne no birisesa.*

³⁸ Ngo tomb mbini Nju semom bimi ub Njisesom ki was was nao li ne bao nisaol, Peresi aol ndam hondobur burir aondao ora bisesa.

* **11:33:** Mak 4:21; Luk 8:16 * **11:37:** Luk 7:36; Luk 14:1

³⁹ Ngub bisaol Aorao Aondaom obu bor kakl, Ini Peresi baebenom kab hesa peler kab dera nan oborob ora wes wes loroklme o, inin kone ndaon bor tenaol menden osisao maobala mu khorob bimi sao bao winbur hayem kisesa.

⁴⁰ Ini kon nao wi mbaoli tumu mari non bi o hakl o, Ngaorom menjao menjao dera nan warisao tomb moklo ndaon bor di nao warisao be? kisesa.

⁴¹ Ngub kobur kakl, Inim inin kab peler ndaon bor birin lemi sao baeben tenaol menjao nao wi buruklemi baeben bisur bu kaloklwaebe. Inim ngub buklemi tomb inin kab peler di inin kone ndaon bor di hambun sao dol nao hae ebe kun pele ora uklao kisesa.

⁴² Njisesom wakl kakl, Ini Peresi sem o, ini ke aondaora hondoklbur hayem. Inim eb sembi non bi semon di ne noklme sao nao* hobao sao baeben hambunon tobon kab nan o Ngaor bor was kaloklme o, inim tenaol hambun bor di kone bombor ub u oborob was nao bibur lomen, Ngaorol di oborob kone nao wibur bu haroklme. Ngub inj, inim Ngaoron man wiyao ub ne noklme sao hambun sao tobon kab nan o Ngaor bor kaloklwaebe ke wiyaol inim ngub ebe beyem o, nim hobao sao ora ngo kaklo di nao tuwaklwaebe buklemi kisesa.

⁴³ Njisesom wakl kakl, Ini Peresi sem o hakl o, inin man pangoklme anda bor tenaol hambunon el so panda tukun ebe ol was turi homo burukl ndao pubuklmi. Inim ngub bubur tenaol hambun obo kiril mba boroklme su o bor, ebekone po ini bor kaoya ken ko, inim tenaol hambunon el sol

* **11:42:** Mat 15:2

turi homo ki siken bukl aondao pubuklmil, ini ngo baeben ke aondao ora hondoklbur hayem kisesa.

⁴⁴ Ini Peresi sem ngo baeben oran unu su ndaon bor aol maol mupango haenbur tenaolom yu mandaemol pobo hae non bi hayem ol, inim ke aondao ora hondoklbur hayem kisesa.

⁴⁵ Ngo tomb Nju semon man buwaloklao aol is mondom Njisesom angal ngo kisao on ko san lubur kakl, Aol aondao o njem ngub kal tomb njem nao man buwaloklmao aol baeben bor di angal kho ngo kal o kisesa.

⁴⁶ Ngub kisaol Njisesom kakl, Ini Nju semon man buwaloklme aol o hakl o, ini di ke aondao ora hondoklbur hayem. Inim inin tenaol baeben kend bi sao aondao ora mao taroklmel, mbinim kongon buri ora bubuk toroklme o, inim mbini ki honde hond bomborom di kend bi sao ngo teme o kang mend menya bisur nao bimi kisesa.

⁴⁷ Ngub kobur kakl, Mbes inin ab sumb wil baebenom Ngaoron man mini aol baeben di pe paen lismil, inim man mini aol ngo baeben hem keyaol beyom kobur, mbinin maol bor kundiyakl manakl bu wakl was bu hayem o, ini ke aondao ora hondoklbur hayem kisesa.

⁴⁸ Ngub kobur kakl, Mbes inin ab sumb wilom man mini aol ngo baeben di pe paen lu tuwaesmil, inim mbinin maol bor kundiyakl menakl bu wakl was ngo bu hayem saom, inin ab sumb wil baebenom ngo bismi ub inim turi homo, mbinim oborob ora bu hasmi kobur beyem ko panaem ora muwaleyao ko Njisesom ngub kisesa.

⁴⁹ Njisesom waki kakl, Inim di inin ab sumbu wil baebenom ngo bimi ub was bimil, Ngaor obu hambun sao oborob ora pange sakl, obum mbes ngub kisao. Nim nao man mini aol baeben hesa nao man pange aol baeben kab bor mbini buruklemil man kam puklub lowaol, mbinim ngo baeben lu taolu bowes bu mendbor di pe paen luklemi kisao ko Njisesom Peresi aol ngo baeben kao kalisesa.

⁵⁰ Ngub kobur kakl, Pangeklem. Ngaorom pib-nao tenaol warisao tomb di ngubi tomb di mendborom obun man mini aol baeben lu tuwaesmil, ini ngubi tomb hayem baeben mbinin poklon ndabur ke hondoklemi kisesa.

⁵¹ Njisesom waki kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, mbes aol Ebel hasao o pe paen lismil, Ngaoron man mini aol ngubi baeben ngub homam obam obam bubur, waki aol Sekaraya hasao o di obu Ngaoron mabaorao haoroklme to hesa Ngaoron panda komb bi ora kabon tukun bor pe paen lismil, ini ngubi tomb hayem baeben mbini ngo baeben hambunon poklon ndabur ke aondao ora hondoklemi kisesa.

⁵² Njisesom ngub kobur kakl, Ini Nju semon man buwaloklme aol o hakl o, ini ke aondao ora hondoklbur hayem. Inim hobao sao pangokl puklmi hareron tiriyo ki maru haroklme o, inin mbib turi homo tiriyo kombo nao hondaebur lomen, inim mbini tenaol tangar mendbor hondaklbur bimi baeben di nao hondaen ko pela woroklme ko Njisesom ngub kisesa.

⁵³ Njisesom ngub kao peyaoklbur kisaon and ngon baoraoklbur dera pisao tomb Nju semon

man buwaloklme aol baeben di Peresi sem di mbinim Njises ko aondao bu homobur kismin, mbinim obu bor ab saond bu kalo andub sao ne mismisa.

⁵⁴ Ngub bubuk kismin mbinim obu bor te mao sara howes kaeb se kang mend khorob sao oran mend leb ko, mbinim obu maomb bo hondo hasmisa.*

12

Songolol man mini tenaol non bi haklemi hondoklwaebe kisao o

Mat 10:26-27

¹ Ngo tomb su mendel tenaol andub ora buklhoma iri non bi dengeb dengeb kobur, tenaol menden aongao ma bor pe hala hala bismisa. Ngub bismi tomb Njisesom obun man pange aol baeben bor mbes kao kalobur kakl, Peresi semom palawe and mao saraoklao sao yis menger, mbinin kone bor wiyao ub inim di songolol man mini non bu haklemi hondoklwaebe kisesa.*

² Ngub kobur kakl, Hambun sao tenaolom kowes bubuk buklemi sao baeben mabor tenaol hambunom hondoklemi ora. Hambun sao sub hala mba uklaol sao baeben di mabor perekle pa uklaol, tenaol hambunom ora hondoklemi kisesa.*

³ Ngub buklaol inim angal hambun sao somna sub lome sao baeben di hora tenaol hambunom pangen lemi. Inim angal hambun sao sub ora andaon bor kao towem kobur lome sao baeben di, wakt mbinim and hom kemol habur tenaol hambunom pangen kaoya lemi kisesa.

* **11:54:** Luk 20:20 * **12:1:** Mat 16:6 * **12:2:** Luk 8:17

Inim Ngaor obu bombor ora pakl homoklwaebe kisao o

Mat 10:28-31

⁴ Ngo tomb Njisesom nao tenaol sango hakl o, nim ini bor angal kang mend kao njun kobur kakl, Aol mendbor tenaol sango pe paen lib se haklemi baebenom mabor mbinim menjao bukl buwakleming, inim mbini pakl nao homoklwaebe kisesa.

⁵ Wakl kakl, Ngub inj, nim heneng ora inim aol pakl homoklemi o ini muwalon kobur kakl, Ngaor obu tenaol khorob bimi baeben pe paen lib se aol ora habur, mabor obum tenaol mendbor ke mao handaklao is de ora bor pen lao aol o hayao kisesa. Ngub kobur kakl, Nim ini bor ngo kao njurukl ub obu ngubi ora hayaong, inim obu bombor o ora pakl homoklwaebe kisesa.

⁶ Njisesom wakl kakl, Inim di ora hendeyem. Tenaolom sao kang is su maomunu mone hundbi kang hond kabom sokl bib se ngubi baeben di Ngaorom aokl nao hemen hae ndi men pae ora yao kisesa.

⁷ Ngub kobur kakl, obum inin wesmbao iri baeben di ndi men payaong, sao nao hobao sao kang kang mone hundbim sokl bib se ngubi hakl ndi menekle om ini daol bibir ndi meneyaol, ini di is mend nao baondib munuklaong pakl nao homoklwaebe ora kisesa.*

Inim ni Karas sem hae ko kao paklwaebe kisao o

Mat 10:32-33; Mat 12:32; Mat 10:19-20

* **12:7:** Luk 12:24; Luk 21:18; Bis 27:34

⁸ Ngo tomb Njisesom kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, aol mondom ni Karas sem hae ko tenaol hambunom pangen kao parob sin, Aolon Isi Ora obum di aol ngo obu nao sem ora hae ko, Ngaoron angal mini wesao baebenon el sol kao paklao kisesa.

⁹ Wاكل kakl, Ngub inj, aol mondom tenaol hambunon el sol ni nao hende non bu mesao njubur besao kon wa sin, nim aol ngo obu di Ngaoron angal mini wesao baebenon el sol nao hende non bu mesao kaloklwao kisesa.*

¹⁰ Njisesom ngub kobur kakl, Mondom Aolon Isi Ora bor hel hondo maobowa angal ba sin, obun kone bor kho ngo wiyao ub di kunaeb se hayao o, mondom Ngaoron Wesao Ebe Tangar ora bor maobowa angal ba sin, obun kone bor kho ngo uklao o nao kunaklaol wi aeben soklao ora kisesa.

¹¹ Njisesom wاكل kakl, Ini mbinin man pangoklme anda bor mini pobur mbini ngo baebenom man tangar keyem ko te mao saraklemi tomb di, kabman hesa maomb bo haroklme aol baeben kabon el sol mao haklemi tomb di, nim mbini bor angal asub ora ko san luklwaob ko nen sabo, angal asao ora kon kobur pakl nao homoklwaebe kisesa.*

¹² Ngub kobur kakl, Bombor ngo ora tomb Wesao Ebe Komb Bi ora ndam inim angal ngon ngub ko san lib ko kao njuklao ora kisesa.

Sombe naol bimi aolon angal mar kisao o

¹³ Ngo tomb tenaol andub ora ngo hasmi on is mondom Njises bor kakl, Aol aondao o, njem

* **12:9:** Luk 9:26 * **12:11:** Mak 13:11; Luk 21:12-15

nao haeme kao kalobur yaon abon osisao baeben taol bu kobabur, tom mende ni njin ub ni kal kao kisesa.

¹⁴ Ngub kisaol Njisesom kakl, Aol o ka, asub ko kal? Ni aebom ibi taol biyao aol mao ha, ibin osisao taol baraoklao aol mao hasaob? kisesa.

¹⁵ Obum ngub kobur mbini hambun bor wakl kakl, Inim osisaol was kone u heb homo hae sok-laong, inim oborob hondo ora haklwaebe kisesa. Wakl kakl, Aol mondom obun osisao andub ora maru u haroklao tomb obun osisao ngom obu oborob mao haraoklao sao inj yaol, obu haeben nao mao saklao kisesa.*

¹⁶ Ngo tomb obum mbini bor angal mar bom-bor mend di kao kalobur kakl, Aol obum osisao andub ora maru u haklao menden em bor ne andub ora and soklao kisesa.

¹⁷ Ngub kobur kakl, Aol osisao andub ora maru u haklao ngom obun kone bor nen sabobur, is, ngubi tomb nao em bor ne andub ora and seng, nao ne ngo baeben maru wib se nao and aondao mend nao haeng, nim ngubi tomb asub ora bun yeb ko nen sab sab buklaol kisesa.

¹⁸ Obum ngub nen sabobur ngub lao. Nao and ne u no baraklo mbes pange kang ngo baeben kundi tuwabur lowaon, nim and aondao aondao was bubur, nao ne baeben di nao osisao hambun sao ebe ebe sao baeben and ngo baeben on was uklwao.

¹⁹ Ngub bubur nao umu bor ngub lowao. Umu o aol hobao nje. Njen hambun sao ebe sao was andub ora wi ol, karasmas andub ora pond nao bi ebe soklaong, njem kongon di nao bi, hor so ne

* **12:15:** 1 Tim 6:9-10

di ib di ngo sao haki nao pa peb bu, turi was homo ber lowao lao kisesa.

²⁰ Ngo tomb Ngaorom aol ngo bor ngub lao. Nje kon nao wi mbaoli tumu mari non bi hael ngao, embi somna was nje pe paklesi tomb njen osisao ngo man man bu wil baeben aem muklaob? lao kisesa.

²¹ Njisesom angal mar ngon kao kowes bubur kakl, Aol osisao andub ora maru u haroklme baebenon mendbor aol ngom kone ngo wise ubi u haklemi baeben bor, aol ngo obu bor ngo bise ub was buklaol, mbini ngubi baeben Ngaorom hendeyao tomb dimb ora hayem kisesa.*

Inin kone bor kang sao aondao sao bin nao boroklwaebe kiso o

Mat 6:25-34

²² Ngo tomb Njisesom obun man pange baeben bor kakl, Ngubi tomb nim ini bor kao njanda ub inin mbib haklemi on nen sabobur naom ne asao was noklmao? Naon samoklme sao di asao was samoklmaob ko inin kone bor kang sao aondao sao bin buru kho nao sen boroklwaebe kisesa.

²³ Njisesom ngub kobur kakl, Ngaorom inim ne was neklemin ko nao mao hasao. Obum inim samoklme sao was sameklemin ko inin toklo di nao warisao kisesa.

²⁴ Waki kakl, Inim sao semom bimi ub nen saboklwaebe. Mbinim ne noklme sao is il we nao boklme, mbinim ne noklemi o di nao maru woroklme kisesa. Ngub kobur kakl, Sao ngo baebenom mbinin and ne ukl bi di mbinin osisao ukl bi and di nao bimi o, Ngaorom ora mbini taol bu kalaoklaong, sao nao hobao sao haki ne taol

* **12:21:** Mat 6:19-20

bu kalekle om, ini tenaol hobao sao ora hayem o daol bibir ora taol bu njuklao kisesa.*

²⁵ Njisesom kakl, Mondom obun kone kimb bubur mendborom penar bu homoklme ub nao heme, ni ngo tomb homoklwao ko ndi tibakl buwaklao ora kisesa.

²⁶ Wاكل kakl, Inim kang kang ngubi sao haklon menjao bukl buwaeb se ora harim sin, inim asub ko tangar saon was nen aondao bu ora sab hakol bu, inin kone bor kang sao aondao sao bin buruklemib? kisesa.

²⁷ Ngub kobur kakl, Inim is humb il ki kao ko saoklao nda ub nen sabaoklaob. Is ngo baebenom kongon di menjao nao bimi. Mbinim lab lab kongon di nao bimi o nim ini kao njun ub pangoklaob. Mbes Solomon obu aol homa aondao ora habur, obun lab lab di obun osisao hambun sao di buklhoma iri non bi maru u hasao o, is humb il ki kao ko soklao ndam aol Solomon ngon yaor ngo bu hasao ub men mbaraoklao ora kisesa.

²⁸ Wاكل kakl, Em hinin den kang kang nao hobao sao mend haraoklao ndisao haklon daol Ngaorom oborob sor mubur yaor baraoklao o, ekerana nan mondom den ngo bo den haoreyao tomb bao dao peklao ora. Ngub biyao o den nao hobao sao ngo hakl yaor mao barekle om, obum ini daol bibir maeb ha inim samoklemi sao di taol bu njuklaong, inim asub ko obul hul nao hae hayem? kisesa.

²⁹ Wاكل kakl, Pangeklem. Naom ne asao was noklmao? Ib di asao was noklmaob ko inin kone bor kang sao aondao sao bin buru hem nao lowaebe ora.

* **12:24:** Luk 12:7

³⁰ Hambun sao ngo sao hakl mbini sun tenaol baebenom was asub bukmaob ko nen sabo hem kaeb se hayem. Ngub bimi o ini non inin Ab Ngaorom inim asao was wa win hayem ko ora hendeyao.

³¹ Ngub beyaong inim tangar tangar sao ngo wa win habur hem lemi sao hakl di obum ebe taol bu njuklaong, inim Ngaor obum maeb ha maomb bo hayao bor ora poklbur hem ko es bu haklwaebe ko Njisesom ngub kisesa.

Hebenol osisao maru wi non bu haklwaebe kisao o

Mat 6:19-21

³² Ngo tomb Njisesom obun man pange baeben bor kakl, Ini some sib non bi sem kang o hakl o, inin Aoraom obum maeb ha maomb bo haraok-lao ub obum ini di nao haru turi homo maomb bo haklmao ora ko man man bu hayaong, inim pakl pakl homo menjao nen nao saboklwaebe ora kisesa.*

³³ Ngub kobur kakl, Inin osisao baeben mone mubur lemin, tenaol mendbor mone nao wi burubur dam nao bin buruklemi baeben bisur bu kaloklwaebe kisesa. Wakl kakl, Inim ngub buklemi tomb inin mone bawis ebe wi aeben ora saeb se di, inin osisao hambun sao ebe ngubi baeben yu heben ngo inin menjao menjao nao bum haeb se ol ora maru wi non bu haklemi kisesa. Heben ngo bor paes noklme aol di nao hayao. Aoll horom di nao noklao ora kisesa.*

³⁴ Njisesom wakl kakl, Inin sul ebe sao was mondóm ini hibi lao mib biyao ndisao baebenol

* **12:32:** Luk 22:29; Kao 1:6 * **12:33:** Luk 18:22

was kone u harim sin, inin kone di ngol bao uklaor ora kisesa.

Njisesom aol aondaon kongon bimi aol baeben bor mar kisao o

³⁵ Njisesom ngub kobur kakl, Inim bao ngon ngo sao buklaor ko nao hende bereyem ngao, inin lab lab samo hak ya di munu kere mba samobur, inin laomb hakl kena u man man bu ora boroklwaebe kisesa.*

³⁶ Ngo tomb obum mar kobur kakl, Kongon bimi aol baebenom mbinin aorao ngo obum su enderae ora bor ne haraklemi o no haklbir oboklao ko hondo haroklme ub, inim di ngub oborob hend ha ora haklwaebe. Mbinin aorao aondaon ngom obobur obun kongon bimi aol ngo baeben bor ni obon ko tiriyaol lu nga nga lao tomb mbinim penar bu ora tiriyaol komboklemi.

³⁷ Ngub buklemil aol ngom kongon bimi aol ngo baebenom u nao paol pele ngub man man bu ora haklemil hondoklao tomb, mbini kongon bimi aol ngo baebenom turi aondaon ora homoklemi kisesa. Waki kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, aol aondaon ngo obum obun lab lab hakl sam mbabur, mbini bor inin ne taol bu njun ub baoraoklaob kobur laon ne taol bu kaloklao kisesa.*

³⁸ Njisesom ngub kobur kakl, Aol aondaon ngo obum somna undum tuku oboklao be? be? sao kulao angal mubao biyao nda bi tomb oboklao be? obum ngub obo pindib pabur hondoklao tomb obun kongon bimi aol ngo baebenom u

* **12:35:** Mat 25:1-13; Mak 13:33-36; 1 Pit 1:13 * **12:37:** Njo 13:4

nao paol pe wisim sin, mbinim turi aondao ora homoklemi kisesa.

³⁹ Ngub kobur kakl, Inim ngo sao oborob ora nen saboklwaebe. Aol and aorao baebenom bao ngon somna ora paes naoklao aolom paes nokl oboklao ko hondokl bemen, paes naoklao aol ngom mbinin anda bor tiriyo kombo paes ngub nokl eben bao wa nao bi hend ha ora hakl beme kisesa.*

⁴⁰ Wاكل kakl, Aolon Isi Ora obu di bao ngon oboklao ko inim nen nao sabe ora haklemi tomb oboklao ngao, inim di oborob ora man man bu hend ha ora haklwaebe ko Njisesom ngub kisesa.

Kongon bimi aol sem kab hayem ko mar kisa
o

Mat 24:45-51

⁴¹ Ngo tomb Pitam Njises bor ne mubur kakl, Aorao Aondao o njem angal mar ngo kal o, nao njen man pange aol baeben bor was kal be? be? tenaol hambun bor di nen sabobur kal kisesa.

⁴² Ngub kisaol Aorao Aondaom kakl, Kongon biyao aol mondom obun kone bor oborob ora kimb bubur kongon oborob was ba sin, wاكل obun aol aondaom obu bor njem nao kongon bimi aol baeben hambun maeb ha, mbini bor ne di ngo tomb was taol bu kalaebe lao ub taol bu kalo haklao kisesa. Njisesom ngub kobur kakl, Kongon biyao aol ngubi nje hael be? aol tangar kisesa.

⁴³ Ngub kobur kakl, Mabor kongon biyao aol ngo obun aol aondao nda obu wاكل obobur hondoklao tomb, obun kongon biyao aol ndam obum mbes kao kaolaokl pisao nda ub bu harob

* 12:39: Mat 24:43-44; 1 Tes 5:2

sin, kongon biyao aol ngo obum turi aondao ora homoklao kisesa.

⁴⁴ Wاكل kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, aol aondao ngo obum obun hambun sao obun kongon biyao aol ngom was maeb haen lao kisesa.*

⁴⁵ Ngub buklaol o aol aondaon kongon biyao aol ngom obun kone bor nao aol aondao penar bu nao oboklao ko nen sabobur laon, obum obu haru kongon bimi tenaol baeben lu bowes bu obum ne was na ha burubur, he soklme ib no he sakl haklao kisesa.

⁴⁶ Ngub kobur kakl, Obum ngub buklaol tomb kongon biyao aol ngo obun maomb bo haraoklao aol aondao nda mabor ko mend handam oboklao tomb, obun kongon biyao aol ndam nao maomb bo haraoklao aol aondao oboklao ko nao hondo biri awis ora harob sin, obum ngo tomb oboklao ko nao hende haklao o obum sub obo pindib paklao kisesa. Wاكل kakl, Aol aondao ndam ngub obobur laon obun kongon biyao aol ngo khorob ora ke mao handabur, tenaol mendbor obul hul nao hae haroklme baeben pen lao bor maomunu pen lao kisesa.

⁴⁷ Njisesom wاكل kakl, Aol aondaon kongon bimi baebenom mbini maeb haraoklao aolon kone ora hondoklemi o mbinim mbinin kone bor man man bu, mbini maeb haraoklao aol ngom bibaebe lao ub nao baem sin, obun kongon bimi ngo baeben obum doroklom aondao bu ora luklao kisesa.*

⁴⁸ Ngub inj, aol aondaon kongon bimi ngo baebenon mendborom mbini maeb haraoklao

* **12:44:** Mat 25:21; Mat 25:23 * **12:47:** Nje 4:17

aolon kone nao hendebur mbini maeb haraoklao aol o kang mend ko mao homarim sin, ngon mbini doroklom kang bu sao luklao kisesa. Ngub biyaol Ngaorom aol is mend bor hambun sao andub ora taol bu kala sin, aol ngom obu bor di andub ora njuklao ko nen sabeyao. Ngaorom aol is mende bor di ora aondao bu pone haen kond ba ora taol bu kalaoklao tomb di, aol ngom di obu bor aondao bu kond ba sao buklao ko nen sabeyao.

Njises obu tenaol hambun armend sisao tuma bara win koklbur ibisao o

Mat 10:34-36

⁴⁹ Ngo tomb Njisesom kakl, Nim su ngo baeben hambun bor isaolao tib paklbur obowao, isaolao ngo penar bu ngubi tomb ora do pindib pakl baonaon nim turi aondao ora homokl buwao kisesa.

⁵⁰ Wاكل kakl, Ni mbabtas buklwao o kang mend wen sao buklwaol, nao bu pae bao hae aeben anga tomb nao kone bor kend aondao ora bin hae kisesa.*

⁵¹ Ngub kobur kakl, Inim nim tenaol hambun bor turi was homo taeki kokl ibisao ko nen sabeyem be? Aoh, nim ini bor oborob ora kao njun ub pangaoklaob. Nim ini tenaol hambun armend sisao was dikla kaob kaob bu bereklemin koklbur obowao ora kisesa.

⁵² Wاكل kakl, Ngubi tomb tuma pa aeben anga ol non tenaol is su mend mbini and bombor on buruklemi baebenom di wاكل dikla kobabur, is kab mend is teb aolon saond bi haklebi. Is tebom di is kabon saond bi haklemi kisesa.

* **12:50:** Mat 26:38; Mak 10:38-39; Njo 12:27

⁵³ Njisesom ngub kobur kakl, Mbinim ngub tuma kaob kaob bubur lemin aol baebenom mbinin nas maru wi baeben saond bu kaloklemil, nas baebenom di mbinin ab sisao saond bu kal kal buklemi. Ngo tomb ten baebenom di mbinin wane maru wi sisao saond bu kal kal buklemil, nong baebenom di mbinin am sisao saond bu kaloklemi kisesa. Ngub buklemi tomb aol menden ingim aol ngon were bor saond bu kaloklao. Ten ngo obum di ten obun esao ngo bor saond bu kaloklao kisesa.

Ngaorom bu haraoklao sao mendborom nen nao sabismi o

Mat 16:2-3; Mak 8:11-13

⁵⁴ Ngo tomb Njisesom tenaol hambun bor di kao kalobur kakl, Inim unu nan saohar bor mulaol mend ebeyao o hondobur inim penar bu ora ngub lome. Se oboklbur be lome. Ngub keme tomb heneng ora se bao ubuklao kisesa.

⁵⁵ Wاكل kakl, Inim posabsu ana naon hakl ebeyao o hondobur inim ngub lome. Nar tanda bi aondao ora doklbur be lomel, heneng ora ngo di ngub biyao kisesa.

⁵⁶ Ngub kobur kakl, Ini songolol ma mini non bi o hakl o, inim su ngon menger hesa saohar kabon menger oborob ora hendeyem ngao, inim ngubi tomb Ngaorom tenaol hambun bor bu hae sao asub ko oborob nao hendeyem? kisesa.

Howes nao kao hae tomb ko helbeklwaebe kisao o

Mat 5:25-26

⁵⁷ Ngo tomb Njisesom mbini bor wاكل kakl, Inim inin mbib inin kone bor asub ko ngo

sao kho ngo sao ebe e ko nen sabo taol bukl buwaroklmeb? kisesa.

⁵⁸ Ngub kobur kakl, Aol mondom nje bor howes kokl mbao ka sin, wen harerol aol ngo nje bor howes kokl mbao lao hesa poklebi tomb njem obu bor oborob ora kao kao bab ko kao kalaebe. Njem ngub bab nao ke bao wabur obum nje howes kokl kemi pen bao wari sin, obum nje howes pangaoklao aol biri mini poklaol, howes pangaoklao aol ndam nje polisman munu kaloklao. Ngo tomb polismanom nje kalabus anda bor mao palaklao kisesa.

⁵⁹ Njisesom wakl kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, howes pangaoklao aol ndam nje bor nji lao sao hambun sao kang ora di nao kalae sin, njem kalabus anda ngo tuwaklbir anda pokl buwaklesi ora ko Njisesom ngub kisesa.

13

Tenaol kone nao baol munuklemi baeben ke aondao ora hondoklemi o

¹ Ngo tomb tenaol ngo hasmi baebenom Njises bor kakl, Kalili aol mendborom Ngaor bor mabaorao haoru some sibon ibao kalismi tomb mbini ngub bismi ngo baeben Palerom bao bombor ngon pe paen lisao ko kao kalismisa.

² Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Kalili aol ngo pe paen lismi baeben, Kalili tenaol mendborom khorob ngo bu hayem ub men mbabur mbinim khorob aondao bu ora bu hasmil, Ngaorom ngub pe paen lin waesao ko nen sabeyem be?*

* 13:2: Njo 9:2

³ Ngub inj ka. Nim ini bor heneng ora kao njurukl, inim di inin kone nao baol menaem sin, ini bor di ngo bise ub was buklaol ora kisesa.

⁴ Waki kakl, Mbes aol supun kab mend su Silaom bor and saoll mend kundi mbabur pe paen lisao baebenom, Njurusalem tenaol mendborom khorob bimi ub men mbabur mbinim khorob aondao bu ora bu hasmil, Ngaorom ngub bin kisao ko nen sabeyem be?

⁵ Aoh, nim ini bor heneng ora kao njurukl, inim inin kone nao baol menaem sin ini bor di ngub was buklaol kisesa.

Is il nao saoklao baebenon angal mar wiyao o

⁶ Ngo tomb Njisesom mbini bor angal mar bombor mend kao kalobur kakl, Aol mondom obun emol is pik il* we bobur laon mabor il seneb ko talokl oboklao o, is ndam il di nao se bao haklaol hondoklao kisesa.*

⁷ Ngub buklaol is il ngon aorao ndam obun em kongon biyao aol bor ngub lao. Nim karasmas ukl teb baeben oran nim is il ngon mend seneb ko talokl ib ha was hawao o il nao sokl bi ora seneng, baehaemen ora su ibao nao nao paen ub bo tuwaebe lao kisesa.*

⁸ Ngub lao o em kongon biyao aol ndam ngub ko san luklao. Aol aondao o, karasmas ukl mend ngo bomboron bao haen ub nim is ngon te bor su hakl tomb bara, some kawaon i hakl aso u hum kal hondon wa.*

⁹ Aoh, nim karasmas ukl menden non is ngom il soklao ko pangakl ngao, ora il nao sokl bi sa sin

* **13:6:** Mat 21:19 * **13:7:** Luk 3:9 * **13:8:** 2 Pit 3:9; 2 Pit 3:15

njem isao bo tuwanin ora lao ko Njisesom angal mar ngub kisesa.

Njisesom hor boroklme bao on ten mend ebe mao saesao o

¹⁰ Ngo tomb Njises obu Nju semon hor boroklme bao on man pangoklme anda menden hondabur, tenaol hambunom pangen Ngaoron angal bib ebe ngo kao kalisesa.

¹¹ Ngo tomb ten obun tombao bor sam biri is mend birisesa. Ten ngo obun tombao bor sam ngo birisao ndam obun mesao ndobol munubur anda mao beraesaol, obu karasmas supun kab oran ngub bao sen ha u hasesa. Ngub bisaol ten ngo obun mesao hul o ora karokl pae ora sisaol, obum dund so teka hakl buwaesesa.

¹² Ngo tomb Njisesom ten nda hondo ib kobur ten ngo bor kakl, ten o nim njen sen ngo mao ebe sarukl kisesa.

¹³ Ngub kobur kisaon obun kim ten nda men mbaesao tomb, ten nda bombor ngo tomb obum oborob dund so teka habur kisaon, Ngaor obu aondao ora hayao ko tengiyu ko kaoya kisesa.

¹⁴ Ngub bisao o man pangoklme anda ngon maomb bo haraoklao aol aondao om, Njisesom Nju semon hor boroklme bao* on ten ngo obu sen ha wisao nda ub ebe mao saesaol hondobur, Njises ko aondao ora homobur obum tenaol hambun bor kakl, Inim bao hor downan was kongon bibaebe. Inin tenaol sen ha uklemi baeben di mao ebe saen ko pangaem sin, inim kongon bimi bao on was ubuklwaebe. Inim naon hor

boroklme bao o pindib paklao tomb nao ubuklwaebe ora kisesa.*

¹⁵ Ngub kisaol Aorao Aondaom obun angal ngon ko san lubur kakl, Ini songolol man mini non bi o hakl o, inin hor boroklme bao o pindib pa was beyao tomb ini hambunom inin some kawaon anda bor pobur, inin some kawao baeben di dongi baeben di ib nen ko kol bara kemi po haroklme kisesa.*

¹⁶ Ngub bimi o ten ngo obu Eberehemon sem ora yao o obu Seranom karasmas supun kab oran men ha wisaol, nim hor boroklme bao on ten ngon toklol toben ya sao ngo kaol mba haraoklao o, ngo hesbe paru nda ub nao bibi bene ko nen sabeyem be? kisesa.*

¹⁷ Ngub kisaol pangobur obu bor saond bi sao hasmi baebenom sakl khorob ora polismisa. Ngo tomb tenaol ngo hasmi baeben hambunom Njises obum hambun sao oborob was bu hasao nda ub hondobur turi aondaora himismisa.

*Njisesom angal mar tomb kab mende di kisao o
Mat 13:31-33; Mak 4:30-32*

¹⁸ Ngo tomb Njisesom angal mar mend kobur kakl, Ngaorom maeb ha maomb bo hayao ub asao ora non bi yao? Nim menger asub ora muklwaob? kisesa.

¹⁹ Ngub kobur kakl, Ngaorom maeb ha maomb bo hayao ub is il menden imbi sowar il menger maeb ha maomb bo hayao. Aol mondom sowar il ngo obun emol we boweyao tomb por ko aondaora bu ora is sao sem bubuk and so hayaol, sao sem

* **13:14:** Luk 6:7; Njo 5:16

* **13:15:** Luk 14:5

* **13:16:** Luk

19:9

hambunom sowar ngon so kumbaem beyao bor and bu burukl engel bimi ko angal mar ngub kisesa.

²⁰ Njisesom angal mar mende kobur kakl, Nim Ngaorom maeb ha maomb bo hayao ub asao ora menger muklwaob? kisesa.

²¹ Ngub kobur kakl, Ngaorom maeb ha maomb bo haraoklao ub palawe and mao saraoklao sao yis menger maomb bo hayao. Ten mon-dom palawe ki teb mao ha mubur yis ngo hesa maomunu pinjaom bu hereyao tomb, yis ngom palawe nda aondao bu ora and mao saraoklao nda ub menger ora maomb bo hayao kisesa.

Haeben sakl puklmi and tiriyao dengbele non bi yao kisa o

Mat 7:13-14; Mat 7:21-23

²² Ngo tomb Njises obu su ngol haklbir obum Njurusalem poklbur kisaon, su and te tangar tangar su aondao baeben bor di su kang baeben bor di su hambun bor Ngaoron angal bib ebe nda kao kalaokl kalaokl was pisesa,

²³ Ngo tomb aol mondom Njises bor kakl, Aol aondao o, Ngaorom tenaol bombor bombor was bu muklao be? kisesa. Ngub kisaol Njisesom mbini bor kakl,

²⁴ Inim buri pal peyaoklbir and tiriyao dengbele kang oran hondaklwaebe kisesa. Ngub kobur kakl, Tenaol andubom ora and tiriyao kang ngon ora pon ko pangoklemi o, kang dengbele ora yaol hondakl buwaklemi ora kisesa.*

* **13:24:** Pil 3:12

²⁵ Njisesom waki kakl, Mabor and aoraom teka peyobur and tiriyo ngo waki bo mbaklao tomb, inim mabor and tiriyo ngon dera nan lu nga nga ko obo habur lemi ngub lemi. Aol aonda o, nao obaomun ub tiriyo komb lemi. Ngub lemi tomb obum inin angal ngon ko san lubur kakl, Ini abor tenaol was hayem? Nim ini nao hendeyo lao kisesa.*

²⁶ Ngub lao tomb inim obu bor ngub lemi. Nao nje daol maomunu burubur ne no ib no birisumndis. Njem naon and te teb so harerol habur, njem nao bor Ngaoron angal ebe nda kao njisndis baeben inj hayom bo? lemi kisesa.

²⁷ Inim ngub lemi o obum waki ini bor ngub lao. Ini abor tenaol e nim ini nao hendeyong, ini tenaol khorob bimi sem ora hayem ngao, ini ni hael nao hae puclub ora lao kisesa.

²⁸ Waki kakl, Inim Eberhem di Isak di Njekob di mbini man mini aol hasmi baeben di mbini ngo baeben hambun Ngaorom maeb ha maomb bo hayao bor haklemil hondoklemi o, inim mbini haklemi bor nao pe dera nan was bao habur, inim inin saongao kengorokl no de khorob ora ko haklemi kisesa.*

²⁹ Waki kakl, Ngub buklemi tomb mbini tenaol mendbor yu nan paoloklme baeben di, unu nan paoloklme baeben di, umu nan paoloklme baeben di, ana nan paoloklme baeben di, mbini hambun Ngaorom maeb ha maomb bo haraoklao bor obo maomunu burubur ne no buruklemi kisesa.*

* **13:25:** Mat 25:10-12 * **13:28:** Mat 8:11-12 * **13:29:** Luk 14:15

³⁰ Njisesom wakl kakl, Heneng ora ngubi tomb tenaol mendbor kang hayem baeben mabor aondaora ora haklemi. Tenaol mendbor ngubi tomb mbini aondaora hayem baeben mabor kang ora haklemi kisesa.*

Njisesom Njurusalem tenaol hem ko hond himisao o

Mat 23:37-39

³¹ Ngo tomb bombor ngo ora tomb Peresi aol mendbor obobur mbinim Njises bor kakl, Aol wesmbao Herorom nje lu tuwaklbur beng, nje su ngol nao hae nje su tangar mendbor pu kismisa.

³² Ngub kismil Njisesom mbini bor kakl, Inim ngubi tomb pobur bukhloma deran ker* ngo bor ngub lowaebe. Embi hesa eker kab nim tenaolon tombao bor sam biri baeben taol dera, tenaol mendbor sen ha uklemi baeben mao enja ngub beng, bao hor tebon nan on nao kongon bu kowes buklwao ka ko kao kalokl puklub kisesa.

³³ Ngub kobur kakl, Aoh, mbinim Ngaoron man mini aol mend su tangar bor nao luklemi o Njurusalem bor was luklemil, nim embi eker ndum pam aeben bubuk ebe poklwao ora kisesa.

³⁴ Ngo tomb Njisesom Njurusalem tenaol hem ko hond homobur kakl, Is alem. Njurusalem tenaol o hakl o, inim Ngaoron man mini aol baeben pe paen lu, Ngaor obun man mini aol mendbor ini haemel pu kisao baeben di hanom loroklme tenaol o hakl o, nim mbes ora di hor hor was ini ngo baeben sao kulaom obun hondbao baeben obun bobao bundur bor maembe mbaen

* **13:30:** Mat 19:30

kobur men mba paolaoklao nda ub bundis o, inim turi homo nao ebe bao waesimndis kisesa.

³⁵ Ngub kobur kakl, Pangeklem. Inin Ngaor Hen Moroklme Anda ngo hae o bor Ngaor obu nao haklaol baehaemen and was haklao kisesa. Waki kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, ini ngo baebenom ni ko mende nao hondoklemi o ma ora bor inim ni bor kaoya kem kobur, Ngaorom imbi wi haen kisao aol ngo obu Aorao Aondao hayao bor hakl ebene ngao Obu bor kaoya kem ora lemi tomb inim ngo tomb ora ni ko mende hondoklemi ko Njisesom ngub kisesa.

14

Njisesom aol sen hae mend ebe mao saesao o

¹ Ngo tomb Nju semon hor boroklme bao o pindib paesool, bao ngon Njises obu Peresi semon maomb bo haraoklao aol menden anda bor ne nokl pisesa. Ngo tomb mbini Peresi tenaol mendborom mbinin manom nao bibi ke wiyao ub Njisesom khorob menjao bib ko hondo hasmisa.*

² Ngub bismi tomb aol sen hae obun toklo bombo tibae mend Njises obu birisao teb sol obo hasaol hindisesa.

³ Ngub obo hasaol Njisesom aol ngo hondobur, obum Nju semon man buwaloklme aol baeben di Peresi aol mendbor ni ngol birismil, Njisesom mbini hambun bor ne mubur kakl, Naon manom nao bibaebe ke wiyao nda o, naom hor boroklme bao* on tenaol sen ha uklemi o ebe mao saklmao be? inj kisesa.*

* 14:1: Luk 11:37 * 14:3: Luk 6:9

⁴ Ngub kisao o mbinim e beb nao ke nimil was tismil, obum aol sen hae nda kil men mubur ebe mao sabur pu kisesa.

⁵ Ngub bubur Njisesom mbini bor kakl, Ini aol ngo hayem haklon mondom inin nas kang hesa inin some kawao kabon mend hor boroklme bao on har sowal bor kundukl dombabur hondaklao tomb, inin penar bu ora nao men muklemi be? kisesa.*

⁶ Ngub kisaol mbinim angal ngon ko san lukl buwaesmisa.*

Njen mbib nen sobale ub tuwabur dimb aolu haebe kisao o

⁷ Ngo tomb Njises obum hindisaol aol ngo ne nokl ibismi baeben hambunom pand tukunol was mu pa birismisa. Ngub bismil hondobur mbini bor angal mar bombor mend kao kalobur kakl,* kisesa.

⁸ Aol mondom obun wane aol pen ko ne aondao mend haorubur nje bor ne ngo nokl ib kila sin, njem panda tukunol nao mu pa biribi. Njem ngub bae sin ne haoraoklao aol ngom aol aondao ora nje di men mbae mend ne ngo nokl ib laol, obum njen imbi men mbaklao kisesa.

⁹ Ngub kobur kakl, Ne haoraoklao aol ngom aol imbi wi aondao nda hesa ibi ne nokl ubuklub laol poklebi tomb, nje panda tukun ebe ora ndal buruklesil, ne haoraoklao aol ndam nje bor aol imbi wi aondao ora ngo panda tukun abo ngo nje berel ol birin ub nje isu ngo solo nan hakl bor ber

* **14:5:** Mat 12:11; Luk 13:15 * **14:6:** Mat 22:46 * **14:7:** Mat 23:6

laol, njem sakl aondao ora polobur aol aondao ngon mesao nan buru uklesi

¹⁰ Waki kakl, Ngub inj, aol mondom nje ne nokl ib laol poklesi tomb njem pand tukun mbes nao mu pae sub ora pobur, solo hakl bor sao buru wibi kisesa. Njem ngub buklesi tomb ne haoraoklao aol ndam nje buruklesil obobur, nao aol sango ka, nje pand tukun ebe ngol ber lao. Obum ngub buklaol aol ngo ne nokl oboklemi baebenon el sol njen imbi aondao ora win lao kisesa.

¹¹ Njisesom ngub kobur kakl, Tenaol mendbor mbinin mbib ni imbi wi ebe ora hae ko kaoya lome baeben, Ngaorom mbini men mbabur imbi nao wi kang mao saklao. Ngub inj, mbini tenaol mendbor ni imbi nao win haklwao ko pangaem sin, Ngaorom mbini ngo baeben imbi wi aondao ora haen lao kisesa.*

Njen waki san lin ko tenaol ebe was nao sarbe kalaebe kisao o

¹² Ngo tomb Njisesom aol ngo ne haorisao nda bor kakl, Njen anda bor tenaol ko mend ne nokl ubuklub lesi tomb njen tenaol sango baeben di, njen aorao haeme baeben di, njen sem ora baeben di, inin tenaol sango mone andub ora maru u haroklme baeben di, mbini ngo baeben bor ne nokl ubuklub nao kaebe kisesa. Njem ngub bae sin, mabor mbinim di njen ne ngon san waki naon anda bor ne nokl ebebe lemi kisesa.

¹³ Waki kakl, Aoh, njem ne aondao ngub haoruklesi tomb tenaol dimb menjao nao wi bu-ruklemi baeben di, mbini ki aongao tibae baeben

* **14:11:** Mat 23:12; Luk 18:14

di, tumu kho baeben di, el kho baeben di ngubi baeben bor ora ne nokl ubuklub kaebe kisesa.

¹⁴ Waki kakl, Tenaol ngubi baebenom njen ne ngon san nao lib se haklemi o, Ngaorom tenaol kone dund se u oborob was bimi o homoklemi baeben mao enjaklao bao on, obum ora njen ne ngon san lubur turi mao homaklao ora kisesa.*

Aol mondom ne aondao ora haorisao ko mar kisao o

Mat 22:1-10

¹⁵ Ngo tomb Njisesom ngub kisaol aol ngo ne no birismi on bombor mondom Njises bor kakl, Tenaol mendbor Ngaorom maeb ha maomb bo hayao bor ne no buruklemi baebenom turi aondao ora homo haklemi kisesa.*

¹⁶ Ngub kisaol Njisesom aol ngo bor mar ngub kisao. Mbes aol mondom ne aondao ora haorubur kisaon obum tenaol andub ora ne nokl ubuklwaebe kisesa.

¹⁷ Ne haoraoklao aol ndam obun ne ngo haoruklao bao o ora pindib paesao tomb aol aondao ndam obun kongon biyao aol o bor tenaol hambun ne nokl eben kao mukl pu kobur kakl, Nim mbes tenaol ne nokl ubuklwaebe kowao baeben bor ne hambun sao man man bu u mba haeng, ini hambun ubuklub ko kaomukl pu kisesa.

¹⁸ Ngub kisaol obun kongon biyao aol ndam hondokl pisao tomb tenaol ngo baebenom inj ko obokl buwaklmao was kobur, aol is mondom obu bor kakl, Nim nao em mend wen tomb uwao o hondokl poklwaol, nim njen ne ngo nokl obokl

* **14:14:** Njo 5:29 * **14:15:** Luk 13:29

buwawlwaong njem menjao nen nao sobaebe kisesa.

¹⁹ Ngo tomb aol is mendem di obu bor kabl, Nim nao some kawao tobon kab mend dob bu mbayol, nao some ngo baebenom سوال tombo nao em kongon ebe buklemi eb ko hondokl poklwaol, aol ebe o nim njen ne ngo nokl obokl buwawlwaong njem menjao nen nao sobaebe kisesa.

²⁰ Ngo tomb aol mondom di obu bor kabl, Nim ngubi tomb nao ten wen ora taol buwaol, njen ne ngo nokl obokl buwawlwaol kisesa.*

²¹ Mbinim ngub was kismil kongon biyao aol ndam obun aol aondao ne haoraoklao aol o birisaol wabl obobur, tenaol hambunom ngo kismi ub kao kalisaol, ne haoraoklao aol ndam obun hibi kho so ko aondao ora homobur obun kongon biyao aol nda bor kabl, Njem su and lobokl lobokl ngo bor wabl pobur, harer to aondao baebenon di harer to kang kang baebenon di hambun bor akol bubur lesin, tenaol dimb menjao nao wi boroklme baeben di, ki aongao tibae baeben di, el kho baeben di, tumu kho baeben di hambun nao anda kemi ebebe kisesa.

²² Ngo tomb kongon biyao aol ndam wabl obobur kabl, Aol aondao o, njem kaenda ub nim njen angal taoluwao o, panda mendbor tenaol hambun nao buru ngaorukl pele ngo bao hae o kisesa.

²³ Ngub kisaol ne haoraoklao aol aondao ndam obun kongon biyao aol bor kabl, Nao and ngon tenaol andub ora tumbi haen ora birin ko pangakl ngao, njem wabl harer to aondao baebenon di em baebenon keberer di akol bubur, tenaol

* 14:20: 1 Kor 7:33

mendbor dera isaobu bor and bu boroklme baeben di hambun oa kemi ebebe kisesa.

²⁴ Ngub kobur kakl, Nim nje bor heneng ora kao njurukl, nim tenaol mendbor mbini mbes ne nokl ubuklub kowao o hul harimnda baeben, nao ne ngon kao heneng ora o di nao tuklemi ora kisao ko Njisesom angal mar ngub kisesa.

Oborob ora kone kimb bubur ni taol mi ebebe kisao o

Mat 10:37-38

²⁵ Ngo tomb tenaol andub ora Njises daol haru harer mendel pukl hasmil obum tenaol hambun baol munu hondobur kakl,

²⁶ Tenaol mondom ni hae ol oboklao tomb obum obun ingi aorao hesa di, obun were di, obun nongnas di, obun mbaoli di, obun haeme di, obun mbib nen saboklao sao hesa di, obum ngo baeben bor makl homo saond bi non bi nao harob sin, obum ninao man pange tenaol burukl buwaklao ora kisesa.*

²⁷ Ngub kobur kakl, Tenaol mondom di obu pe pae non bi ora ha, obun is pe kowaol bi nao taokl ebebur ni taol mi oba sin, obum di nao man pange tenaol hakl buwaklao ora kisesa.*

²⁸ Wاكل kakl, Ini ngo hayem haklon mondom obum and saoll aondao ora mend buklwao ko nen soba sin, obum sub kone kimb bu nen mbes sabo burubur, and ngon sokl asub baeben ora soklaob ko oborob ora kone kimb bu buruklao kisesa. Obum ngub nen sabo burubur nim and ngo buklbur andol haraoklao sao dob buklwao ub, nao mone ebe ngaorukl peklao be? nao ngaorukl peklaob ko kone kimb bu buruklao kisesa.

* 14:26: Luk 18:29 * 14:27: Luk 9:23

²⁹ Njisesom ngub kobur kakl, Ngub inj, obum andol haraoklao sao mbes man man bu nao wibur su munu and pinj mbes saor mbarob sin, obun and saoll ngo penar bu nao bu tingi mbaklao tomb tenaol mendborom ngo bu nja haklao o hondobur aol ngo dobaekeklemi kisesa.

³⁰ Mbinim obu bor ngub kir ko maobowabur lemin aol ngom and ngo buklbur bu njaese o, obum penar bu nao bu tingi mbarekle lemi kisesa.

³¹ Njisesom wakl kakl, Ami semon aol wesmbao aondao mondom su tangaron ami sem maomb bo haraoklao aol aondao mende kab saond bukl poklwao ko nen sabobur man man buklao tomb, pibnao oran obum oborob ora kone kimb bu buruklao. Ngub buklao tomb obun ami aol buklhoma is bomboron iri non bi soklao tomb, ami sem maomb bo haraoklao aol mende o obun buklhoma is kabon iri non bi haru oba sin, nim obu ebe saond bu kalobur mbini ebe taol pe luklwao be? nao luklwaob ko kone kimb mbes bu buruklao kisesa.

³² Ngub kobur kakl, Obum ngub kone kimb bi hondoklao tomb nim obu men mba lukl buwaklwao ko nen soba sin, obun saond bi ngo enderael so bao haklao tomb obum aol mendbor puklub kobur, saond nao bi bao wabon ka ko kao kalokl puklub lao kisesa.

³³ Wakl kakl, Menger bombor ngub was mubur, ini ngo hayem haklon mondom inin tangar tangar sao hambun sao nao tuwarim sin, inim nao man pange tenaol hakl buwaklemi ora kisesa.

*Kunja dend nao bi menger angal mar kisao o
Mat 5:13; Mak 9:50*

³⁴ Njisesom ngub kobur kakl, Kunja hobao sao dend bi ora saoklao o, kunja ngo dend nao bi kho sa sin naom asub ora bubur wakl mao dend baklmaob? kisesa.

³⁵ Wakl kakl, Kunja dend nao bi ngubi, em bor ne osisao and sen ko some kawaon im hum kaloklme nda ub di nao bib se ora yaol, mbinim baehaemen kolo bowes buklemi ora kisesa. Inim angal ngubin te oborob nen saboklme baebenom angal ngo inin hal ora bor pen oborob ora pangoklwaebe kisesa.

15

Some sib bum hae angal mar kisao o

Mat 18:12-14

¹ Ngo tomb mone takis moroklme aol baeben di, khorob bimi tenaol baebenon mendbor di, mbinim Njises hasaol teb so obobur Njisesom Ngaorom angal bib ebe nda kisao ub pango biris-misa.

² Ngub bismil Peresi aol baeben di Nju semon man buwaloklme aol baeben di mbinim makl aondao ora homobur mbini hakl hakl kakl, Aol Njises ke ngo obu khorob bimi tenaol baeben hesa tenaol sango habur, ne di mbini haru no boroklme kismisa.*

³ Ngub kismil Njisesom mbini bor angal mar kao kalobur kakl,

⁴ Ini ngo hayem haklon mondom obun some sib supu hakl hakl hor su kalo haklao o, some sib ngon bombor mend bum haklao tomb supu hakl hakl hor makl o di hor su nan on supun teb mend di, ngo nao bum hae ne no haklemi baeben ngo

* 15:2: Luk 5:30

haklemi bor bao haen kaoklbir, some sib aorao ndam bombor bum haklao nda es aondao bu ora buklaos kisesa. Obum ngub es aondao ora bubur laon, hend wa muklao ub oran es bu tu sowaklao kisesa.*

⁵ Ngub kobur kakl, Obum hend wa muklao tomb obum turi aondao ora homobur pesaol taoklbir

⁶ anda poklao kisesa. Waki kakl, Obun anda taokl po pindib paklao tomb obun sem di obun tenaol sango baeben di kor bu obo kiril mbaklaob kobur, obum mbini bor ngub lao. Nao some sib ngo mbes bum hasao o nim es aondao ora bubur waki hend wa muwaong, naom turi homo werek aondao bu ora bem lao kisesa.

⁷ Ngub kobur kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, bombor ngub was menger mubur, tenaol hor su kone ebe ora wi haeme baeben non yu heben haeme baebenom kang bu sao turi homoklemi. Aoh, tenaol is mend obu kone nao baol mini haklao o waki wen kone baol munuklao tomb, yu heben bor haeme baebenom turi aondao bu ora homoklemi kisesa.

Mone il bum hae angal mar kisaos

⁸ Njisesom angal mar mend di kobur kakl, Ten mondom obun mone il tobon kab oran wisao o bombor mend bum hasaol, obum laomb kena ubur kisaon obun anda bor huni hi derabur es aondao ora bisao. Ngub es bubur kisaon mabor hend wa misao ko Njisesom kisesa.

⁹ Ngub kobur kakl, Ngub hend wa misao tomb obun sem di obun tenaol sango baeben di kor bu obo kiril mbaklaob kobur, mbini bor kakl, Nao

* 15:4: Luk 19:10

mone il ngo bum hasao o ngubi tomb waki hend wa mang, naom turi homo werek aondao bu ora bem kisao ko Njisesom ngub kisesa.

¹⁰ Ngub kobur kaku, Bombor ngub menger mubur, tenaol khorob was bimi on mondom waki kone baol munuklao tomb, Ngaoron angal mini wesao baebenom werek bu turi aondao ora homoklemi kisesa.

Nasom obun aorao tuwaki pisao ko mar kisao
o

¹¹ Ngo tomb Njisesom angal mar mende di kobur kaku, Aol menden isi is kab oran hasbi kisesa.

¹² Ngub hasbil nas naongao nan ndam obun ab bor kaku, Ab o, njen osisao hambun sao yaon taol bakl ko nen sobale sin, njem ngubi tomb taol bu kobakabur ni njukl buklesi baeben pen ngubi tomb nji kisesa. Ngub kisaol aol ndam obun mone di hambun sao obun isi nda kabon taol bu kobakasesa.

¹³ Ngo tomb kang mend mabor sao nas naongao nan ndam obun osisao baeben hambun sao mu maembeyo, tenaol mendborom dob bin mone mibir su enderae ora mendel po hasesa. Ngub po habur su ngo obu hasao bor obum khorob was bu habur kisaon, obun mone nda baeben di mu bowes was bisesa.

¹⁴ Ngo tomb mabor obun mone hambun ora mu bowes bisaol pond bu paesao o su ngo bor de aondao bu ora ibisaol, obun hambun sao mari pisao nda baebenon di kang menjao nao wisesa.

¹⁵ Ngub bisaol nas ndam aol mend su ngol hasao on kongon ban kisaol, aol ngom obun su bor obun some baeben kala haki pu kisesa.

¹⁶ Ngo tomb some ngo baebenom kor subu was no hasmil, somem kor subu ngo nismi o hondobur nas ngo dem aondao ora homobur, obum ne maeke no tu kaob kaob bu birisao o, mondom obu ne di nao kalismisa.

¹⁷ Ngo tomb nas ndam obun kone bor oborob ora mao kombaesaol kakl, Nao abon kongon bimi aol baebenom daol non ne andub ora mu bowes bu no haeme o, ni oran ngo bor dem khorob ora ngo homo wi o alem kisesa.

¹⁸ Ngub kobur kakl, Ni hende ora. Nim ngubi tomb wakl nao aorao hayaol pobur nim obu bor ngub lowao. Aorao o, nim Ngaor hesa ibi bor khorob was buwaol,

¹⁹ njem ni bor nje nao isi ora hael kaeb nao se kho ora haeng, njem ni njen kongon biyao aol men mao korabe lowao kisesa.

²⁰ Ngo tomb nas ndam wakl obun aorao hasaol poklbur pisaol, nas ngo obun aoraom obun isi ngo mbes bum hasao nda kang mend enderael sao ibisaol hondobur kisaon, obun kone bor hond aondao bu ora himisesa. Ngub hond homobur kisaon obum akl was po obun isi nda men ha hibi nunu bisesa.

²¹ Ngub bisaol nas ndam obun aorao bor kakl, Nim Ngaor hesa ibi bor khorob was buwaol, njem ni bor nje nao isi ora hael nao kaeb se kho ora hae kisesa.

²² Ngub kisao o obun aorao ndam obun kongon bimi aol baeben bor kakl, Inim nao lab lab saoll ebe ora nda mini obo nas ngon somakabur lemin, yaor ebe ora iring mend uwe o di obun ki hondel mao ta, aongao su mend uwe o di inim obu kalaoklaob kisesa.

23-24 Ngub kobur kabl, Nao isi ngo obu mbes pe pae non bi sisao o ngubi tomb obu wabl enjaokl pene. Obu ora bum hasao o naom obu wabl ngo haondaoklaom ngao, nao some kawao hondbao hobao hae aondao nda lu sabur, turi homo werek bu ne nemin ub kemi ubuklub kisesa. Ngo tomb mbinim turi aondao bu ora homo werek bubur ngub bismisa.*

25 Ngo tomb aol ngo obun isi mende mubao nda obu obun em bor hasao o anda obobur kang mend anda teb sol sao obo habur pangisaol, mbinim we ko is maol minismil pangisesa.

26 Nas ndam ngub pangobur obun aoraon kongon biyao aol mend ib ko ne mubur kabl, Abo anda bor asao was beyem? kisesa.

27 Ngub kisaol obun aoraon kongon biyao aol ndam kabl, Njen haeme mend mbes bum hasndis wabl obaonaol, aoraom obun isi ngo mbes bum hasndis o obu ora nao bum hae wabl ebe obaokl kobur, obun some kawao hondbao hobao hae aondao ora nda daol lu sawo ne hararob kisesa.

28 Ngub kisaol nas mubao ndam obun kone bor ko aondao ora homobur, obu mbini ngo ne no turi homo birismi bor nao hondaesesa. Ngub bisaol obun aoraon ndam obu hasaol dera pobobur, obu bor angal oborob ora ko mao hebeyabur, nje andaon ib kisesa.*

29 Ngub kisao o nas ndam obun aoraon angal ngon ko san lubur kabl, Pangal. Nim karasmas andub ora baehaemen was njen kongon bu habur, njem ni bor kongon hambun sao bibi kisi sao kang ora di hul nao hawao o, njem ni bor asao

* 15:23-24: Ebe 2:1; Ebe 2:5; Ebe 5:14 * 15:28: Luk 15:2

was njis bo? Njem some meme hondbao kang is bombor ora di mend nao tenaol sango baeben bor turi homo lu sowaomun nao njisndis kisesa.

³⁰ Ngub kobur kakl, Njen nas naongao nan ngom non njen osisao o kalisndis baeben di hambun mi pobur, ten pamuk kalo mu bowes bu hakl obaokl o, njem obu turi homobur some kawao hondbao hobao hae aondao nda ngo lu ne hararil o ka kisesa.

³¹ Ngo tomb obun aoraom obun isi mubao ngo bor kakl, Nao isi o, nje non bum ha di menjao nao bi yao was bao haroklbao ndal, nao hambun sao wiyu sao baeben njen was wi kisesa.

³² Ngub kobur kakl, Njen haeme ngo obu non mbes pe pae non bi sisao o ngubi tomb obu wakl enjaokl pene. Obu ora bum hasao o naom obu wakl ngo haondaoklaom ol, naom ngubi tomb werek bu turi aondao bu ora homaeb se hayom ub, ne haoru naon kone bor turi aondao bu ora ngo homoklaom o kisao ko Njisesom angal mar ngub kisesa.

16

Mone maeb haraoklao aol mondom kone kab marisao ko angal mar kisao o

¹ Ngo tomb Njisesom obun man pange aol baeben bor angal mar kao kalobur kakl, Aol homa menden mone maeb haraoklao aol mend hasesa. Ngub hasaol aol mendborom aol homa aondao nda hasaol obobur mbinim aol homa ngon mone maeb haraoklao aol ndam bisao sao kao kalobur kakl, Njen mone maeb haraoklao aol

ndam njen mone osisao baeben mu bowes bu harob kismisa.

² Ngub kismil aol homa ndam obun mone maeb haraoklao aol nda ib kobur obu bor kakl, Nim njem bu hari sao mend enjol pangokl on asub ko bu harib balem? Pangal. Njem nao mone maeb ha nao kongon di ko mende nao buklesing, njem ngubi tomb ora pobur lesin ninao hambun sao njem warili sao baeben nim hondon ub mu kiril mbabur, ndi munukl pu kisesa.

³ Ngub kisaol aol homa ndan mone maeb haraoklao aol ndam kone kimb bu burubur kisaon, ninao aol aondaom ni maeb haraoklao aol haruklu nda ub nao hae ngo pu ke o, nim su tombo kam savor minibi di nao buri mend nao wing, nim tenaol mende bor ne njib was ko no buruklwao tomb di ni sakl ora bu pae soklaong, nim asub ora buklwaob ko? nen sabisesa.

⁴ Ngub nen sabobur kisaon obun kone ndaon bor ngub nen sab ndaesao. Bombor sao mend nim ora hende. Nao aol aondaom ni bor nao mone ko mende nao maeb haklesing pu lao tomb, tenaol hambunom ni mbinin anda bor kemi po ne haki njin ko nim ngub ora bun kobur kisaon,

⁵ tenaol mendbor obun aol homa ndan san haen birismi baeben hambun bombor was ib ib bib kisaol, mbinim obu hasaol ibismisa. Ngo tomb aol is mend pibnao ibisao bor mbes ne mubur kakl, Njem nao aol aondaon san asub baeben ora haleb? kisesa.

⁶ Ngub kisaol aol ndam obu bor kakl, Wel ndaram tokl supu haki haki hor su oran hayao kisesa. Ngub kisaol aol homa ndan mone maeb haraoklao aol ndam kakl, Njem njen san ngon

bobae kang ngo mubur lesin, penar bu nje tol burubur njen san andub hayao kaenda ub kunubur, nao san supu kab kab hor kab hor tebo nan on tobon kab ora hayao ko bobae waeb bu wi kisesa.

⁷ Ngo tomb aol mende ibisao bor mone maeb haraoklao aol ndam ne mubur kakl, Njem nao aol aondaon san asub baeben haleb? kisesa. Ngub kisaol aol ndam kakl, Wir il mar pae mbek nu tokl andub ora 1,000 oran hayao kisesa. Ngub kisaol aol homa ndan mone maeb haraoklao aol ndam obu bor kakl, Njem njen san ngon bobae kang ngo njurukl om njen san andub hayao kaenda ub kunubur, penar bu nao san baoklmend ora mbek nu tokl 800 ora hayao ko waeb bi kisesa.

⁸ Ngo tomb mabor aol aondaon mone ndan aorao ndam obun mone maeb haraoklao ngo obu maobalaoraoklao aol ndam, obu mabor haklaon oborob kone kimb bu man man bisaol hondobur, aol homa aondaon ngom njem oborob kone kimb bae kobur kaoya kisesa. Ngub kobur kakl, Sul woroklme saol was kone u haroklme baebenom mbini mabor haklemi on oborob ora kone kimb bu man man bimi ub, Ngaoron sem bao bi haroklme baebenom kone kimb bubuk man man bimi ub di men mbaroklme kisao ko Njisesom angal mar ngub kisesa.*

⁹ Ngo tomb Njisesom ngub kobur kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, inim tenaol menjao nao wi boroklme baeben kab tenaol sango habur lemin, mbini bor sul woroklme sao maru u haklemi baeben taol bu kaloklwaebe ora. Inim oborob ngub buklemi tomb mabor inim mone

* **16:8:** Ebe 5:8; 1 Tes 5:5

osisao u haklemi o tuwaki poklemi bao mend buklaob tomb, mbinim ini haeben saroklime su ebe mendel oborob obaeming ubuklub ko mao beraklemi kisesa.*

¹⁰ Waki kaku, Tenaol mondom kang sao mend oborob hondobur ora bu harob sin, obum aondao sao di oborob hondobur ora bu haklaob kisesa. Ngub inj, tenaol mondom kongon kang sao o oborob nao ba sin, obum kongon aondao sao o di oborob buki buwaklaob kisesa.*

¹¹ Ngub kobur kaku, Inim su ngol woroklime sao, mone kho haeben nao mao saraklaob ngo oborob maeb nao harim sin, hobao sao ora o di ini bor mondom maeb haklaob ko nao kao njuklaob ora kisesa.

¹² Ngub kobur kaku, Inim aol menden osisao oborob ora nao maeb harim sin, menjao menjao inin ora o di aebom was bao njuklaob? kisesa.

¹³ Ngub kobur kaku, Kongon biyao aol bomborom maomb bo haroklime aol kabon kongon buki buwaklaob ora kisesa. Waki kaku, Aol ngo obum aol mende bor turi homo kone uklaob o obum mende bor maki was homoklaob. Is mende turi homo taol mi poklaob o is mende maki homobur mesao kaloklaob kisesa. Ngub kobur kaku, Inim Ngaor hesa mone kab kobaranol kone ukli buwaklemi ora ko Njisesom ngub kisesa.*

Ngaorom maeb ha maomb bo hayao on te kao dund bisao o

Mat 11:12-13; Mat 5:31-32; Mak 10:11-12

* **16:9:** Mat 6:20; Luk 14:14 * **16:10:** Luk 19:17-26 * **16:13:** Mat 6:24

¹⁴ Ngo tomb Peresi tenaol baebenom mone turi aondao ora himismi o, Njisesom angal hambun sao ngo kisao nda baeben pangobur mbinim Njises bor kir ko maobowaesmisa.*

¹⁵ Ngub bismi o Njisesom mbini bor kakl, Tenaolom ini ebe ora hayem ken ko mbinin el sol teka haroklme o, Ngaorom inin kone ndaon bor wiyao sao ora hendeyao. Tenaolom hobao sao e ko kaoya lome sao hakl di Ngaorom hendeyao tomb bung bi kho hendaebe makl bi ora wiyao kisesa.*

¹⁶ Njisesom ngub kobur kakl, Man mini aol mbes hasmi baebenom di Mosesom di man bombor o was kismil, mabor Njon Mbabtas Biyao Aol hasndis tomb di tenaol hambunom man bombor ngo was pangismi ora. Ngub bismi o Njon Mbabtas Biyao Aol ngo obu hasndis ol tuma pabur ngubi tomb non Ngaorom maeb ha maomb bo hayao on Angal Bib Hobao Sao ngo pangeyem o, mbinim naon mbib ebe poklmao kobur tiriyaokang ngon buri palo haong lukl engel beyem kisesa.*

¹⁷ Mbinim ngub beyem o mabor su hesa saohar kab ora bum haklao ub buklaotomb di, Ngaorom Moses bor man hambun sao kao kalisao o kang el bombor ora di nao bum hae wi aeben ora soklao kisesa.* ngub kisesa.

¹⁸ Ngub kobur kakl, Aol mondom obun were o njen anda pu kobur ten tangar mende taol ba sin, obum ten mende ngo taol buklaotomb o paes ora kemi poklao kisesa. Wal kakl, Aol mondom di ten mend

* **16:14:** Mat 23:14 * **16:15:** Mat 23:28; Luk 18:9-14 * **16:16:** Mat 11:12-13 * **16:17:** Mat 5:18

obun aolim mbes tuwaesao o taol ba sin, obum ten ngo di paes kemi buklaol ko Njisesom

Aol homa mend hesa Lasaras kabon arman wiyao o

¹⁹ Ngo tomb Njisesom mbini bor kakl, Aol homa mend obun osisao andub ora maru u habur kisaon, obun siyor di obun lab lab sem hambun sao mone aondao bu pe on was dob bubur, obum hor hambunon ebe oran was bu habur kisaon, obun ne di ebe sao was no hasesa.

²⁰ Ngub was bu hasao tomb aol ngo obun anda tiriyaol kombae oral aol dimb is mend obun imbi Lasaras, obu obun toklo songol hambun bor di der was bi mend u mba hasesa.

²¹ Ngo tomb aol dimb kang ndam obun kone bor nim aol homa ngon ne noklao on ombo tuwaklao baeben sablo nokl engel buklwao tomb, ni dem nao pe pae ebe soklao ko nen sabisesa. Ngo tomb buklhoma baebenom di aol dimb ngon der bisao nda baeben mbinin hekem bu waru kunakl engel bismisa.*

²² Ngo tomb mabor aol dimb Lasaras ngo pe paesao tomb Ngaoron angal mini wesao baebenom obu yu heben men pae pobur, Eberehem hesa maomunu haen kismisa. Ngo tomb aol homa aondao nda di himisaol maol bismisa.

²³ Ngo tomb aol homa ngo obu ke hondoklme su bor po, isaolao dao hakol bi bor tenda aondao bu ora no habur obum yu haeben saroklme su bor hend yaesao, Eberehem enderael sao hasaol hindisesa. Ngub hindisao tomb aol Lasaras obu

* **16:21:** Mat 15:27

aol homa ngon ne du sarbeyao no birisao nda di Eberhem hesa haru hasbil hindisesa.

²⁴ Ngub hondobur aol homa ke hindisao ndam kabl, Nao ab Eberhem ka, isaolaom ni tenda aondao ora ngo bil o kang mend kur ken ub, njem ni hond homobur Lasaras bor obun ki hondem ib kang mend nao heke bor tand beyakl pu kao kisesa.

²⁵ Ngub kisaol Eberhemom obu bor kabl, Nao isi ka, njem ngubi tomb oborob ora nen sab. Nje nao heme sul bao hasi tomb njem hambun sao ebe tol tol was pobo hasndis tomb aol Lasaras kang ngo obu hambun sao ombo was es es bu birisndis ka. Ngub birisndis o ngubi tomb obu su enjo ngol obun kone ora bor ebe sen habur turi aondao ora bin hae tomb nje ke aondao ora ngo hendel o kisesa.

²⁶ Eberhemom ngub kobur kabl, Mende di enjo ngo nao hayom ol nao hesa ini kab, tomb ib kena aondao abo ngo peben kisaol, tenaol enjo ngo nao hayom nan hayem baebenom abo ini hayem o nan kollmbakl obokl buwaklemi ora. Ini abo nan hayem baebenom di enjo ngo nao hayom ol kollmbakl obokl buwaklemi ora kisesa.

²⁷ Ngo tomb aol homa ngo ke hindisao ndam kabl, Nao ab ka, ngub sin nim nje bor kao njurukl ngao, njem Lasaras oran nao abon anda bor pen kao ko nen sobakl kisesa.

²⁸ Ngub kobur wakl kabl, Nao haeme oran is su ora haemeng, mbini di su kho ngo ni ke aondao ora hende bor was nao eben ub, Lasarasom mbini bor buriyab ora man kokl pen kao kisesa.

²⁹ Ngo tomb Eberhemom obu bor kabl, Mbinim Mosesom man kisao o di, mbes Ngaoron

man mini aol baebenom kismi baeben di, mbinim man ngo baeben ebe pango ora haemeng, mbinim man ngo oborob ora nen sab hakol bibaebe buklemi kisesa.

³⁰ Ngub kisaol aol homa ke hindisao ndam kakl, Nao ab Eberehem o, inj ka. Mbinim man ngo pangismi om ebe nao soklao ora. Aol Lasaras obu pe paesndis o wakl enjaokl pobur, obum mbini haemel man kao kalokl poklao tomb mbinim ebe kone baol munuklemi ora kisesa.

³¹ Ngo tomb Eberehemom obu bor wakl kakl, Mbinim Mosesom man kisao ub hesa mbes man mini aolom kismi ub kab oborob ora men hakol nao baem sin, aol mend homoklao o wakl enjaokl pobur mbini bor man kao kaloklao tomb di, mbinim obum heneng ora le ko nen sabo angal ngol hul ha nao haklemi ora kisao ko Njisesom ngub kisesa.*

17

Khorob mao baraoklao saom tenaol saokl mao waraoklao kisao o

Mat 18:6-7; Mat 18:21-22; Mak 9:42

¹ Ngo tomb Njisesom obun man pange baeben bor kakl, Tenaol khorob mao baraoklao saom non heneng ora tenaol saokl mao waklao o, njem tenaol ngub saokl mao wari sin nje ke aondao ora hondoklbur haklesi kisesa.

² Wakl kakl, Mondom njen mal han aondao ora hond mend hend ha tu ndiyabur ib mal aondao oran ndaon bor haoklu tu kobarob sin, nje ib ndaon ngo bor ke kang bu sao hondoklesi. Ngub buklesi o njem Karas tenaol kang bombor ora

* **16:31:** Njo 11:44-48

mend saokl mao wari sin, nje ke aondao bu ora hondoklesing,

³ njem mende mende saokl mao waklesi hondo ora haebe kisesa.

Wakl kakl, Njen haeme mondom khorob ba sin, njem obu bor ngub nao bi ko sub taolu libi. Ngub buklesi tomb obum wakl kone baol mana sin, njem obu bor menjao nen nao sabe bao waebe kisesa.*

⁴ Ngub kobur kakl, Obum nje bor bao bom-boron ko haoklao oran khorob bubur laon, obum nje haklesil ko haoklao oran obobur nim khorob buwao o kone baol munuwao kam oba sin, njem obu bor saongao maru menjao nen nao sabe bao wa was bibi kisesa.

Ngaorol hul ha haroklme saon te wiyao o

⁵ Ngo tomb Ngaoron angal bib hobao sao kam akol bu haroklme aol nda baebenom Njises bor kakl, Aorao Aondao o, naom Ngaorol hul ha haroklmao kone ebe ngubi aondao bu ora and mao saebe kismisa.

⁶ Ngub kismil Aorao Aondaom kakl, Inim Ngaorol hul ha haklemi ub sowar il kang ora moklo ndaon bor baoraoklao nda bi menger hul ha harim sin, inim is ngo hae o bor njem te kob mi pobur ib kunja tukun bor hakl pu lemi tomb, is ngom inin angal hul nao hae ngub buklaora kisesa.*

Njisesom kongon biyao nas angal mar kisao o

⁷ Ngo tomb Njisesom kakl, Ini ngo haklon is menden sokl nao mi kalabus kongon non bi biyao

* **17:3:** Mat 18:15 * **17:6:** Mat 17:20; Mat 21:21; Mak 9:24

nas mend hayao o, njen em kongon be? be? njen some sib maeb ha ngub bu haklbir, kongon biyao nas ngo anda ebeyao tomb njem obu bor, nje penar bu ora ne ngo wi o nokl ib kale be? kisesa.

⁸ Ngub inj ka. Njem obu bor ngub ora kale. Njen ne mabor sa no hanin ub ni mbes non orang, njem lab lab daol ebe dol nao hae on mend njen toklol mu mbukl mbabur, penar bu ora ne di ib di ninao mbes ngol man man bu sa tae ib ora kale kisesa.

⁹ Ngub kobur kakl, Njen kongon baraoklao nas ndam njen angal hul nao hae njem kale sao e was kobur beyao tomb, njem njen kongon biyao nas ngo bor tengiyu ko kaoya kale be? Aoh, ngub nao bili ora kisesa.

¹⁰ Wاكل kakl, Inim ngub nen sabobur lemin, inim Ngaorom kao njuklao sao bu paklemi tomb inim ngub lowaebe. Nao Ngaoron kowan lao sem kho ora hayom ol, naom kongon ngo bu hayom sao hakl di naom bib se hayom ub ora bu hayom lowaebe ko Njisesom ngub kisesa.

Njisesom aol maollun bi tobon kab mend mao ebe saesao o

¹¹ Ngo tomb Njises obu su Njurusalem poklbir su Sameriya hesa Kalili kabon tukun ora bor pisesa.*

¹² Ngub pobur kisaon su and te kang mendel pindib paesao, aol maollun bi is tobon kab mend Njises obu hen mukl ibismi o kang mend enderael sao hasmil hindisesa.

* **17:11:** Luk 9:51-52; Luk 13:22

¹³ Ngub habur mbinim obu bor kor bubuk kakl, Aol aondao Njises o, njem nao hond hom ora kismisa.

¹⁴ Ngo tomb Njisesom mbini hondobur mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Inin toklo Nju semon baolum aol baebenom henden muwalokl puklub kisesa. Ngub kisaol harerol pobur hindismi tomb mbinin toklo songol bor wakl ebe sisaol hindismisa.*

¹⁵ Ngo tomb mbini aol tobon kab ngo pismi on is mondom obun toklo songol bor hindisao tomb ebe ora sisaol hondobur kisaon, wakl Njises hasaol bokeyobur obum angal aondao bu ora kobur Ngaor bor kaoya kisesa.

¹⁶ Obum ngub bubuk kisaon Njiseson aongao ma teb so bor dombes ubur, Njises turi aondao bu ora homobur tengiyu ko kaoya kisesa. Ngub bisao o aol ngo obu Nju sem inj, obu Sameriya aol sisesa.

¹⁷ Ngo tomb Njisesom aol ndam ngo bisao sao hondobur kakl, Nim aol is tobon kab ora ebe mao sarundang, mbini aol is tobon bombor o abor haemeb? kisesa.

¹⁸ Njisesom ngub kobur kakl, Aol ngo nda haklon is mend di wakl bokeyobur Ngaor bor kaoya kokl nao oboklemi be? Nim aol sem tangar Sameriya aol is bombor ngo ora mao ebe sawao ye? kisesa.

¹⁹ Njisesom wakl aol nda bor kakl, Njem Ngaorol hul ha harilim nje ebe mao sarobndang, nje ngubi tomb tekakl pu kisesa.*

* **17:14:** Luk 5:14 * **17:19:** Luk 7:50

Ngaorom ngubi tomb maeb ha maomb bo hayao ko kao kalisao o

Mat 24:23-28; Mat 24:37-41

²⁰ Ngo tomb Peresi aol mendborom Njises bor ne mubur kakl, Ngaorom maeb ha maomb bo hayao ub atomb maeb ha maomb bo hakl oboklaob? kismisa. Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Ngaorom maeb ha maomb bo hayao ub tenaolom elom nao handaeb se ora yao kisesa.*

²¹ Ngub kobur kakl, Ngaorom inin kone ndaon bor ora maeb ha maomb bo haraoklaol, mondom ini bor enjo ngo maeb ha maomb bo hae hend. Aoh, isu ngo bor maeb ha maomb bo hayao di nao lao ora kisesa.*

²² Ngo tomb Njisesom obun man pange aol baeben bor kakl, Mabor bao mend buklaol on inin kone bor Aolon Isi Ora hem aondao ora kobur, naom obu ko mend haondaomun sa ko nen saboklemi o inim ni nao hondoklemi ora kisesa.

²³ Ngo tomb tenaol mendborom ini bor ngub lemi. Haondaoklaob. Obu isu ngo bor hayao ye? Aoh haondaoklaob. Obu enjo ngo bor ngo hae leming, mbinim ngo lemi ub inim mbinin angal nao pangoklwaebe ora kisesa.*

²⁴ Ngub kobur kakl, Aolon Isi Ora obu obokl buklaol tomb saohar hambun bor bubiyab biyao nda ub bao aondao bu ora bu kimb buklaol, obu bao bi ngubi ora oboklao kisesa.

²⁵ Njisesom wakl kakl, Ngub buklaol o tenaol ngubi tomb ngo hayem baebenom obu mesao

* **17:20:** Njo 3:3; Njo 18:36 * **17:21:** Mak 13:21 * **17:23:** Luk 21:8

kalobur besao kon uklemil, obum pibnao oran tanda no ke andub ora hondoklao kisesa.*

²⁶ Obum ngub kobur kakl, Mbes aol Nowa hasao tomb tenaol hambunom bismi ub, Aolon Isi Ora oboklbur buklaol tomb di bombor ngo bismi ub was buklemi kisesa.

²⁷ Ngub kobur kakl, Mbes Nowam ib taokaoll warisao tomb tenaol hambunom mbinin ne hesa ib kab nao pa, aolom di ten taol buklemin was kone wi, tenom di aol poklemin was kone wi bismisa. Ngub bubuk Nowa obun sem mbini ib taokaollon hondaesmi bao on di mbinim ngub besao kon bao u haen was, ib wae aondao ora obobur mbini tenaol ngo baeben hambun nao pesaol ib no pe beraesmi kisesa.

²⁸ Wاكل kakl, Mbes aol Lor hasao tomb di tenaol hambunom mbinim ne ib kab was nao pa, osisao was hem ko dob bu, mbinin osisao wismi hakl di tenaol tangarom dob bin sokl mu, mbinin em bo and bu ngub was bu hasmi kisesa.

²⁹ Ngub kobur kakl, Ngub bismil aol Lor obu su Sorom ngo bor hasao o pakl paokl pisaol, bao bombor ngon su ngo bor dao pind hesa isaolao kab aondao ora yu heben hakl obobur, tenaol hambun do pundi pesao kisesa.

³⁰ Wاكل kakl, Aolon Isi Ora obu tenaol hambunom henden oboklao bao on di, bombor ngo bise ub was buklaol ko Njisesom ngub kisesa.

³¹ Njisesom wاكل kakl, Ngub oboklao tomb aol mondom njen and wil dera nan hari sin, njen osisao uklesi o mukl wاكل andaon nao hondaebe ora kisesa. Mende di aol mondom njen em bor

* **17:25:** Luk 9:22

hari sin, njen anda waki nao bokele paki paoki ora pebe kisesa.*

³² Ngub kobur kaki, Aol Loron were obu ke hindisao ub di oborob ora nen saboklwaebe kisesa.

³³ Njisesom waki kaki, Tenaol mondom obum obu nao heme sul bao haklao ub was hem ko harob sin, obu haeben nao sae ke hondo bum haklao ora. Ngub buklaol o mondom obu nao pe pae bao was haklao ub hem ko nen nao saebe obu pe pae non bi ora harob sin, obu haeben ora soklao kisesa.*

³⁴ Ngub kobur kaki, Ngo sao hakl buklaol tomb aol is kab mend mbinin to bomborol paolu uklebi o, Ngaorom is mende men mubur is mende paolu win waklao kisesa.

³⁵ Waki kaki, Mende di ten is kab mend mbibim palawe kongon bi uklebi o, Ngaorom is mende men mubur is mende birin waklao kisesa.

³⁶ Ngub kobur kaki, Aol is kab mend em bor haklebi o di, Ngaorom is mende men mubur is mende haen waklao ko Njisesom obun man pange aol baeben bor ngub kao kalisesa.

³⁷ Ngo tomb mbinim angal ngo kisao nda pangobur kaki, Aorao Aondao o, njem ngo kal o abor bu pindib paklaob? kismil, Njisesom mbini bor kaki, Su bor baoraoklao sao menjao homo wiyao bor was, sao hur mesim obo kiril mbaroklme ko Njisesom ngub kisesa.

18

Ten mondom howes pangaoklao aol biri pisao

* 17:31: Mat 24:17-18 * 17:33: Luk 9:24

ko mar kisao o

¹ Ngo tomb Njisesom mbini bor angal mar bombor mend, mbinim Ngaor bor makl nao hom mi hor hor kao ha was birin ko kao kalobur kakl,*

² Aol howes pangaoklao aol mend su and lobokl lobokl mendel birisesa. Ngub birisao o aol ngom Ngaor bor nen sabo pakl nao hemebur, obum tenaol baeben di hem ko hond nao himisao kisesa.

³ Ngo tomb ten obun aoli heme weyae mend obu su and lobokl lobokl ngo bor birisaol, ten ngom hor hor howes pangaoklao aol nda birisaol ib ha was burubur kakl, Mondom ni maobowabur nao osisao mi was pe ngao, njem ni bisur bu howes pang kisao kisesa.

⁴ Ngo tomb howes pangaoklao aol ndam ten ngom ngo kisao ub nao pang was bisao o, mabor aol ngo obun kone bor kao ndabur kakl, Nim Ngaor bor di nen sabo pakl nao homaklo ora. Nim tenaol hambun di hem ko hond nao homaklo nda o,

⁵ ten weyae ngom hor hor nao howes pang was kokl engel bubur ni pakla aondao ora mao saklaol, mabor ni makl aondao bu ora homoklwao kobur kisaon, nim obu bisur bu howes pangon kisao ko Njisesom ngub kisesa.*

⁶ Ngub kobur Aorao Aondaom mbini bor waki kakl, Inim angal howes pangaoklao aol kone kho wi ngom ngo kise saol o pangeklem tomb

⁷ inim asub nen sabeyem? Tenaol Ngaorom sablo haen kisao baebenom hor hambunon hora di somna di Ngaor obu bor kao kal ha was harim

* **18:1:** Oro 12:12; Kol 4:2; 1 Tes 5:17 * **18:5:** Luk 11:7-8

sin, obum daol inin angal heneng ora pangobur ini bisur buklaol ko nen nao sabeyem be? kisesa. Waki kakl, Obum penar bu inin angal pango ini bisur nao bi bao waklaol be? kisesa.

⁸ Ngub kobur kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, Ngaorom ini ngub penar bu ora bisur buklaol o, mabor Aolon Isi Ora obum obobur hondoklaol tomb tenaol hambunom Ngaorol hul ha nao haebur, mbinim mbinin kone bor obu mabor ngo oboklaol ub di obu heneng ora oboklaol ko nen nao sabe haklemil hondoklaol ko Njisesom ngub kisesa.

Peresi aol hesa mone takis maoraoklaol aol kabom Ngaor bor kisbi o

⁹ Ngo tomb aol mendborom mbinin kone bor nao non ebe ora habur oborob was bu hayom o, mbini tenaol tangar mendbor non kho ora hayem ko nen sabismil, Njisesom mbini bor angal mar bombor mend kao kalobur kakl,

¹⁰ Aol is kab mend is mende Peresi aol, is mende mone takis maoraoklaol aol kab, mbinim Ngaor bor kao kaloklbur Ngaor Hen Moroklime Anda on hondaesbisa.

¹¹ Ngo tomb aol mende Peresi aol ndam kang mend aebenol sao armend po teka habur, obun mbib nen sabobur obum Ngaor bor ngub kao kalisesa. Ngaor o, ni aol tangar mendbor hayem ubi inj hae ol nim nje bor tengiyu ora kakl. Mbinim mone osisao heb homo, menden sao hakl maobala mu, ten paes di kemi po, mbinim ngub was bimi o ni mbini non bi inj hae. Ni aol takis mone maoraoklaol aol ngo bere ubi di inj hae ol

nje bor tengiyu kakl ko, Peresi aol ndam Ngaor bor ngub kao kalisesa.*

¹² Ngub kobur kakl, Nim saren hambunon di bao hor kab was nje bor hem ko nen saboklbur ne tuwa paolaklo. Nim mone di osisao hambun sao di tobon kab nan o nje was njuruklu ko, Peresi aol ndam Ngaor bor ngub kao kalisesa.*

¹³ Ngub kisa o mone takis maoraoklao aol ndam and ngon solo te bor sao habur, obum sakl polo yu heben bor di nao hende su bor hend nabur ni kho ora hae ko nen sabo, obun kongbaol men mbabur kakl, Ngaor o, ni khorob biyu aol ora hae ngao, njem ni hond homo bisur bibi ko takis maoraoklao aol ndam Ngaor bor ngub kao kalisesa.

¹⁴ Njisesom ngub kobur kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, mone takis maoraoklao aol ngo obu bor, Ngaorom nje aol ebe kone dund se wi oborob bili aol ora hael kisaol obun anda pisao o, aol mende Peresi aol ndam Ngaor bor kao kalisao ub Ngaorom nao pangisao ora kisesa. Waki kakl, Tenaol mendbor mbinin mbib ni imbi wi ebe ora hae ko kaoya lome baeben, Ngaorom mbini men mbabur imbi nao wi kang mao saklao. Ngub inj, mbini tenaol mendbor ni imbi nao win haklwao ko pangaem sin, Ngaorom mbini ngo baeben imbi wi aondao ora haen lao kisesa.*

*Njisesom nongnas kang di hond homo kone waoraoklao o
Mat 19:13-15; Mak 10:13-16*

* **18:11:** Luk 16:15 * **18:12:** Mat 23:23 * **18:14:** Mat 23:12

15 Ngo tomb tenaol mendborom mbinin nongnas kang kang baeben Njisesom kim men mba peb bin ora ko nen sabobur kismis, obu hasaol was mini obo kiril mbaesmi o, Njiseson man pange aol nda aebenom ngo bismi o hondobur, obun hobao sao bukl bi hakol ngub nao bib kobur maktl homo taolu lismisa.

16 Mbinim ngub bismil hondobur Njisesom nongnas kang kang baeben obu hasaol teb so ubuklub kobur kakl, Ngaorom maeb ha maomb bo hayao bor nongnas kang ngubim kone woroklme ub u haroklme baeben was pokleming, inim nongnas kang ngubi baeben di ni hae ol eben ub ngub nao lowaebe ora kisesa.

17 Ngub kobur kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, tenaol mendbor nongnas kang ngubi men aolubur mbini Ngaorom maeb ha maomb bo haen nao harim sin, mbinim Ngaorom maeb ha maomb bo hayao bor pokl buwaklemi ora ko Njisesom ngub kisesa.*

Aol nas homa mondom Njises hasaol ne muktl ibisao o

Mat 19:16-30; Mak 10:17-31

18 Ngo tomb Nju semon maomb bo haraoklao aol mondom Njises bor ne mubur kakl, Aol aondao o nje ebe ora hael ngao, nim asub ora buklwao tomb ni haeben saklwaob? kisesa.*

19 Ngub kisaol Njisesom obu bor kakl, Njem asub ko ni bor aol ebe ora kal? Ngaor obu bombor o ora ebe hayao kisesa.

* **18:17:** Mat 18:3 * **18:18:** Luk 10:25

²⁰ Ngo tomb Njisesom wakl kakl, Njem Ngaoron man hambun sao wiyao ub ora pangeleng, njem ten paes nao kemi pebe. Njem tenaol mende pe paen nao libi. Njem paes nao naebe. Njem tenaol mende bor kakla nao kao beyaebe. Njen am ab kabom lebi sao di hul nao hae oborob ora pangaebe kisesa.

²¹ Ngub kisaol aol homa ndam Njises bor kakl, Nim mbes nas kang ora hawao tomb di ngubi tomb di, njem ni bor man ngo bibi kal baebenon ukl mend nao baondib mini hambun sao bu haruklu ora kisesa.

²² Ngo tomb Njisesom aol ndam angal ngo kisao o pangobur obu bor kakl, Njem bombor sao ora mend nao bising, njen osisao hambun sao maru u harili sao baeben tenaol tangar mendborom dob bin mone mibi ora. Ngub bubur lesin njen mone ngo muklesi baeben njem tenaol mendbor menjao menjao nao wi buruklemi baeben bisur bu taol bu kalaebe ora. Njem ngub buklesi tomb njen osisao hobao sao ora yu heben bor maru u hae non bu haklesing, njem ni taol mi ebebe kisesa.

²³ Njisesom ngub kisao o aol nas homa aondao ndam obun osisao andub ora maru u hasao o sisaol, obun kone bor hem aondao ora kisesa.

²⁴ Ngub bisaol Njisesom obun kone bor hon-dobur kakl, Aol homa osisao andub ora maru u haroklme baebenom Ngaorom maeb ha maomb bo hayao bor poklbur es aondao ora bubur, kekeb haong lib se ora yao kisesa.

²⁵ Ngub kobur kakl, Aol homa baebenom Ngaorom maeb ha maomb bo hayao bor aondao bu ora es buwa kekeb haong lib se yao om, some

kamelom lab lab taambuloklme sao kem haolon dir bor es buwa kekeb hondakl buwabur puklmi ub di men mbaklao ora kisesa.

²⁶ Ngub kisaol tenaol mendbor Njiseson angal ngo pangismi baebenom Njises bor kakl, Ngub sin mondom haeben nao saeb se ora saol ngao, aebom was haeben saklaob? kismisa.

²⁷ Ngub kismil Njisesom kakl, Tenaolom bukl buwaroklme sao baeben di Ngaorom hambun sao ebe biyao kisesa.*

²⁸ Ngo tomb Pitam Njises bor kakl, Pangal. Nao ngo baebenom non naon su and te di hambun sao tuwaklbir naom nje was ngo taol mi ebeyom o kisesa.

²⁹ Ngub kisaol Njisesom mbini bor kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, mondom Ngaorom maeb ha maomb bo hayao ub tenaol hambunom henden muwaloklbur, obun su di ten nongnas di ingi aorao di haeme mbaoli di tuwaklbir ni hem ko taol mi oba sin,

³⁰ Ngaorom obu bor ngubi tomb obun san andub ora kond bam bam bu lubur, obu yu heben bor di haeben mao saklao ora kisesa.

*Njisesom ni pe pan luklemi ko, ko tebo kisao o
Mat 20:17-19; Mak 10:32-34*

³¹ Ngo tomb Njisesom obun man pange aol duteb nda baeben ubuklub kobur, mbini hungum ware pe ora hasmi tomb obum mbini bor kakl, Pangeklem. Naom embi ngubi tomb su Njurusalem di mend ngo pukl hayom tomb ora kao njurukl ngao, mbes Ngaoron man mini aol hasmi baebenom Aolon Isi Ora bor ngub buklemi ko

* 18:27: Mak 14:36

mbuk waeb bor waeb bu wismi ub, heneng ora il so pind biklaol kang mend wen sao buklemi.*

³² Mbinim Aolon Isi Ora o men habur Aol Sem Tangar kaloklemil, mbinim obu hondo ko bowes bu maobowa peb bubur, ne maeke tokl beya ngub buklemi ko mbuk waeb bor ngub ke wiyao ora.*

³³ Ngub bubur lemin mbinim obu doroklom di khorob ora lu bowes bubur pe paen luklemi o, bao hor teb o nan on obu waktl enjaokl poklao ke wiyao kisesa.

³⁴ Ngub kisao o obun man pange aol nda baebenon kone bor oborob nao hondaesaol, Njisesom angal ngo kisao on te mupango ora wisaol mbinim nen sabokl buwaesmisa.*

*Njisesom aol el kho mend ebe mao saesao o
Mat 20:29-34; Mak 10:46-52*

³⁵ Ngo tomb Njises obu su Njeriko teb so po pindib paesaol, aol el kho mend obu harer solol burubur, tenaol harer ngon pibismi baeben bor mone di ne osisao di kang mend njib was ko kao deb deb bu buru wisesa.

³⁶ Ngo tomb aol el kho kang ndam pangisaol, tenaol andub ora angal erer ko ibismil pangobur obum tenaol mendbor ne mubur kaktl, Mbinim asao was beyem? kisesa.

³⁷ Ngub kisaol mbinim obu bor kaktl, Nasarer Njises ebe kismisa.

³⁸ Ngub kismil aol el kho ndam kor bubur kaktl, Debir semon isi Njises o, njem ni hond hom kisesa.*

* **18:31:** Luk 24:44 * **18:32:** Luk 9:22; Luk 9:44 * **18:34:** Mak 9:32 * **18:38:** Mat 15:22

³⁹ Ngub kisaol tenaol ngo harer ngon mbini mbakla ibismi baebenom aol el kho kang nda bor, njem angal nao kao kobur taolu lismisa. Ngub kismi o aol el kho kang ndam aondao bu ora kor bi hakol bubur kakl, Debir semon isi o, njem ni hond hom ko aondao bu ora kisesa.

⁴⁰ Ngo tomb Njises obu nimil tu habur tenaol ngo hasmi baeben bor kakl, Aol ngo ni kor bil o obu kemi ubuklub kisesa. Ngub kisaol aol el kho nda teb sol mini ibismi tomb Njisesom aol el kho ngo bor ne mubur kakl,

⁴¹ Nim nje bor asao ora bun ko ni bor kor baeb? kisaol aol el kho ndam kakl, Aol aondao o, njem ni wakl el tun kao kisesa.

⁴² Ngub kisaol Njisesom obu bor kakl, Njem ngubi tomb njen el ti pe ora. Njem nil hul ha ora harili saom nje wakl ebe saokl kisesa.*

⁴³ Njisesom ngub kisaol bombor ngo ora tomb ebe bao sisaol, obum osisao hend heneng bisesa. Ngo tomb aol ndam Njises taol mi pobur kisaon, obum Ngaor bor tengiyu kaoya kisaol, tenaol hambunom di ngo bisao sao hondobur kismin Ngaor bor was kaoya kismisa.

19

Sakiyason arman wiyao o

¹ Ngo tomb Njises obu su Njeriko pindib pabur, su and lobokl lobokl aondao ngo bor pibisesa.

² Ngub pibisao tomb su ngo bor aol is mend obun imbi Sakiyas hasaol, obu mone takis maoraoklao aol aondao ora habur, obun mone di andub ora maru u hasesa.

* **18:42:** Luk 7:50

³ Ngo tomb aol Sakiyas ngom Njises ebe kismil pangobur, obu asub bi ora eb ko hondoklbur bisao o, obu aol hi ora sisaol tenaol andub ora dengeb dengeb ko ha manga peb bismi om, obum Njises oborob nao handaeb se sisesa.

⁴ Ngub sisaol mone takis maoraokao aol ndam Njises obu pobokl bisao hareron obu mbakla akl was pobur, is dullub isao non bi kang mend harer tol hasao o tumubur hondo birisesa.

⁵ Ngo tomb Njises obu ngol obo pindib pa yu is ma nda bor hend yabur, obum mone takis maoraoklao aol nda bor kakl, Sakiyas o, njem penar bu ora hinj bi. Embi ni njen anda bor bao barabon ora kisesa.

⁶ Ngub kisaol obum penar bu ora hinj bi mbabur obun kone bor turi aondao bu ora homaokl homaokl, obum obun anda bor Njises mbao ko kemi pisesa.

⁷ Ngo tomb tenaol ngo hasmi baebenom ngub pisbil hondobur makl aondao ora homobur kakl, Njises ke ngo obu mone takis mu khorob biyao aol menden anda paolukl pe kao kao bismisa.*

⁸ Ngub bismi o Sakiyasom teka habur Aorao Aondao bor kakl, Aol aondao o pangal. Nao osisao baeben hambun sao tom kab bu taol bu kobabur, tom mende nim tenaol dimb menjao nao wi boroklme baebenon taol baklwao kisesa. Wاكل kakl, Mende di nim aol mende bor kakla ko maobowabur mbinim osisao paes non bi muwao sao baeben di, ko makl mao ha oran san luklwao kisesa.

⁹ Ngub kisaol Njisesom Sakiyas obu bor kakl, Nje di Eberhemon sem ora hael ol, embi ngubi

* **19:7:** Luk 15:2

tomb Ngaorom tenaol njen anda ngon boroklme baeben hambun bu maoraokl kisesa.*

¹⁰ Njisesom wakl kakl, Heneng ora Aolon Isi Ora obum tenaol mendbor bum haroklme baeben es bubur wakl bu muklbur ora ibisao kisesa.*

Kongon bimi aol tobon kab bor mone kalisao ko mar kisa o

¹¹ Ngo tomb Njises obu Njurusalem teb sol sao hasaol, mbini tenaol obun angal ngo pango birismi nda baebenom Ngaorom maeb ha maomb bo hayao ub penar bu tenaol hambunom hondoklmao saol ko nen sabismisa. Ngub nen sabismil mbini bor angal mar bombor mend kao kalobur kakl,*

¹² Aol aondao mend obun su wakl oboklbur o, mbinim obu aol wesmbao aondao ora mao haen ko obu su enderae mendel poklbur kisaon,*

¹³ aol aondao ndam obun kongon bimi aol tobon kab mend ubuklub kobur, obum mbini bor mone so aol is su was ber pae mend, pao mend was kal kal bisao kisesa. Ngub bubur kisaon obum mbini bor kakl, Nim ini mone ngo njaokl pukl o, wakl ni oboklwao tomb inim mone asub baeben ora pone haen bisnis bu maemib ko hondokl oboklwao kisa o kisesa.

¹⁴ Ngo tomb ngub bisao o tenaol su ngo bor paolismi baebenom mbinin aol aondao ngo obu bor nar wen ebe hende non bu ko aondao bu ora homobur, aol mendbor aol aondao ndan mama taol mi puklbur kobur kismis, aol ngo nao

* **19:9:** Luk 13:16; Bis 16:31

1:15 * **19:11:** Mat 25:14-30

* **19:10:** Luk 15:4; Njo 3:17; 1 Tim

* **19:12:** Mak 13:34

makl homeyom ngao, nje naon aol wesmbao nao haklesi ko kao kalokl puklub kismisa.*

¹⁵ Ngub kismi o obu aol wesmbao ora hasaol, aol wesmbao ndam wakl obobur obum obun kongon bimi aol ngo obum mone kalisao nda baeben bor kakl, Inim asub baeben ora pone haen maemib ko hondon ubuklub kisao kisesa.

¹⁶ Ngub kisaol aol is mend obu mbakla ibisaomon kakl, Aol aondao o, njem mone so pao mend aol is su ber pae mend njisndisom bisnis buwao tomb, nim mone so aol is su ber pae was pao tobon kab oran pone haen muwao kisao kisesa.

¹⁷ Ngo tomb aol wesmbao ndam kakl, Nje nao kongon biyao aol ebe ora seneng, njem kang sao ngo oborob hondo ora maeb hari ub njem su tenaol sem tobon kab oran maomb bo hanin lowao kisao kisesa.*

¹⁸ Ngo tomb obun kongon biyao aol is mende obobur kakl, Aol aondao o, njem mone so pao mend aol is su ber pae mend njisndisom bisnis buwao tomb, nim mone so aol is su ber pae was pao su oran pone haen muwao kisao kisesa.

¹⁹ Ngub kisaol aol wesmbao aondao ndam kakl, Njem su tenaol sem su oran maomb bo hanin lowao kisao kisesa.

²⁰ Ngo tomb kongon bimi aol ndan is mend di obobur kakl, Aol aondao o, nim njen mone so aol is su ber pae pao mend ndis ngo bao uruklu e ol, nim mbes bobaem tanga pabur bao u haruklu kisao kisesa.

* **19:14:** Njo 1:11 * **19:17:** Luk 16:10

21 Kongon biyao aol ndam ngub kobur kakl, Nje aol buri ora habur, njem aol tangarom wimi sao hakl nje mirili nda. Tenaol tangarom ne we boweme o di njem bao was talale ndal, nim nje pakl homobur bao u buruwao kisao kisesa.

22 Ngo tomb aol wesmbao ndam kongon biyao aol ngo bor kakl, Nje kongon biyao aol kho ora hael. Nim njen angal ngo kalom ora njem khorob bisi ko te mao bembera hondon kal kisesa. Wاكل kakl, Njem ni heneng ora aol buri ora habur tenaol menden osisao woroklme hakl mu, nim tenaol menden ne we bombae di talaoklao ko nen sobale sin,

23 nao mone ngo mendbor kond baen pone haen mun asub ko mbeng bor nao wisil, nim wاكل obobur nao mone homaokl hae kang ngo was wاكل murukl balem? kisao kisesa.

24 Ngo tomb aol wesmbao aondao ndam tenaol mendbor kongon biyao aol kho ngo hasaol teb sol hasmi baeben bor kakl, Mone so homaokl bi aol is su ber pae pao mend abo ngo bao u harekle o mubur, aol is mende mone so aol is su was ber pae pao tobon kab wi abo ngo mu kalaoklaob kisao kisesa.

25 Ngo tomb tenaol ngo hasmi baebenom aol aondao nda bor kakl, Aol aondao o, aol ngo obun mone so andub ora aol is su was ber pae pao tobon kab ebe wing, asub ko kal? kismi kisesa.

26 Ngub kismil aol wesmbao ndam kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, tenaol mondom menjao u harob sin, nim wاكل tangar mendbor di kond ba kaloklwao. Ngub inj, mondom menjao nao wi harob sin, obum kang mend u buruklao o

di waki muklwao ora kisao kisesa.*

²⁷ Ngub kobur kakl, Nao saond bi hayem baebenom ni mbinin aol wesmbao nao ha ko nen sabeyem ngao, inim mbini ngo baeben nao elol kemi obobur pe paen lib kisao ko Njisesom angal mar ngub kisesa.

Njises obu aol wesbaom bimi ub Njurusalem hondaesao o

Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Njo 12:12-19

²⁸ Ngo tomb Njisesom angal ngo kao peyaoklbir obu mbakla pen Njurusalem hareron pismisa.

²⁹ Ngub pobur kismin mbinim su Betpasi hesa Betani kab teb so bor pobur kismin, harbor menden imbi Olib kismil, ngol pindib paesmi tomb obun man pange aol is kab mend ibi mbes puklub kisesa.

³⁰ Ngub kobur obun man pange aol nda kab bor we kobur kakl, Ibim su isu ngo hendeyeb o enderae inj teb sol ora eng, ibim su and te ngo bor hondabur hondoklebi tomb ngol some dongi hondbao aondaom and so so mend ngol indi mba haklaol hondoklebing, mbes aol mondom di nao ber hende yaong, ibim kolobur komae ubuklwaebe kisesa.

³¹ Njisesom mbibi bor waki kakl, Tenaol mondom ibi bor ne mubur ibim some dongi ngo asub bukbur kolekleb? kaem sin, ibim mbini bor ngub lowaebe. Aorao Aondaom obu buruklbir komakl puklub kaonaol, kaomuki ubuklub lowaebe kisesa.

³² Ngo tomb Njisesom obun man pange aol nda kab ngub puklub kisaol aol nda kab pisbisa. Ngub

* **19:26:** Mat 13:12; Luk 8:18

pobur kisbin Njisesom mbibi bor hambun sao we kisao nda ub was ebe hend waesbisa.*

³³ Ngo tomb mbibim some dongi hondbao nda kolakl hasbil some dongi ngon aorao baebenom mbibi bor kakl, Ibim asub ko some dongi hondbao ngo kolekleb? kismisa.

³⁴ Ngub kismil Njiseson man pange aol nda kabom kakl, Aorao Aondaom obu buruklbur komakl puklub ka kisbisa.

³⁵ Ngo tomb mbibim some dongi hondbao nda Njises hasaol kemi pisbi tomb, mbinim some dongi ngon mesaol mbinin lab lab baeben tuwis habur kismin Njises ngol ber kismisa.

³⁶ Ngo tomb Njises obu some dongi ndan mesaol baoraoklbir pisaol, tenaol aondao ngo obu daol haru pibismi nda baebenom Njises obu poklao hareron mbinin lab lab baeben tuwis mba kimb bismisa.

³⁷ Ngo tomb Njises obu Njurusalem poklbur teb sol sao har Olib ne hareron inin pisesa. Ngub pismi tomb obun man pange tenaol aondao ngo pismi nda baebenom turi aondao ora homo taom bu taokl pobur kismin, mbinim ko mend nao hindismi sao Njisesom bu hasao ub hondobur, Ngaor bor aondao bu ora tengiyu ko kaoya kismisa.

³⁸ Ngo tomb mbinim angal aondao bu ora kobur kakl,
Ngaorom imbi wi haen kisao aol ngo obu
Naon Aol Wesmbao aondao ora yaol
Aol ngo obu Aorao Aondao hayao bor hakl ebe-
neng

* **19:32:** Luk 22:13

Obu bor kaoya kem ora ko
 kaoya kismisa. Mbinim ngub kobur kakl,
 Ngaor obu yu heben habur
 Nao tenaol hambunon kone bor sisab bin laong
 Naom Ngaor obu aondao yubu ora hayao ko
 Kaoya kem ko
 aondao bu ora kaoya kismisa.*

³⁹ Ngo tomb Peresi tenaol mendbor tenaol andub ora ngo pismi nda darukl o bor pismi baebenom Njises bor kakl, Aol aondao o, njem njen man pange tenaol ngo baeben bor ngub nao laob ko, taolu lu hondo kao kismisa.

⁴⁰ Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, mbinim ngub nao ke men mbarim sin di, han ngo u pe haklom di wakl angal lemi kisesa.

Njisesom Njurusalem tenaol hond homobur de kiso o

⁴¹ Ngo tomb Njises obu Njurusalem teb so po pindib pabur, su Njurusalem and lobokl lobokl aondao ngo bor hend men sabar kisaon obum de kisesa.*

⁴² Obum ngub de kobur kakl, Embi bao ngon inim sub oborob ora hibi tibaen haroklme on harer hondo hakl baemin ebe ora sokl baonao o, embi ngubi tomb ngo be sao mupango sao wiyao! inim awis habur nao hendeyem kisesa.*

⁴³ Obum ngub kobur kakl, Mabor bao mend buk!ao on inin saond bi baebenom su and lobokl lobokl ngo bor ini is bombor ora di bongeyaokl

* **19:38:** Luk 2:14 * **19:41:** Njo 11:35 * **19:42:** Mat 13:14; Oro 11:8

nao poklemin, ha huwimb bu tu nda lukl oboklemi kisesa.

⁴⁴ Wاكل kakl, Mbinim ini khorob ora lu bowes bubur lemin, mbinim inin hanom saond paeb mbuklu tu ndae ngo hakl bo kobaolu taokl hondabur, ini tenaol ngo baeben hambun ora lu bowes bubur, inin su and lobokl lobokl aondao ngo di haoru bowes bu su dokl nao peklemi kisesa. Ngub kobur kakl, Inim Ngaorom ini bu muklbur buklaol ub nen nao saboklemil, mbinim inin han and bi ngon mendbor han sango mandaemol klao o di hond mend baondib munu bao win wa nao buklemi kisesa.*

Njisesom Ngaor Hen Moroklme Anda bor tenaol mendbor taol deraesao o

Mat 21:12-17; Mak 11:15-19; Njo 2:13-22

⁴⁵ Ngo tomb Njises obu Ngaor Hen Moroklme Anda bor hondabur hindisaol, tenaol andub ora Ngaor Hen Moroklme Anda ngo bor osisao mari obo mone mubur bisnis bi hasmil, Njisesom mbini lu taol deraesesa.

⁴⁶ Ngub bubur kisaon Njisesom mbini bor kakl, Ngaoron mbuk waebom ngub ke wiyao. Nao anda ngo ni bor kaoya lome anda hae lemi ke wiyao o, inim and ngo paes noklme aolon mupange anda non bi men mao korarmi kisesa.

⁴⁷ Ngo tomb Njisesom Ngaor Hen Moroklme Anda ngo bor hor hambunon Ngaoron angal bib hobao sao ngub wiyao ko, tenaol hambunom pangen kao dund bi ha was hasesa. Ngo tomb Nju semon baolum aol aondao baeben di, mbinin

* **19:44:** Luk 1:68; Luk 21:6

man buwaloklme aol baeben di, mbini Nju semon maomb bo haroklme aol baeben hambun di, mbini ngo baebenom Njises pe paen luklemi on naom asub ora ib mao pa lem ko kar mba hasmisa.*

⁴⁸ Ngub bismi o Njisesom angal ngo ko hasao ub tenaol hambunom turi aondao bu ora homo pangobur men hakol ora bismil, Nju sem ngo baebenom obu luklemi on te es buwaesmisa.*

20

Mbinim Njises bor njen buri aem njisaob kismi

o

Mat 21:23-27; Mak 11:27-33

¹ Ngo tomb bao bombor menden Njisesom Ngaor Hen Moroklme Anda bor hondabur, Ngaoron Angal Bib Hobao Sao ora tenaol hambunom pangen kao kalisesa. Ngub bisaol Nju semon baolum aol aondao baeben di, mbinin man buwaloklme aol baeben di, mbinin maomb bo haroklme aol, aol kone wi baeben di ngo baeben Njises obu hasaol ibismisa.

² Ngub obobur mbinim Njises bor kakl, Njen buri ngo asub bi ora mondom ngo sao baeben bu hael? Njem ngo bu harili ub benin ko buri ngo aebom ora taol bu njisao? Aoh, njem ngo sao baeben aem bibi ko kao njisao ub ora bu hael? Njem nao kao nji kismisa.

³ Ngo tomb Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Nim di ini bor angal bombor sao mend ne mun ub inim ni kao njibaebe kisesa.

* **19:47:** Luk 21:37; Luk 22:53; Njo 18:20 * **19:48:** Mat 21:46; Mak 14:1-2; Luk 20:19

⁴ Ngub kobur kakl, Njonom mbabtas bu hasao ub Ngaorom bi kisao ub bu hasao be? be? obum baehaemen sul aol henengom bimi ub bu hasaob? kisesa.

⁵ Ngub kisaol mbini hakl hakl naom asub ora kem kao kao bubur kakl, Nao Ngaorom bi kisao ub bisao lomao tomb, obum nao bor inim asub ko Njonom ngo kisao ub oborob pango angal ngol hul ha nao hasmib? lao.

⁶ Aoh, naom Njon obum sul aol henengom bimi ub bisao lomao tomb di, tenaol ngo hayem baeben hambunom di Njon obu Ngaoron man mini aol hasao ko ora hendeyem ol, mbinim nao hanom luklemi kao kao bismisa.

⁷ Ngo tomb mbinim Njiseson angal ndan ko san lubur kakl, Njonom mbabtas bu hasao ub ngom bibi kisao ko, nao nao hende kismisa.

⁸ Ngub kismil Njisesom mbini bor kakl, Nim di inim ngo lem ub was, nim hambun sao ngo bu haruklu e ub aol ngon burim bu haruklu ko inin nao kao njuklwao ora kisesa.

Aol kho baebenom waen il em maeb hasmi ko mar kisao o

Mat 21:33-46; Mak 12:1-12

⁹ Ngo tomb Njisesom tenaol hambun bor angal mar bombor mend kao kalobur kakl, Aol mon-dom obun waen il em bombor mend bowisesa. Ngub bobur kisaon obun waen il em ngo aol mendbor bisnis kongon bimi baeben bor maeb hakaklwaebe kaoklbir kisaon, em aorao ngo obu su enderae ora mendel pobur ngo bor bao hasesa.

¹⁰ Ngo tomb mabor waen il nda naeb sisao tomb aol em aorao ndam obun kongon biyao aol is

mend, obun waen il em ngo maeb haroklme aol nda baeben hasmil, obun waen il ngon mendbor waklemi ko nen sabobur kisaon, makl pu kisesa. Ngub kisao o waen il em kongon bimi aol nda baebenom em aoraon kongon biyao aol nda khorob ora lubur kismin, waen il ndan mend em aoraon ngon nao waebur baehaemen pu kismisa.

¹¹ Ngo tomb wakl waen il em aoraon ndam obun kongon biyao aol is mende mbini hasmil pu kisao o, mbinim ngo di khorob ora lubur kismin, obu di em aoraon waen il mend nao wae baehaemen pen kismisa.

¹² Ngub was bismil waen il em ngon aoraon ndam wakl obun kongon biyao aol is tebo di, waen il em kongon bimi aol nda baeben hasmil pen kisesa. Ngub bisao o mbinim obu di em paeb dera nan lu turaesmisa.

¹³ Ngo tomb ngub was bismil em aoraon ndam nim asub ora bun kobur kakl, Ni hende ora. Nao isi kuwis akl bombor ora nim kone uruklu o obu pen lowao tomb mbinim obun angal non ebe pangoklemi ko pangakl kisesa.

¹⁴ Ngo tomb aol waen il em maeb hasmi nda baebenom em ngon aoraon isi ora o ibisaol hindismi tomb mbini hakl hakl kakl, Aol ngo obum obun abon wiyao sao baeben hambun sao obum was maeb habur, waen il em ngo naom maeb hayom o di obun ora soklaong, waen il em ngo di naon ora sen ub obu penar bu pe paen lem kismi kisesa.

¹⁵ Ngo tomb mbinim obu di lubur kismin waen il em ngon paeb dera nan lu turaesming, aol em aoraon ndam obun waen il em maeb haroklme aol ngo baeben bor asub buklaon ko nen sabeyem ko

Njisesom ngub kisesa.

¹⁶ Njisesom ngub kobur kakl, Em aorao ndam obobur laon obun waen il em maeb haroklme aol ngo baeben pe paen lu tuwabur, obum obun waen il em ngo aol tangar mendborom maeb haen lao ko Njisesom angal mar ngub kao kalisesa. Ngo tomb Njisesom angal ngo kisaol pangismi nda baebenom kakl, Isalem. Ngub nao bin ko nen sabeyom kismisa.

¹⁷ Ngub kismi o Njisesom mbini elom hondobur kakl, Ngaoron mbuk waeb bor ngub ke wiyao. And kongon bimi aol baebenom And ndaol dokl mend kang kho e ko nen sabobur Tuwaesmi o waki ngubi tomb And pinj* tao tao aondao hobao sao ora men aolisao ke wiyamong, angal ngon te asub wiyao ko nen sabeyem? kisesa.

¹⁸ Ngub kobur wakl kakl, Aol mondom and pinj ngo bo kaolu bowes buklwao ko nen soba sin, aol ngub nen saboklao ngo obun toklo baklu bowes buklao kisesa. Mende di and pinj ngom aol is menden toklol kar hakl po tibarob sin, ngo di obun toklo lu hesu bowes ora buklao kisesa.

¹⁹ Ngo tomb Nju semon man buwaloklme aol baeben di mbinin baolum aol aondao baeben di mbinim ora hindismil, Njisesom mbini bor ora angal mar ngo kisaol, mbinim obu ngo ora tomb bao men haklbur bismi o tenaol obun angal ngo hem ko pangismi baeben andub ora hasmil, pakl homobur mbinin kone bor saor peyo bao waesmisa.*

* **20:19:** Luk 19:47-48

Mbinim Njises bor mone takis kaloklmao be? inj ko ne misimi o

Mat 22:15-22; Mak 12:13-17

²⁰ Ngo tomb Njises obum oran khorob kang ora di asao was bib ko hondo habur kismim, mbinim aol mendbor Njises hasaol obu hondo mao bemberakl puklub kismisa. Ngub kismil mbinim sub bibir aol non bi ora pobur, mbinim Njisesom angal kang mend khorob sao dim ka sin, mbinim obu men habur mbinin maomb bo haraoklao aol aondao birisaol men pae po, obun el sol teka haen ko howes koklbur ibismisa.*

²¹ Mbinim ngub obobur Njises ne mubur kakl, Aol aondao o naom di nje ora hendeyom, njem angal di oborob was kale. Njem tenaol hambun bor di Ngaoron man oborob was kao dund bu harili. Njem aol aondao imbi wi haroklme baeben di pakl nao hemebur, Ngaorom nen sabeyao ub njem heneng ora tenaol hambunom pangen kale nda kismisa.

²² Ngub kobur mbinim Njises bor kakl, Njem asub ora nen sobal? Naom Orom semon aol wesmbao aondao Sisan mone takis moroklme aol baeben bor takis kalemin be? njem nao kalemin ko pangal? Naon manom asub ke wiyaob? kismisa.

²³ Ngub kismi o Njisesom mbinim obu maobowabur ngo kismi ub ora hindisaol obum mbini bor kakl,

²⁴ Inim ni mone il bombor mend hondon ub muwaloklaob kobur kakl, Mone il ngon piksa ngo wi o hesa imbi ngo wi o kab aeben non bi eb? kisesa. Ngub kisaol mbinim obu bor kakl, Orom

* 20:20: Luk 11:54

semon aol wesmbao aondao Sisa ndan non bi e kismisa.

²⁵ Ngub kismil Njisesom mbini bor kakl, Ebe ka. Sisa obun sa sin obu ora kaloklwaebe. Ngub inj, Ngaoron menjao sa sin Ngaor kaloklwaebe ora kisesa.

²⁶ Ngo tomb mbini aol ngo Njises obun angal men mba obum khorob sao menjao ka sin te mao saraklbur ibismi nda baebenom, Njises obum tenaol hambunon el sol angal ngo kisao nda pangismi tomb burir aondao ora biyubur kismin, e beb nao ke ne taombukl mbaesmisa.

Mbinim Njises bor tenaol pe pabur wakl enjokl-mao be? inj kismi o

Mat 22:23-33; Mak 12:18-27

²⁷ Ngo tomb Sarusi tenaol baebenom tenaol pe paklemi baeben wakl ko mende nao enjoklemi kismi ub kobur, Sarusi sem ngo baebenon mendbor Njises obu hasaol obobur mbinim obu bor ne mubur kakl,

²⁸ Aol aondao o, mbes Mosesom nao bor angal ukl mend ngub bibaebe ko waeb bu wisao ka. Aol mend obu ten taol bukla o nongnas is mend and nao senbur bao homa sin, ten weyae ngo obun haemem taol bubur, obun haeme ngo homoklao on nongnas maru waklao ora ko waeb bu wisasa ko mbinim Njises bor ngub kao kalismisa.

²⁹ Mbinim ngub kobur wakl kakl, Aol mbini haemeyaen is haoklao mend hasmil, mubao om obun ten taol bisao o obum nongnas is mend nao maru wisao tomb bao himisao kismisa.

³⁰ Ngo tomb ngub bisaol ten weyae ngo obun haeme kabo nanom taol bisao o, ngo di nongnas is mend and nao se tomb bao himisesa.

³¹ Ngo tomb haeme is tebo nanom ten weyae nda taol bisao o, ngom di nongnas is mend nao maru wisao tomb ngub was himisaol, ten weyae baram aeben bisao ngo mbini haemeyaen is haoklao ngo baeben hambunon were sisao o, nongnas is mend and nao sen was hambun himismi kismisa.

³² Ngo tomb mabor ten ngo obu di himisao kismisa.

³³ Mbinim ngub kobur Njises bor wاكل kakl, Njem tenaol heme baeben wاكل enjoklemi kale nda ub enjoklemi tomb, ten weyae baram aeben bisao ngo mbini aol is haoklao haemeyaen ngo baeben hambunom taol bising obu aeben were ora soklaob? kismisa.

³⁴ Ngub kismil Njisesom mbini bor kakl, Tenaolom ngubi tomb ngo bao hayem aeben anga tomb non, tenom di aol po aolom di ten taol bu ngub ngo bu hayem o kisesa.

³⁵ Wاكل kakl, Ngub beyem o Ngaorom tenaol ngo wاكل ebe enjoklemi keyao ub, mabor mao enjakraol haeben saklemi baebenom aolom ten taol bu tenom di aol po ngub nao buklemi ora kisesa.

³⁶ Njisesom wاكل kakl, Mbini Ngaoron angal mini wesao non bi ora habur mbini ko mende nao homoklemi. Heneng ora tenaol homokelmil maol buklemi o Ngaorom wاكل mao enjakraol baeben obun isi wane ora haklemi kisesa.*

* **20:36:** 1 Njo 3:1-2

³⁷ Ngub kobur kakl, Ngaorom tenaol pe pae wakl mao enjaraoklaon arman, inim Mosesom ngub hendeklemin kao dund bu muwalisao. Moses obum is hini bor sung disao nda bor Ngaorom kisao ub arman waeb bubur kakl, Ao-rao Aondao obu Eberehem di Isak di Njekob di ngo himismi baebenon Ngaor ora yao kisaol, angal ngo mbes Mosesom waeb bu wisao ub Njisesom ngub kisesa.

³⁸ Wakl kakl, Ngub kisao o Ngaorom nen sabaoklao ub tenaol himismi baeben hambun nao heme enjo haemel, obu tenaol pe pabur songol bung biyao sao baebenon Ngaor inj, wesao pobur haeben soklme baebenon Ngaor ora hayao kisesa.*

³⁹ Ngo tomb Njisesom mbini bor angal ngo kao paesao tomb Nju semon man buwaloklme aol mendborom obun angal ngo kisao ndan ko san lubur kakl, Aol aondao o, njem angal ebe ora kal kismisa.

⁴⁰ Ngo tomb mbinim wakl ko mende menjao ne di nao mi pakl homobur bao waesmisa.

Njisesom mbini bor Ngaorom Eben Lao Aol aeben isi soklaob? kisao o

Mat 22:41-46; Mak 12:35-37

⁴¹ Ngo tomb Njisesom mbini bor kakl, Mbini mendborom asub ko Ngaorom Eben Lao Aol o obu Debir semon isi soklao lomeb? kisesa.

⁴² Ngub kobur kakl, Kaoya We Lome mbuk bor Debir obun mbib ngub waeb bu wisao. Hambun Saon Aoraom nao Aorao Aondao bor kakl

* **20:38:** Oro 14:8-9

Ngubi tomb njem nao ki tao nan bao berel o

⁴³ Mabor njen saond bi baeben

Njen aongao ma bundur nan

Hala mbanin lowao tomb

Mbini njen aongao mao aolarili to

Non bi soklao kisao ko

Debirom waeb bu wisao ub Njisesom ngub kisesa.

⁴⁴ Ngub kobur kakl, Debir obun mbib nao Aorao Aondao kisaong, mbinim asub ko Ngaorom Eben Lao Aol bor Debir semon isi heneng soklao lomeb ko Njisesom ngub kisesa.

Njisesom Nju semon man buwaloklme aolom bimi ub muwalisao o

Mat 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 11:37-54

⁴⁵ Ngo tomb tenaol hambunom ngol bao was habur kismen, Njisesom angal ngo kisao o pango hasmi tomb mbini hambun ngub bao haenbur obum obun man pange baeben bor kakl,

⁴⁶ Nju semon man buwaloklme aol ngo baebenom lab lab ebe saoll saoll on was samobur, ebekone po akol akol bukl ndao pobo haroklme. Ngub bubur lomen mbinim tenaol hambun obo kiril mba boroklme su o bor ebekone po, mbini bor kaoya ken ko mbinim tenaol hambunon el sol ki seken buklemi on was turi homo haroklmeng, inim oborob hondo ora haklwaebe kisesa. Ngub kobur kakl, Mbini ngo baebenom mbinin man pangoklme anda bor tenaol hambunon el so panda tukun ebe ol was turi homo burukl ndao was pobobur, mbinim ne aondao mend noklbur bereme tomb di mbinim pand tukun was mu pakl ke ke bimi kisesa.

⁴⁷ Waki kakl, Mbinim ten mendbor mbinin aoli heme baebenon and di mbinin osisao baeben di taol pe mu habur lomen, kakla mbinim khorob ngo beme saon pe kowes bubur, tenaolom mbini ebe hae ken ko Ngaor bor ko soklo aondao bu ora ko haroklme. Mbinim ngub bimil Ngaorom tenaol hambun sarbeklao tomb mendborom ke hondoklemi ub men mbabur, mbini ngo baeben ke aondao bu ora hondoklbur hayem ko Njisesom ngub kisesa.

21

Ten weyaem mone hundbi kang mend Ngaor bor kalisao o

Mak 12:41-44

¹ Ngo tomb Njises obu Ngaor Hen Moroklme Anda bor burubur, obum Ngaor bor kalo mone tu ndaroklme be wisao bor hindisaol, homa tenaol mone andub maru u hasmi baebenom mone aondao bu ora tundakl engel bismil hindisesa.

² Ngo tomb obum ngub hondo birisaol, ten weyae obun aoli heme kang mondom obu mone kang ora di nao wi birisao o, obum hondo birisao bi mone hundbi kang hond kab mend tu ndaesao hindisesa.

³ Ngub hondobur kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, ten weyae mango biri obun aoli heme kang ngom mone hundbi kang ngo tu ndaraokl om, tenaol hambunom mone aondao ngo Ngaor bor kalaemnda baeben hambun ora men mbaraokl kisesa.*

⁴ Ngub kobur kakl, Tenaol aondao ngo baebenom mbinin mone andub ora maru u

* 21:3: 2 Kor 8:12

habur, naom aondao ngo maru u hayom sao kobur mendbor Ngaor bor kalaemnda o, ten weyae mango biri kang ngo obum non obun mone nao wi ora burubur o, obum kang mend u baoraoklao baeben oran obun ne dob bu nokl bi di kang mend nao baondib mini, hambun ora ngo tundaraokl o kisesa.

Njisesom Ngaor Hen Moroklme Anda kundi mbaklemi kisao o

Mat 24:1-2; Mak 13:1-2

⁵ Ngo tomb tenaol mendborom Ngaor Hen Moroklme Anda ngo nen sabobur kakl, Ngaor Hen Moroklme Anda ngon mbinim han aondao haklom oborob hendaebe turi bi ub ora bubur, mbinim Ngaor bor di osisao hakl oborob ora kaloklme kao kao bismisa. Ngub kismil Njisesom angal ngo pangobur kakl,

⁶ Inim ngubi tomb ngo hendeyem sao baeben mabor bao mend buklaol on mbinim han sango menden mandaemol di hond men baondib munu bao win wa nao buklemi ora. Ngub inj, mbinim and ngo hakl hambun ora bo kobaolu bowes buklemi ora kisesa.*

Ke ngo sao was hondoklemi ko kao kalisao o

Mat 24:3-14; Mak 13:3-13

⁷ Ngo tomb mbinim Njises bor ne mubur kakl, Aol aondao o, njem ngo buklaol kal o sao hakl atomb ora buklaol? Njem ngo buklaol kal sao baeben bukbur buklaol tomb, naom pibnao oran asao ora buklaol hondobur njem ngo buklaol

* 21:6: Luk 19:44

kaendisao baeben teb saol ko pangoklmaob? kismisa.

⁸ Ngub kismil Njisesom kakl, Mendborom ini maobowabur kakla lemi hondo ora haklwaebe kisesa. Wakl kakl, Aol andub ora ini haklemil obobur, mbinim ni hae non bubur lemin ni Ngaorom Eben Ke Aol ora hae lemi kisesa. Mbinim ngub kobur lemin hambun sao buklaol on mbes teb sa lemi kisesa. Mbinim ini bor ngub lemi o heneng lem ko nen sabobur, inim mbini nao taol mi puklwaebe ora kisesa.

⁹ Njisesom wakl kakl, Inim mabor saond aondao ora bubur daoklu lili beyeb ke pangokleming, inim pakl homo burisao pen nao boroklwaebe kisesa. Ngub kobur kakl, Nim ngo kakl sao mbes buklaol o, mabor bao bu kowes buklaol o nao pindib pae wen soklaol kisesa.

¹⁰ Ngo tomb Njisesom wakl kakl, Aol sem tangar mondom sem mende saond bu kaloklaol. Ngo tomb kabman semom di sem mende bor saond bu kal kal buklemi kisesa.

¹¹ Ngo tomb su dull bere aondao ora oboklaol kisesa. Ngo tomb su mendbor di de aondao ora oboklaol. Tenaol mendbor di sen tangar tangar habur pe paraklemi. Ngub buklaol tomb tenaol burisao po paklmao homaraoklaol sao di andub ora buklaol hondoklemi tomb, yu saoharol menger tangar tangar ubi di aondao bu ora mao baklaol hondoklemi kisesa.

¹² Njisesom ngub kobur kakl, Nim ngo buklaol kakl sao baeben mbes nao bi haenbur, mbinim ini bor howes ko lu bowes bukbur ini men haklemi. Ngub bubur lemin mbinim ini mbinin man pangoklme anda bor men pae po howes

kobur kalabus mao palaklemi kisesa. Waki kakl, Mbinim ni ora men mbaklwao ko nen sabobur lemin mbinim ini aol wesmbao baebenon el sol mini po mao habur, kabmanon maomb bo haroklme aol aondao baebenon el sol di mini po mao haklemi kisesa.

¹³ Njiseson ngub kobur kakl, Mbinim ini bor ngo buklemi ub inim mbini bor nao Angal Bib Hobao Sao nda kao kaleklemim ko ora buklaong, inim angal ngo mbini hambunom pangen kao kaloklwaebe kisesa.

¹⁴ Njisesom ngub kobur kakl, Inim mbinin angal asub was ko san luklmaob ko, inin kone bor es es bu nen nen nao saboklwaebe ora.

¹⁵ Aoh, bombor ngo ora tomb ninao mbib inim angal oborob ora lemin kobur lowaon, inin kone bor di oborob ora kikil mao baklwao kisesa. Waki kakl, Nim ngub buklwao tomb inim aol ngo ini ko homo howes lemi baeben bor, nim ini bor angal ngo kao njuklwao ub lemi tomb mbinim inin angal ngo men mbabur ko san lukl buwaklemi ora kisesa.*

¹⁶ Njisesom ngub kobur kakl, Inin ingi aorao baeben di, inin aorao haeme baeben di, inin sem baeben di, inin tenaol sango baeben di, mbini ngo baeben hambunom ini karu luklemil, mbinim ini ngo haklon mendbor pe paen luklemi kisesa.*

¹⁷ Ngo tomb Njisesom waki kakl, Inim nil hul ha haklemil tenaol hambunom ini hendaebe maki aondao ora homobur, nar wen ebe hende non buklemi kisesa.

* **21:15:** Luk 12:11-12; Bis 6:10 * **21:16:** Mat 10:21-22

¹⁸ Ngub kobur kakl, Ngub buklemi o inin wesmbao iri kang ukl bombor ora o di nao pundi hakl poklao ora kisesa.*

¹⁹ Wاكل kakl, Heneng ora ini haeben ora sokleming, inim hul ha saor pe haklwaebe ko Njisesom ngub kisesa.*

Mabor su Njurusalem haoru bowes bu taol peklemi kisao o

Mat 24:15-21; Mak 13:14-19

²⁰ Ngo tomb Njisesom kakl, Inim mabor hondoklemil su Njurusalem ngo bor ami semom obo ha akol baem sin, su Njurusalem and lobokl lobokl aondao ngo haoru bowes bu lu taoluklemi o pen ngo teb saol ko nen saboklwaebe kisesa.

²¹ Ngub kobur kakl, Ngub buklaol tomb tenaol mendbor su Njuriya bor buruklemi baeben yu har ne baeben bor pakl paokl puklwaebe. Ini tenaol Njurusalem bor buruklemi baeben di su and lobokl lobokl ngo tuwaklbir lemin, su tangar tangar bor pakl buri lowaebe ora. Ini tenaol mendbor su and lobokl lobokl ngon dera dera haklemi baeben di, su Njurusalem ngo bor wاكل nao ubuklwaebe ora kisesa.

²² Wاكل kakl, Ngo ora tomb ngo buklaol sao Ngaorom obu bor khorob bimi on san luklaol, Ngaoron mbuk waebom ngub buklaol ke wiyao ub heneng ora il so pind biklaol kisesa.

²³ Ngub kobur kakl, Is ora alem. Ngo sao buklaol tomb ten mendbor hondbao pango uklemi baeben hesa nongnas aondu ne baeben kab oran hond bu pae delib ebe ora soklao kisesa. Wاكل

* **21:18:** Luk 12:7 * **21:19:** NjuS 10:36

kakl, Su ngo bor ke aondao bu ora ngo henden lao ub mbinim obu bor khorob was bimil ko homo haraoklao ub ora buklaol, Ngaorom tenaol ngo baeben bor ngo ora tomb ke aondao ora ngo ngub henden lao kisesa.*

²⁴ Ngub kobur kakl, Mbinim tenaol mendbor kuwim was bo komb barabur lemin, mendbor su hambun bor kalabus mao palaklbur men pae buri lemi. Ngub buklemil Ngaorom Tenaol Sem Tangar baeben su ngo bor ngub baeben ora haklemi ko nen sabeyao ub ora nao se aeben anga tomb, mbinim su Njurusalem ngo aongaom bao hala haklemi ora ko Njisesom ngub kisesa.*

*Mabor Aolon Isi Ora oboklao kisa o
Mat 24:29-31; Mak 13:24-27*

²⁵ Ngo tomb Njisesom kakl, Mabor nar bor di, ek bor di, saosolbaem bor di, ngo sao hakl bor tenaolom burir biklme sao tangar tangar andub sao buklaol kisesa. Ngub buklaol tomb sun tenaol sem tangar tangar ngo su hambun bor paoleyem baeben hambunom, ib kunjam aondao bu ora lu dengno taokl en aeben bubur u aondao bu ora laol hondobur, mbinim burir aondao bu ora biyu mbinin kone bor kho so burisao po u poklemi kisesa.

²⁶ Wاكل kakl, Tenaol hambunom saoharol buri wiyao sao baeben di buri nao pale dur kobur demi ora men koroklaol hondoklemi. Ngub hondoklemi tomb mbinim su hambun bor wen ngo bukklbur buklaol sao hondo habur, mbinin kone

* **21:23:** 1 Kor 7:26 * **21:24:** Oro 11:25; Kao 11:2

bor burisao po pakl aondao ora homobur pe pae non bi haklemi kisesa.

²⁷ Njisesom ngub kobur kakl, Ngo sao baeben buklaol tomb Aolon Isi Ora obu mulaol darukl oral oboklaol hondoklemil, obu buri paolaoklbir nar el sao bao bi hakol bi ora oboklaol hondoklemi kisesa.*

²⁸ Ngub kobur kakl, Ngo sao baeben hambun sao wen bukbur buklaol tomb Ngaorom ini men muklao o teb soklaong, inim turi homo as ko hul ha saor pe haklwaebe ko Njisesom ngub kisesa.*

Njisesom is ma biyao menger mar kisao o

Mat 24:32-35; Mak 13:28-31

²⁹ Ngo tomb Njisesom mbini bor angal mar bombor mend kao kalobur kakl, Inim is dullub di, is tangar sao hakl di ma biyao nda ub menger ngo nen saboklwaebe.

³⁰ Inim is ngo baeben hendeme tomb inim ngub lome. Is ma wen bu kimb beneng, ngubi tomb nar eben sene lome kisesa.

³¹ Ngub kobur kakl, Menger bombor ngub mubur inim nim o kao njandisao baeben buklaol handaem sin, Ngaorom maeb ha maomb bo haklao ub teb se ko nen saboklwaebe kisesa.

³² Njisesom ngub kobur kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, tenaol ngubi tomb hayem baeben nao heme bao haen was, nim ini bor ngo buklaol kandisao baeben buklaol ora kisesa.

³³ Ngub kobur kakl, Su di saohar di mabor hambun sao bum haklao o, nao angal bombor o

* **21:27:** Mat 26:64; Kao 1:7 * **21:28:** Oro 13:11

nao bum hae wi aeben soklao ko Njisesom ngub kisesa.*

Njisesom obun man pange baeben bor hondo ora haklwaebe kisao o

³⁴ Ngo tomb Njisesom mbini bor wakl kakl, Inim ne noklemi on was kone u, he soklme ib nobur he so, inim sun woroklme saon was hem kao hakol bu, inin kone peyao bor pen haklemi tomb Aolon Isi Ora obu obokl buklaol bao on teb soklaol, penar bu ora obo pindib pae soklaong inim oborob hondo ora haklwaebe kisesa.*

³⁵ Ngub kobur kakl, Bao ngon oboklao tomb henes maklme saom henesom nao hendenbur penar bu ora laoraoklao nda ub, su hambun bor tenaol hambunom nao hende haklemi tomb penar bu ora pindib paklao ora kisesa.

³⁶ Wakl kakl, Inim hor hambunon oborob hondo ora habur lemin, Ngaorom ini bisur bu buri mao paolaen ub obu bor kao kal ha was haklwaebe kisesa. Inim ngub buklemi tomb hambun sao mabor ngo buklaol sao baebenom ini ke nao mao hendae bongeyaokl po as ko ora haklemil, inim Aolon Isi Oran elol turi homo teka haklemi ko Njisesom ngub kisesa.*

³⁷ Ngo tomb Njisesom bao hor hambunon Ngaor Hen Moroklme Anda on honda was bubur tenaol hambunom pangen Ngaoron angal bib hobao sao kao dund bi was bu habur kisaon, somna nend kisao tomb harbor menden imbi Olib ne bor was paolukl pu was bu hasesa.*

* **21:33:** Luk 16:17 * **21:34:** Mat 24:48-50; Mak 4:19; Luk 17:27;
1 Tes 5:3 * **21:36:** Mak 13:33; Kao 6:17 * **21:37:** Luk 19:47

³⁸ Njisesom ngub was bu hasaol tenaol hambunom Ngaor Hen Moroklme Anda ngo bor hokloben was obo kiril mbabur kismin, Njisesom angal bib hobao sao ngo kisao ub pango ber was bismisa. lo nda sul mu pabur obum lab lab haek bi ebe ora mondom tanga pabur kisaon, mbes obum han te bombor mend waru u mbaesaol, han te ngo bor mbes di aol is mend nao maol bismi o sisaol, ngo bor maol bisesa.

22

Njurasom nim Njises karu kuklwao ko sub kisao o

Mat 26:1-5; Mat 26:14-16; Mak 14:1-2; Mak 14:10-11; Njo 11:45-53

¹ Ngo tomb bao menden imbi Nju semon palawe and mao saraoklao sao yis nao haru noklme hor so kismil, imbi mende Waran Aeben Bisao hor so kismi o bao ngo teb sisesa.

² Ngo tomb Nju semon baolum aol aondao baeben di, mbinin man buwalokme aol baeben di, mbini tenaol Njisesom angal ko hasao ub hem ko pangismi nda baeben pakl homobur, mbini hakl hakl sub kar mba habur kakl, Naom Njises ora hel asub ora bubur lu tuwaem ko sub kao kao pismisa.*

³ Ngo tomb Njises man pange aol is mend obun imbi Njuras obun imbi mende Iskeriyaor kismil, obu Njiseson man pange aol duteb nan o sisao o, Seranom obun kone bor hondaesesa.*

* 22:2: Luk 20:19 * 22:3: Njo 13:2; Njo 13:27

⁴ Ngo tomb aol Njuras ngom Nju semon baolum aol aondao baeben di, Ngaor Hen Moroklme Anda maomb bo haroklme aol baeben di, ngo baeben bor obum Njises men pae puklub lao on sub kar kobaesmisa.

⁵ Ngo tomb Njurasom ngub bisaol Nju sen Njises lukl bu hasmi nda baebenom turi aondao ora homobur kismin, mbinim Njuras mone kaloklemi on di, naom ngub baeben ora kalemin ko kao paesmisa.

⁶ Ngo tomb mbinim Njuras bor naom mone ngub njuklmao kismil, mbinim ngo kismi ub pango e kobur kisaon, obum mbini bor Njises men pae puklub lao on asub ora man man bun ko nen sabobur kisaon, Njisesom tenaol hambun nao haru, obu hungum oran atomb ora pon paraokl ko hondo hasesa.

Njiseson man pange aol kabom Waran Aeben Bisao bao on ne man man bisbi o

Mat 26:17-25; Mak 14:12-21; Njo 13:21-30

⁷ Ngo tomb palawe and mao saraoklao sao yis nao haru noklme bao o pindib paesaol, mbinim Waran Aeben Bisao bao ngo pindib pa was bisao tomb some sib hondbao is mend lu sa was bismi bao on sisesa.

⁸ Ngo tomb Njisesom Pita hesa Njon kab puklub kobur mbibi bor kakl, Naom Waran Aeben Bisao hor son ne nemin ub man man bukl puklub kisesa.

⁹ Ngub kisaol mbibim Njises bor kakl, Njem ngo kal ub yaom abor ora man man baobun ko nen sobal? kishisa.

¹⁰ Ngub kisbil Njisesom mbibi bor kakl, Pangekleb. Ibim su and lobokl lobokl ora bor poklebi tomb aol is mend obun ib be aondao mend taoklbir ibi hen mukl harerol ubukl haklaong, ibim aol ngo obu poklao ub was taol mi pobur lebin, and ngo aol ngo obu hondaklao on haru haru hondaklwaebe kisesa.

¹¹ Ngub kobur kakl, Ibim and aorao ngo bor ngub lowaebe. Aol aondaom nje bor nao man pange aol baeben daol haru Waran Aeben Bisao hor son ne noklmao o, ninao and tubal awon ne nklmaob? ka lowaebe kisesa.

¹² Wاكل kakl, Ibim ngub lebi tomb obum and tubal yu mandaem nan o bor, panda nao buruklmao on di hambun sao oborob ora man man bu mbae aondao ora mend ibi muwaloklaong, ibim and tubal ngo oran ne nemin ub man man bibaebe kisesa.

¹³ Ngo tomb Pita Njon kab pisbil Njisesom kisao nda ub hend wabur kisbin, obum kisao nda ub Waran Aeben Bisao bao ngon ne noklemi on man man bu mbaesbisa.*

Njisesom obun toklo ibao kab ngub taol bu kalisao o

Mat 26:26-30; Mak 14:22-26; 1 Kor 11:23-25

¹⁴ Ngo tomb mbinim ne ngubi ora tomb nemin ko kao paesmi ub, Njises obu obun angal bib hobao sao kam akol bimi aol nda baeben daol ne noklbur birismisa.

¹⁵ Ngub birismil Njisesom mbini bor kakl, Nim mabor ke hondo tanda aondao ora noklwao ub nao bi tomb, naom Waran Aeben Bisao bao ngon

* **22:13:** Luk 19:32

ne ngo naoklao ub oran ko mend nemin ko nen sabobur, hem aondao ora kaklo kisesa.

¹⁶ Ngo tomb Njisesom mbini bor kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, naom Waram Aeben Bisao hor son ne ngo naoklaom ub, nim ko mende nao ne han was Ngaorom maeb ha maomb bo hayao bor inim naom ne ngo naoklaom on te hondo perekle beklemi ora kisesa.*

¹⁷⁻²⁰ Ngo tomb mbinim ne ngo nao paesmi tomb Njisesom ib waen ber pae kab tokl mend mubur, obum Ngaor bor tengiyu ko kaoya kao peyobur, inim ib waen ngo mubur no kalam aeben aeben bib ko kalobur kakl, Ib waen ber pae kab ngo nao ibao ora yaol, Ngaorom tenaol hambun bor nim heneng ora buklwao kisao sao wen pange, nao ibao ngom ini hambun bisur bubuk peben karukl kisesa. Ngub kobur kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, naom waen il ibao ib ngo naoklaom on nim ko mende nao ne bao han was, Ngaorom maeb ha maomb bo haklao tomb ora noklwao kisesa. Ngo tomb Njisesom palawe pao mend mubur kisaon bombor ngo bisao ub was, obum Ngaor bor tengiyu ko kaoya kao peyobur obum munu konde barabur, obun man pange nda baeben taol bu kalobur kakl, Palawe ngo nao toklo njurukl ol ngom ini bisur bin ko njurukl ngao, inim ni aokl nao hemen hareklemine ub inim nao toklo ngub nao ha was haklwaebe kisesa.*

²¹ Ngo tomb Njisesom wakl kakl, Haondaok-laob. Aol ngo ni hesa yao haru ne nakl wiyaob

* **22:16:** Luk 13:29 * **22:17-20:** Luk 24:30

o obun ni karu lubur, mbinim ni lin ko ni lukl buklemi aol baeben munu kaloklao ora kisesa.*

²² Wاكل kakl, Heneng ora Aolon Isi Ora obu non mbinim ngub luklemil, Ngaorom obu harer ngon poklao ko nen sabeyao on ora poklao o, aol ngo obu Aolon Isi Ora karu luklao aol o ke aondao bu ora hondoklao kisesa.

²³ Ngo tomb Njisesom ngub kisaol obun man pange nda baebenom burir bi munubur mbini hakl hakl ne mi mi bubur kakl, Ngub aebom buklaob? kao kao bismisa.

Man pange aol baebenom ni ora imbi wi hakl-wao ko arer bismi o

²⁴ Ngo tomb Njiseson man pange aol nda baebenom mbini hakl hakl ab saond bi bi bubur kakl, Naon maeb haraoklao aol aondao oran aeb haklaob?*

²⁵ Ngub bismil Njisesom mbini bor kakl, Mbini su sem tangaron aol wesmbao haeme baebenom tenaol hambun buri palo oborob ora maomb bo haroklmel, tenaol hambunom mbini ngo baeben aol ebe ora imbi wi mend haroklme ndabi hayem ko kaoya ko haroklme kisesa.*

²⁶ Wاكل kakl, Ngub bimi o inim ngub nao bibaebe ora. Ini ngo hayem haklon is mend nje aol aondao imbi wi ora hael sin, nje imbi nao wi kang ora men koro baebe. Ini ngo haklon is mend nje maomb bo haraoklao aol hael sin, njem tenaol mende bisur biyao aol men koro haebe kisesa.*

* **22:21:** Njo 13:21-22
20:25-27; Mak 10:42-45

* **22:24:** Luk 9:46

* **22:25:** Mat

* **22:26:** Mat 23:11; Mak 9:35

²⁷ Ngo tomb Njisesom kakl, Imbi wi aondao ora aeb hae? Aol ngo ne no bere o obu e be? be? ne kongon biyao aol ngo ne menae obaok o obu e bo? kisesa. Wاكل kakl, Aoh, aol ngo ne no bere o obu ora imbi wi hae ka. Heneng ngub imbi wi ora hae o ni imbi wi hae ub men mbabur, nim inin kongon biyao aol men aolubur ini ne taol bu nju haruklu nda kisesa.*

²⁸ Njisesom mbini bor wاكل kakl, Mbes ni bor menjao menjao buklbur bisao saom ni ngub ke mao handaklbur bisao tomb di, ini ngo baebenom oran ni haru was habur ni nao tuwaroklme nda kisesa.

²⁹ Njisesom ngub kobur kakl, Nao Abom nim maeb ha maomb bo han lao ub nim inim di bom-bor ngub was maeb hareklemin lowao kisesa.*

³⁰ Ngub kobur kakl, Nim tenaol hambun maeb ha maomb bo haklwao tomb mabor ini di nao haru ne no ib no buruklmao ora kisesa. Wاكل kakl, Inim ngo tomb aol wesmbaon maomb bo haroklme on seyال burubur lemin, inim Isreyel tenaol sem duteb o te mao bembera sarbeklemi ko Njisesom ngub kisesa.*

Njisesom Pita bor njem ni nao hendeyo lesi kisao o

Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Njo 13:36-38

³¹ Ngo tomb Njisesom Simon Pita bor kakl, Simon o pangal. Seranom ini obun hareron kemi poklbur ora hayao ub Ngaorom di ngub bin waklaong, obum ini is il sao sarbe mib bu mu noklao hondo ora haklwaebe kisesa.*

* **22:27:** Njo 13:12-15 * **22:29:** Luk 12:32 * **22:30:** Mat 19:28

* **22:31:** 2 Kor 2:11

³² Njisesom ngub kobur kakl, Ngaorom njen kone bor buri mao pala, njem hul ha saor peyo was hanin ken ko nim obu bor kao kalowao ora. Ngub buwaol njem waki kone u bokeyobur obul hul ha haklesi tomb, njem njen Karas haeme baeben hambunon kone bor di hul ha saor peyo was haen kaebe ora kisesa.*

³³ Ngub kisaol Pitam obu bor kakl, Aorao Aon-dao o, mbinim nje kalabus men pae poklemi bor yao haru men pae pen ko ora hae ol, mbinim nje laem sin di yao haru ora homabon ko ora hae kisesa.*

³⁴ Ngub kisaol Njisesom kakl, Pita o nim nje bor heneng ora kao njurukl, bao somna ngon sao kulao angal nao bi haen was, njem ko teb oran nim Njises nao hendeyo lesi kisesa.

Mbes osisao nao mari puklwaebe kisao on ne misao o

³⁵ Ngo tomb Njisesom mbini bor kakl, Mbes nim ini bor angal bib hobao sao kam akol bukl puklub kobur, inin mone bawis di nu di aongao su di hambun sao nao mini ora puklub kondis tomb, inin ngo nao mari puklwaebe kondis haklon bombor sao mend nao wisao menjao wa win hasmi be? kisesa. Ngub kisaol mbinim obu bor kakl, Inj, menjao wa nao wisao kismisa.*

³⁶ Ngub kismil Njisesom mbini bor kakl, Ngubi tomb mondom obun mone bawis maru harob sin, obum ngub bao maruklao ora. Mondom di obun nu maru harob sin, ngo di ngub bao maruklao

* 22:32: Njo 17:11; Njo 17:15; Njo 17:20

* 22:33: Luk 22:54

* 22:35: Luk 9:3; Luk 10:4

ora kisesa. Wاكل kakl, Aol mondom kuwi nao mini harob sin, obun toklo and turub bi om mone mubur mone ngom wاكل kuwi tokl mend dob buklaol om kisesa.*

³⁷ Ngub kobur kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, Ngaoron mbuk waebom ke wiyao ub mbinim ni aol el kaol kaol ko khorob bimi baeben hesa maominin lemi ke wiyao, angal ngo wiyao ub ngubi tomb ni bor heneng buklaol ora. Ngub buklaol heneng ora Ngaoron mbukl waeb baeben hambun bor ni bor ngo buklaol ke wiyao ub ngubi tomb oran ngo il so pind bile o kisesa.*

³⁸ Ngub kisaol mbinim obu bor kakl, Aorao Aondao o hend. Kuwi kuwinj tokl kab ngo menyom o kismisa. Ngub kismil Njisesom mbini bor kakl, Ngon ebe ora kisesa.

Njisesom har Olib manda bor Ngaor bor kao kalokl pisao o

Mat 26:36-46; Mak 14:32-42

³⁹ Ngo tomb Njises obu dera pobur kisaon obum bu hasao nda ub har Olib manda bor pisasa. Ngub pisaol obun man pange aol baeben di mbini haru pismisa.*

⁴⁰ Ngo tomb yu ngo obu pokl bisao ndal po pindib paesao tomb obun man pange aol nda baeben bor kakl, Ini bor khorob mao bakl buklaol saom ini khorob nao mao baen ub inim Ngaor bor kao kaloklaob ora kisesa.

⁴¹ Ngub kaoklbir kisaon Njises obu kang mend aeben sao pobur, obum tumu kar munu dombes ubur Ngaor bor kao kalobur kakl,

* **22:36:** Luk 22:49 * **22:37:** Luk 22:52 * **22:39:** Luk 21:37;
Njo 18:1

⁴² Ab o njem ebe soklao ko pangal sin, njem ni ke hondoklwao ib karae bi ber pae kab ngo mu tuwaebe kisesa. Waki kakl, Njem ngub mu tuwaebe o njem nim nen sobakl ub inj bibi ora. Ngub inj, njen mbib nen sabele ub ora bibi kisesa.*

⁴³ Ngo tomb Ngaoron angal mini wesao bombor mend yu heben hakl obobur, Njises obu hul ha saor peyo haen ko buri mao palaesesa.

⁴⁴ Ngo tomb Njises obun kone bor burisao po kend aondao ora bisaol obum Ngaor bor buriyab ora kao kalisesa. Ngo tomb obu ke di kab po pob turub bu aoklaol aondao ora bubur, ibao sao pobo sul ndim ndaom kisesa.

⁴⁵ Ngo tomb obum Ngaor bor kao kal peyo teka peyaoklbir obun man pange aol nda baeben hasmil kang mend aeben sao pobur hindisaol, mbini hambun mbinin kone bor kho so kend aondao ora bin burubur enjmor ibisaol u paol pesmisa.

⁴⁶ Ngub bismil hondobur Njisesom mbini bor kakl, Inim asub ko u paol pe hayem? Ngubi tomb ini bor khorob mao bakl buklaol saom ini khorob nao mao baen ub inim pen tekabur lemin, Ngaor bor kao kaloklaob kisesa.

Njurasom Njises karu lisao o

Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Njo 18:3-12

⁴⁷ Ngo tomb Njisesom obun man pange baeben bor angal ngub bao kakl haen was aol andub ora bombokl ibismisa. Ngo tomb aol Njuras obu man pange aol duteb nan o obu sisaol, aol aondao ngo

* 22:42: Mat 6:10

ibismi bor obu mbakla ora obobur, Njises bor nunu ke non bu nunu koklbur ibisesa.

⁴⁸ Ngub bisao o Njisesom obu bor kakl, Njuras o njem Aolon Isi Ora nunu bukl ebe non bubur karu liril be? kisesa.

⁴⁹ Ngo tomb Njiseson man pange aol mendbor obu haru hasmi nda baebenom ngo buklbur bismi sao hondobur mbinim Njises bor kakl, Aorao Aondao o, naom aol ngo baeben kuwi kuwinjom was bo dengeno laomun wa kismisa.*

⁵⁰ Ngub kismi tomb man pange aol ngo haklon mondom Nju semon baolum aol wesmbao aondao oran kongon biyao aol is mend ngol hasao on hal ki tao nan o taokl bo kobaesesa.

⁵¹ Ngub bisao o Njisesom baolum aolon kongon biyao aol ngo lisao aol o bor kakl, Njem ngub nao bi bao wa ora kisesa. Njisesom ngub kobur kisaon aol ngo hal taokl bo kobaesao ndan halol ki tibaesao tomb, hal ngo taokl hakl pobo wisao nda wakl ebe sisesa.

⁵² Ngo tomb aol ngo Njises obu men hakl ibismi baeben, mbini Nju semon baolum aol aondao baeben di, mbinin Ngaor Hen Moroklme Anda maomb bo haroklme aol baeben di, mbinin maomb bo haroklme aol, aol kon wi baeben di, Njisesom mbini ngo baeben bor kakl, Inim kuwi kam dorokl mini mini obobur, inim aol menden osisao taol pe mu haraoklao aol mend men haklbur sao ubuklim be? kisesa.*

⁵³ Ngub kobur kakl, Nim hor hambunon Ngaor Hen Moroklme Anda bor honda ha was burubur, nim ini daol haru beremao tomb di inim ni nao

* **22:49:** Luk 22:36 * **22:52:** Luk 22:37

men haroklme nda o, ngubi tomb non em hundur mao waraoklao saon burim ini aondao bu ora buri mao palaraokl ol, embin inin bao o ora pindib pael buklemi ora kisesa.*

Pitam nim Njises nao hendeyo kisao o

Mat 26:57-58; Mat 26:69-75; Mak 14:53-54; Mak 14:66-72; Njo 18:12-18; Njo 18:25-27

⁵⁴ Ngo tomb Njisesom angal ngo kao paesao tomb mbinim obu men habur mini pismisa. Mbinim ngub men pae pobur kismin, Nju semon baolum aol wesmbao aondao oran anda bor mini pismisa. Ngo tomb Pita obu mbinim Jises mini pismi bor mama taol mi pisao o, obu kang mend enderael sao pisesa.*

⁵⁵ Ngo tomb tenaol mendbor baolum aol wesmbao aondao ndan anda ngon paeb bu tundae ngo bor is haoru birismil, Pita obu di ngo bor haru birismisa.

⁵⁶ Ngo tomb kongon biyao nong is mondom Pita obu di is haoru birismi ndal birisaol hindisesa. Ngo tomb kongon biyao nong ndam Pita ngub hend heneng bubuk kakl, Aol ngo bere o obu di Njises kab haru haroklbe nde e kisesa.*

⁵⁷ Ngo tomb Pitam kakl, Inj ka. Nong ngo e, nim aol ngo obu nao hendeyo ora kisesa.

⁵⁸ Ngo tomb kang mend mabor sao aol mondom di Pita birisaol hondobur kakl, Nje di Njises obun sem ora e kisesa. Ngub kisao o Pitam kakl, Wao aol abo hakl, ni nao hende ora kisesa.

⁵⁹ Ngo tomb kang mend mabor baoklmend ora birismi tomb aol mondom di angal buriyab ora

* **22:53:** Njo 7:30; Njo 8:20; Kol 1:13

* **22:54:** Luk 22:33

* **22:56:** Bis 4:13

kobur kakl, Heneng ora aol ngo obu di Kalili aol ora hael, obu Njises hesa haru haroklbe kisesa.

⁶⁰ Ngub kisao o Pitam kakl, Hi aol abo hakl, njem ngo kal o ni nao hende ora kisesa. Ngo tomb Pitam ngub kao pe peyagl birinbur oran, sao kulao angal bao bisesa.

⁶¹ Ngo tomb Aorao Aondaom baol munubur kisaon Pita el burim ora hindisaol, Pitam obun kone bor Aorao Aondaom kobur, njem bao somna ngon sao kulao angal nao bi haenbur ko teb oran njem ni nao hendeyo lesi kisao nda mao takl bisaol,*

⁶² Pita obum dera pobur kisaon hibi kho so de aondaora ora kisesa.

Mbinim Njises kir ko maobowa lu bowes bismi o

Mat 26:67-68; Mak 14:65

⁶³ Ngo tomb aol mendbor Njises men ha kemi pismi nda baebenom obu maobowa peb bubur kismis lu bowes bismisa.

⁶⁴ Ngo tomb mbinim Njiseson el bor lab labom tanga tingi mbabur kismis mbinim obu bor maobowa angal bubur kakl, Nje aebom was leyem? Njem mao bembera handale nda ub hend kobur khorob ora lu bowes bismisa.

⁶⁵ Ngo tomb mbinim ngub kobur kismis Njises bor maobowa peb bu angal kho di andub sao kismisa.

Njises Nju semon kansol baebenon el sol teka haen kismi o

Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Njo 18:19-24

* **22:61:** Luk 22:34

⁶⁶ Ngo tomb mabor hokloben nar disao tomb Nju semon maomb bo haraoklao aol, aol kon wi baeben di, mbini baolum aol aondao baeben di, mbinin man buwaloklme aol baeben di, mbinim Njises mbini kansol baeben birismil mini pobur kakl,

⁶⁷ Nje Ngaorom Eben Ke Aol hael be? Inj, njem nao kao nji kismisa. Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Nim ini bor ngub kao njuklwao tomb inim nao angal ngo heneng ora le ko nen nao saboklemi kisesa.*

⁶⁸ Ngub kobur kakl, Nim ibi bor angal mendbor ne muklwao tomb di, inim nao angal ngon ko san nao luklemi ora kisesa.

⁶⁹ Ngub kobur kakl, Ini ngubi ora hayem o Aolon Isi Ora obu ngubi tomb di ma ora bor di hambun sao buri palo bu haraoklao Ngaor aondao oran ki tao nan bao ber aeben saklao kisesa.*

⁷⁰ Ngub kisaol mbinim Njises bor kakl, Njem ngo kal ub nje Ngaoron Isi yao be? Kismisa. Ngub kismil obum mbini bor kakl, Inin mbib ngo lem o, ni ora kisesa.

⁷¹ Ngub kisaol pangobur mbinim buri palobur kakl, Naom wakt angal asub bi mend lemil pangoklmao? Obun mbib angal khorob ngo le ol pangaoklaom o kismisa.

23

Njises Paleron elol teka haen kismi o

Mat 27:1-2; Mat 27:11-14; Mak 15:1-5; Njo 18:28-38

* **22:67:** Njo 3:12; Njo 8:45; Njo 10:24 * **22:69:** Bis 7:56

¹ Ngo tomb Nju semon kansol ngo baebenom Njises mbinin kabman maomb bo haraoklao aol aondao Paler birisaol mini pismisa.

² Ngub mini pobur kismil mbinim Paler birisaol howes kobur kakl, Aol ngom naon tenaol hambun maobowa mbinin kone bor mao ngil ngaol kabur, mone takis moroklme aol baebenom Orom semon aol wesmbao aondao Sisan takis mukl oboklemi tomb inim nao kalokl-waebe ora kaonaol hondomao kismisa. Mbinim wakl kakl, Aol ngo obum ni Ngaorom Eben Ke Aol ora hae ol, ni aol wesmbao aondao ora hae was lao kismisa.*

³ Ngub kismil aol Palerom Njises ne mubur kakl, Nje Nju semon aol wesmbao aondao ora yao be? kisesa. Ngub kisaol Njisesom obun angal ngon ko san lubur kakl, Njen mbib ngo kao paril o kisesa.*

⁴ Ngo tomb Palerom Nju semon baolum aol aondao baeben di, tenaol andub ora ngo hasmi baeben hambun bor kakl, Nim aol ngo obu bor te mao saraeb se obum khorob bisao sao menjao nao mao bemberarukl kisesa.

⁵ Ngub kisa o mbinim angal buriyab ora kobur kakl, Aol ngo obum pibnao su Kalili bor mbes tibiya tenaol hambun bor man kao kalo sob aondao ora mao kabur, mabor su Njuriya hambun bor di bu hasao ub ngubi tomb enjo ngo bor di ngub was bu haraoklao kismisa.

Mbinim Njises Heroron elol teka haen kobur te mao saraesmi o

* 23:2: Luk 20:25 * 23:3: 1 Tim 6:13

⁶ Ngo tomb ngub kismil Palerom angal ngo pangobur mbini bor ne mubur kakl, Aol ngo obu Kalili aol e be? kisesa.

⁷ Ngo tomb mbinim Paler obu bor kao kalismil pangisao tomb, Njises obu su Kalili ngo aol wesmbao Herorom maomb bo hasao bor aol yao ke pangisesa. Ngo tomb aol wesmbao Heror ngo obu di su Njurusalem ngo bor hasao o sisaol, Palerom Njises obu Heror birisaol obum ora howes ngon pangen ko pen kisesa.*

⁸ Ngo tomb Herorom mbes ora Njisesom bu hasao sao pangobur obum Njises ko mend hondoklwao ko nen sabisao o, obu birisaol ibisaol hindisao tomb obum turi aondao ora homobur, Njisesom hambun sao bu hae ke pangisao ub obum tenaolom ko mend nao hindismi sao oran bombor mend buklao hondoklwao ko nen sabisesa.*

⁹ Herorom ngub nen sabobur kisaon obum Njises bor andub sao ne misao o, obum angal ngo ne misao nda haklon ukl mend ko san nao lisesa.

¹⁰ Ngo tomb ngub bisaol hondobur Nju semon baolum aol aondao baeben di, mbinin man buwaloklme aol baeben di, ngo baebenom Heror birisaol teb sol obo habur, mbinim Njises obu bor buriyab ora te mao sara howes kismisa.

¹¹ Ngo tomb Heror obu di obun ami baeben di mbinim Njises obu dobaekeyo maobowa angal bismisa. Ngo tomb mbinim obu maobowabur kismin obu lab lab saoll ebe teraebi ora mend mao somabur, mbinim obu wakl Paler birisaol pen kismisa.

* 23:7: Luk 3:1 * 23:8: Luk 9:9

¹² Ngo tomb mbes Paler hesa Heror kab mbibi saond bi sao ha ha bisbi o, bao ngo mbibim Njises en aeben bin kisbi ngon mbibi wاكل hen mu aol sango hasbisa.

Palerom Njises is pe kowal bil nil lukl puklub kisao o

Mat 27:15-26; Mak 15:6-15; Njo 18:39-19:16

¹³ Ngo tomb Palerom Nju semon baolum aol aondao baeben di, mbinin maomb bo haroklme aol baeben di, tenaol aondao ngo hasmi baeben di mbini hambun ora ubuklub kisaol, hambun ora obo kiril mba birismisa.

¹⁴ Ngo tomb Palerom mbini bor kاكل, Inim aol Njises ke ngo obu ni bere ol kemi obaemndal, inim aol ngo obum tenaol hambun maobowa haraoklao kaemndan, nim ini hambunon el so oral ko ko was ne manda kisesa. Ngub kobur kاكل, Pangeklem. Inim aol ngo obu bor ngo te mao sarabur howes ngo keyem on, nim obu bor te mao bemberaeb se obum khorob bisao saon te mend nao wiril ol, ora es buwarukl kisesa.

¹⁵ Wاكل kاكل, Aol wesmbao Heror obum di te ngub was es buwabus, obum wاكل enjo ngo bor ngo eben kene o ka. Pangeklem. Aol ngo obu pe paen lib se sao menjao nao bise ora kisesa.

¹⁶ Ngub kobur kاكل, Ngub sene ol nim aol ngo doroklom ora lubur anda pu lowao ora kisesa.

¹⁷ Ngub kisao o mbini semon aol mendbor khorob bismil kalabus mao palaesao baebenon, mbinin hor so boroklme bao o pindi pa was pisao tomb Palerom mbinim turi homen ko is mend anda pu kao was bisesa.

18 Ngub bisao o sisaol tenaol hambunom angal aondao bu ora kobur kakl, Njem aol Njises obu pe paen lubur naon aol Barabas anda eben kao kismisa.

19 Ngub kismi o mbes aol Barabas ngo obum su and lobokl lobokl aondao Njurusalem bor kabman kab kab saond mao babur aol mend pe paen lisaol, Palerom kalabus mao palaesao o aol ngo bor kismisa.

20 Ngo tomb Palerom tenaol hambun bor wakl Njises obu anda pen kon wa ora ko kao kalisesa.

21 Ngo tomb tenaol hambunom ne bombor ub kombo angal aondao bu ora kobur kakl, Njises is pe kowal bi bor nil libi. Obu is pe kowal bi bor nil libi ko aondao bu ora kismisa.

22 Ngo tomb Palerom mbini bor ko tebo kao kalobur kakl, Inim asub ko ora lem? Aol ngo obum khorob oran asao ora bisao? Nim aol ngo obu pe paen lib se khorob sao di kang mend nao bisel nim hondokl buwarukl ol, obu doroklom lubur obu anda pu lowao ora kisesa.

23 Ngub kisaol mbinim Paler obum Njises is pe kowal bil nil lin ko angal aondao bu ora buri palo kao hakol was bismisa. Ngub kobur Paleron angal ngo kakl birisao hakl mbinin angalom ora men mbaen kismisa.

24 Ngub bismil Palerom mbinim ngo kismi ub e ko, inin angal taolun wa kisesa.

25 Ngo tomb aol Barabas ke ngo kabman kab kab saond mao babur aol mend pe paen lisaol kalabus bismi nda, tenaol hambunom naon wakl anda eben ka kismi nda ub mbinin angal taol-ubur Palerom ngub anda pu kisesa. Ngub bubur

kisaon mbinim kismi nda ub obum obun ami baeben bor Njises pe paen lukl mini puklub ko kalisesa.

*Mbinim Njises is pe kowal bil nil lismi o
Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Njo 19:17-27*

²⁶ Ngo tomb mbinim Njises mini pukl hasmil, aol is mend obun imbi Simon kismil obun su Sirini haklbir su and lobokl lobokl ngo bur ubukl hasaol hen mubur men hasmisa. Ngub men habur kismil mbinim is pe kowal bi Njises nil li mbakl bi mend sisao o, aol ngo obun pesaol mao tabur kismil, mbinim obu di Njiseson mama pen kismisa.

²⁷ Ngo tomb tenaol andub ora Njises mini pismi bor taol mi pismi tomb, ten andub ora mendborom Njises hond homobur de ko sarbeyam pismisa.

²⁸ Ngo tomb Njisesom mbini baol munu hondobur ten ngo baeben bor kakl, Ini Njurusalem ten o hakl o, inim ni bor hond homo de nao ke, inim inin mbib di inin nongnas baeben daol hond homo de lowaebe o beyem kisesa.

²⁹ Njisesom ngub kobur kakl, Pangeklem. Ma-bor bao mend buklaol tomb mbinim ngub lemi. Ten mendbor habele nongnas marukl buwaeb se baeben di, ten mendbor nongnas nao mari baeben di, ten mendbor nongnas aondu nao kale baeben di, ten ngubi baebenom mbinin kone bor turi aondao ora bin buruklemi lemi kisesa.*

* **23:29:** Luk 21:23

³⁰ Waki kakl, Bao ngon was mbinim harbor aondao baeben bor di harbor kang baeben bor di, inim nao kombo tingi mbaklao lemi kisesa.*

³¹ Ngub kobur kakl, Mbinim ngubi tomb ni is ka hakle ora menger hae bor daol ngub ngo beyem ngao, ini is kaebi wesu harib se menger hayem baeben bor daol, mabor bibir buklemi ko ne nao sabeyem be? Njisesom ngub kisesa.

³² Ngo tomb aol is kab mend mbibim khorob bisbil, mbibi di Njises daol haru pe paen luklbur mini pismisa.

³³ Ngub pobur mbinim su menden imbi Wesmbao Hul kismil, yu manda ngol po pindib paesmi tomb mbinim Njises is pe kowal bil nil li mbabur kismil, mbinim khorob bisbi aol nda kab di, mende aol Njiseson ki tao nan mende aol ki kowes nan bu nil li mbaesmisa.

³⁴ Ngub bismi tomb Njisesom Ngaor bor kao kalobur kakl, Abo o mbinim khorob ngo beyem ub oborob nao hendebur beyem ngao, khorob ngo beyem on saongao nao mari kunaebe ora kisesa. Ngo tomb mbinim Njiseson lab lab kol baerae wisao hakl taol bu kaob bu mubur kismil, bombor mend pon pae bao wisao o pone uklao om min ko, han ngoll pile bimi ub menger pile kang mend bismisa.*

³⁵ Ngo tomb tenaol andub ora hondo hasmil Nju semon maomb bo haroklme aol baebenom Njises bor aondao bu ora maobowa angal bubur kakl, Obu Eben Ke Aol Ngaorom bember ha haen ke ora harob sin, obum tenaol mende bu muklao

* **23:30:** Kao 6:16 * **23:34:** Mat 5:44; Bis 7:60

ub obum obun mbib ebe bongeyaokl buklaol ora kismisa.

³⁶ Ngub kismi tomb ami baebenon obu nil li mba hasaol teb so obo ib waen kang mend mao nakl obobur kismis, mbinim di obu maobowa peb bubur kakl,

³⁷ Nje Nju semon aol wesmbao aondao ora yao sin, njem njen mbib bisur bu, bu mi kismisa.

³⁸ Ngo tomb mbinim Njises nil li mbaesmi is pe kowal bi ngon yu kungni oral bobae waeb ngub bu wismisa. AOL NGO OBU NJU SEMON AOL WESMBAO AONDAO ORA YAO ko waeb bu wismisa.

³⁹ Ngo tomb khorob bisbi aol is kab mend Njises haru nil li mbaesmi ndan mendem Njises maobowabur kakl, Nje Ngaorom Eben Ke Aol yao be? Heneng nje Ngaorom Eben Ke Aol yao sin njem njen mbib bisur bubur lesin, njem yao ngo kab di bisur bu, bu mi kisesa.

⁴⁰ Ngub kisao o khorob bisao aol mende ndam Njises bor maobowa angal bisao nda bor taolu lubur kakl, Wao. Obun khorob menjao nao bisao o baehaemen ora ngo ke hende ub nje hesa bombor ubi yaol, njem Ngaor pakl nao bil ol kal be? kisesa.

⁴¹ Ngub kobur kakl, Yao ngo kab non mbinim ngub bib se ub baemnda ka. Heneng ora yaom khorob andub ora bisbaol yao lereklem o, aol ngo obum non khorob menjao nao bisao o ke haondaokl kisesa.

⁴² Ngo tomb aol ndam ngub kobur kakl, Njises o, mabor nje aol wesmbao aondao ora habur maomb bo haklesi tomb njem ni aokl nao hemen

haebe ora kisesa.*

⁴³ Ngub kisaol Njisesom obu bor kakl, Nim nje bor heneng ora kao njurukl, embi ngubi tomb nje hesa yao su ebe kone sisab bin haroklme mendel hen mabon ora kisesa.

Njises pe paesao o

Mat 27:45-56; Mak 15:33-41; Njo 19:28-30

⁴⁴ Ngo tomb aond hora haklu nar wesmbao tukun oral hasao tomb nar el nda tokl mubur kisaon, su hambun bor em hundur aondao ora u mbabur nend kisaol, ngub bao nend kao mba haen was 3 kolok ora pangobur, nar nubu ngo ora bor as deyaesao tomb oran wakl bao bisesa.

⁴⁵ Ngub bisao tomb Ngaor Hen Moroklme Anda bor and tubal komb bi ora ndan lab lab aondao saoll ora mend manga tundaesmi nda tukun ora tom kab bu kaoll kobaesesa.

⁴⁶ Ngo tomb Njisesom angal aondao bu ora kobur kakl, Abo o, nim nao wesao njem men menin kakl kobur kisaon pe paesesa.*

⁴⁷ Ngub bisaol ami sem maomb bo haraoklao aol mend ngol hasao om ngo bisao sao baeben hondobur kisaon, obum Ngaor bor kaoya kobur kakl, Heneng ora aol ngo obum khorob menjao nao bi, obu aol ebe ora harekle kisesa.

⁴⁸ Ngo tomb tenaol aondao ngo obo kiril mbabur hondo hasmi nda baebenom hambun sao ngo bisao nda baeben hondobur kismis, mbinin kone bor kho aondao ora sisaol hibi umu men mbakl mbakl pobur kismis, mbinin anda sisao paokl buri kismisa.*

* 23:42: Mat 16:28 * 23:46: Bis 7:59 * 23:48: Luk 18:13

⁴⁹ Ngub bismi tomb tenaol mendbor Njiseson tenaol sango baeben di, ten mendbor Kalili hakl-bir obu taol mi ibismi baeben di, mbinim Njises obu is pe kowal bil nil li mba hasao ndal kang mend aebenol sao habur hambun sao ngo bisao sao bao hondo hasmisa.*

Njosebom Njiseson toklo han te bor maol bisao

O

Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Njo 19:38-42

⁵⁰ Ngo tomb aol is mend obun imbi Njoseb hasaol, obun su Nju semon su bor and lobokl lobokl Arimatiya sisesa. Aol obu kone dund se wi oborob biyao aol ora sisao o, obu Nju semon kansol hasesa.

⁵¹ Aol ngo obu ngub kansol hasao o obum Ngaorom maeb ha maomb bo hakl oboklao ub di bao hondo hasaol, kansol baebenom khorob ngo bismi ub obum nao haru bem nao ke makl himisesa.*

⁵² Ngo tomb aol ngom maomb bo haraoklao aol Paler birisaol pobur, Njiseson toklo tangakl pon ko kao kalisesa.

⁵³ Ngub kobur kisaon obum Njiseson toklo nda sul mu pabur obum lab lab haek bi ebe ora mondom tanga pabur kisaon, mbes obum han te bombor mend waru u mbaesaol, han te ngo bor mbes di aol is mend nao maol bismi o sisaol, ngo bor maol bisesa.

⁵⁴ Ngo tomb bao ngo Njises tangaesmi o kongon wes weson sisaol, Nju semon hor boroklme bao* o kang mend wen pindib paklao kobur birismisa.

* **23:49:** Luk 8:2-3 * **23:51:** Luk 2:25; Luk 2:38

⁵⁵ Ngo tomb ten mendbor Kalili haklbir Njises taol mi pobo hasmi nda baeben Njoseb pisao bor pobur kismín, obum Njiseson toklo di asub was tangaraokl ko hondokl pismisa.*

⁵⁶ Ngo tomb ten nda baebenom Njises ngub maol bisaol haondaoklbir kismín wakl mbinin anda pismisa. Ngub pobur kismín mbinim aol maol bu mbaen toklol sularoklme sao, wel sem kao ebe ora pebe hakl Njiseson toklo sulakl poklbur man man bu wismisa. Ngub bubur kismín Nju semon hor boroklme bao o pindib paesao tomb Moseson manom ke wisao ub hor so birismisa.

24

Njises wakl enjaokl pisao o

Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Njo 20:1-10

¹ Ngo tomb Nju semon kongon mubaon hokloben wen nar pol bam ibisao tomb, ten nda baebenom Njiseson maol bor mbinim wel kao ebe ora pebe ngo mbakla ub man man bu wismi nda hakl mari pismisa.

² Ten nda baebenom ngub pobur hindismil, Njises maol bismi tomb han aondao ngon dir o bor mangaesmi nda nao manga mba hae, pere hakl po wisaol hindismisa.

³ Ngo tomb mbinim han te nda bor oborob ora hondabur hindismil, Aorao Aondao Njiseson toklo han te ngo bor ora nao wisaol hindismisa.

⁴ Ngub bisaol ten nda baebenom mbinin kone bor asub ora baonaob ko nen sabobur kismín, mbinim ngon te ora nen sabokl buwaesmisa. Ngo

* 23:55: Luk 23:49

tomb aol is kab mend han te Njises maol bismi ndan teb sol hasbil hindismi tomb, mbibin lab lab di bao bi hakol bi ora bu hasbil hindismisa.*

⁵ Ngub hondobur ten nda baebenom burisao po pakl aondaora ora homobur kismen, mbinim unu su bor was hena wismisa. Ngub hena wismil aol ngo hasbi nda kabom mbini bor kakl, Inim asub ko aol pe pae wakl enjaokl pe ngon maol bor es bi wiyem? Obun maol ngo bor bao nao wi wakl enjaokl pa kisbisa.

⁶ Ngub kobur kakl, Obu su Kalili bor bao hasao tomb ini kao njisao ub nen nao sabeyem be? kisbisa.*

⁷ Mbibim ngub kobur kakl, Obum ini bor ngub kao njisao. Mbinim Aolon Isi Ora khorob bimi aol baeben munu kaloklemil, mbinim obu is pe kowal bil nil luklemi o obum bao hor tebo nan on wakl enjaokl poklao ko ini kao njisao ora kisbisa.

⁸ Ngub kisbil, ten nda baebenom mbes Njisesom angal ngo kisao o nen sab heneng bibir kismen,

⁹ mbinim Njiseson maol ngo bor haklbir anda pismisa. Ngub pobur kismen mbini Njiseson man pange aol tobon teb nda di man pange tenaol hambun di mbinim pangen, Njiseson maol bor hambun sao ngo haondaokl ibismi ub kao kalismisa.

¹⁰ Ngub bismil ten ngo Njiseson maol bor bisao sao haondaokl ibismi baeben, Maktala Mariya di Njowana di Njemuson am Mariya mende di, mbini ten ngo baeben daol ten tangar mendbor di mbini ngo baebenom haondaokl obobur,

* 24:4: Bis 1:10 * 24:6: Luk 9:22; Luk 17:25

Ngaoron angal bib hobao sao kam akol bu hasmi aol baebenom pangen kao kalismisa.*

¹¹ Ngub kismi o angal bib hobao sao kam akol bimi aol nda baebenom ten ngo baebenom baehaemen ora lem ko nen sabobur, mbinim heneng ora lem ko nen nao sabismisa.

¹² Ngo tomb Pita obu akl was Njiseson maolan te nda bor hondokl pobur kisaon, obum Njiseson toklo wismi nda bor sul ber munubur hendaesaol, lab lab ngo obun toklo tanga pa maol bismi nda was wisaol hindisesa. Ngub haondaoklbir kisaon obun anda waki bokeyobur, obum burir biyu ngo bisao saon was nen sab ha wisesa.

Aol is kab mondom Emeyas harer bor Njises hindisbi o

Mak 16:12-13

¹³ Ngo tomb bao bombor ngon was aol is kab mend su kang menden imbi Emeyas poklbur pisbil, Njurusalem hesa su Emeyas kang ngo kab teb so sao kilometa el tobon teb sisesa.

¹⁴ Ngo tomb mbibi ngub pobur kisbin hambun sao Njises bor ngo bisao saon arman kaokl kaokl pukl hasbisa.

¹⁵ Mbibim ngub mende ne mi mi bu angal kaokl kaokl pukl hasbil, Njises obu ngol obo pindib pabur aol nda kab daol mbini haru pismisa.*

¹⁶ Ngub pismi o mbibin el bor menjao mondom maong maong bisaol, mbibim aol ngo obu Njises haru peyom ko oborob hend heneng nao bisbisa.

* **24:10:** Luk 8:2-3 * **24:15:** Mat 18:20

¹⁷ Ngo tomb Njisesom mbibi bor ne mubur kakl, Ibim ngo kaokl kaokl pukl hayeb o asao was leb? kisesa. Ngub kisaol aol nda kab nimil ti munubur kisbin, mbibin el wil bor nao hebele kumi naesbisa.

¹⁸ Ngo tomb aol ngo kabon mende aolon imbi Kilopasom, obun angal ngo kisaol ndan ko san lubur kakl, Njem Njurusalem bor ngubi tomb ngo bandisao nao pange, nje bombor o ngubi tomb obone ibil be? kisesa.

¹⁹ Ngub kisaol Njisesom mbibi bor ne mubur kakl, Ibim asao baonao bor leb? kisesa. Ngub kisaol mbibim obu kao kalobur kakl, Yaom ngo laob o non Nasarer Njises obu Ngaoron man mini aol habur, Ngaoron kongon buri ora bubur obun man di buriyab ora ko haraoklaol, Ngaorom di tenaol hambunom di obum ngo biyao ub ora hendeme o, aol ngo obu bor baonao saon bor laob kisbisa.*

²⁰ Ngub kobur kakl, Mbini nao Nju semon baolum aol aondao baeben di, naon maomb bo haroklme aol baeben di, mbini ngo baebenom aol Njises ke ngo kabmanom obu pe paen lin ko men ha kalismil, mbinim obu is pe kowal bi bor pe paen nil lismi kisbisa.

²¹ Mbibim ngub kobur kakl, Ngub baonao o naom mbes aol ngom Isreyel tenaol baeben wakl bu muklao ko pangismao o, pe paesao ora. Mende di obu pe paesao o, bao hor tebo nan o embi ngo ko kao kalisbisa.

²² Mbibim wakl kakl, Embi hokloben ora ten nao semon mendbor Njiseson maol bor haon-

* 24:19: Mat 21:11

daokl obaemi baebenom nao burir mao biyarmi ora.

²³ Mbinim Njiseson toklo nao waonaol haondaokl wakl obobur kaemin, nao bor ngub kao njaemi. Naom Ngaoron angal mini wesao mendbor harmil hondomao tomb mbinim nao bor kakl, Njises obu wakl enjaokl pa ko nao kao njaemil pangaokl ubuklum ko, ten ngo baebenom wakl nao kao njaemil pangomao kisbisa.

²⁴ Mbibim ngub kobur kakl, Aol nao sem mendborom di Njiseson maol bor pobur hendaemi tomb heneng ora ten ngo baebenom kaemi ub was haondaokl obaem o, Njises obu enjaokl po hanao o non mbinim nao hendaemisa ko kao kalisbisa.

²⁵ Ngub kisbil Njisesom mbibi bor kakl, Wao. Ibi kon nao wi ora hayeb. Mbes Ngaoron man mini aol baebenom buklaol ora kismi ub ibim heneng ora buklaol ko nen sabo, angal ngol hul nao hae ora haroklbe kisesa.

²⁶ Njisesom wakl kakl, Ibim asub nen sabekleb? Ngaorom Eben Ke Aol obu pibnao oran tanda no ke hondoklao o mabor Ngaorom obu imbi wi aondao bao bi ora haen lao ke wiyao ub ibim nao pangaebe be? kisesa.

²⁷ Ngub kobur kisaon obum mbibi bor, Moses di mbes man mini aol hasmi baeben hambunom Ngaoron mbuk waeb bu wismi baeben ngub wiyao ko kao kalobur, hambun sao Eben Ke Aol bor buklaol ke wisao sao baeben mbibim pangen te hambun sao kao dund bisesa.

²⁸ Ngub bisao tomb mbini teb pismil, su ngo aol nda kab mbibi poklbur pisbi on teb sol sao pismi tomb Njises obu paokl poklbur sao bi hindisesa.

²⁹ Ngub bisaol aol nda kabom obu bor nje nao pu kobur kakl, Nar ngo anda bombe ol penar bu ora nend laong, nje nao pe nao bao berem ora kisbisa. Ngub kisbil obu di mbibi birisbil hondabur mbini haru bao birismisa.

³⁰ Ngo tomb mabor Njises di mbini haru ne noklbur birismisa. Ngub birismi tomb Njisesom palawe mend mubur, obum Ngaor bor tengiyu ko kaoya kao peyobur munu konde barabur kisaon, obum mbibi kab nen kalisesa.*

³¹ Njisesom ngub bisao tomb wakl mbibin kone kombisaol, mbibin el bor maong maong bi non bi birisbi nda ub di wakl el nga kao pesaol, obu Njises ora e ko hend heneng bisbi o obu bao ora bum hasaol mbibim obu ko mende nao hindisbisa.

³² Ngo tomb mbibim kao kao bubuk kakl, Yaom harer bor obabnda tomb obum yao bor angal kao nju, Ngaoron mbuk waeb bor wiyao on te di oborob ora kao dund banda tomb, yaon kone ora bor perel aondao ora inj bila bo? kao kao bisbisa.

³³ Ngo tomb mbibim ngub kao peyaoklbir kisbin, bombor ngo tomb was mbibi wakl Njurusalem bokesbisa. Ngub pobur kisbin Njiseson man pange aol tobon teb nda di, mbinin Karas tenaol sango mendbor di, mbini hambun kiril mba ber mba hasmil pindib paesbisa.

³⁴ Ngub pindib paesbil mbinim aol nda kab bor kakl, Heneng ora Aorao Aondao obu wakl enjaokl po hanaol, Simon Pitam hendene kismisa.*

³⁵ Ngo tomb aol nda kabon di mbibim harerol hindisbi nda ub mbinim pangen arman kao

* **24:30:** Luk 22:19 * **24:34:** 1 Kor 15:4-5

kalobur, Aorao Aondaon mbibi bor palawe mend nen konde bara kalisao tomb, mbibim obu Aorao Aondaora e ko hend heneng bisbi nda ub di mbinim pangen kao kalisbisa.

Njiseson man pange baebenom obu enjaokl ibisaol hindismi o

Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Njo 20:19-23

³⁶ Ngo tomb mbinim angal ngon ngub bao kakl win was, Aorao Aondaora obu mbini ber mba hasmi nda daruklol obo pindib pa habur kakl, Inin kone kone bor sub tibaen as ko boroklwaebe kisesa.*

³⁷ Mbinim ngub kisaol pangobur, burisao po pakl aondaora homobur aol wesao mend hae ko pangismisa.*

³⁸ Ngub bismi o Njisesom mbini bor wاكل kakl, Inim asub ko burisao po pakl homo inin kone bor taol taol bim? kisesa.

³⁹ Njisesom ngub kobur kakl, Ni Njises ora haeng, mbinim nao ki aongao kab bor nil lismi hakl di inim kim oborob ora warabur haondaoklaob. Inim nao toklo songol hesa hul kab ngo hendeyem ub di, aol wesao non bi inj ong haondaoklaob kobur,

⁴⁰ obun ki aongao bor nil lismi nda hakl mbinim oborob ora henden muwalisesa.

⁴¹ Ngo tomb mbinim turi aondaora himisimi o, ngo be sao heneng ora be? be? baehaemen beb ko mbinin kone bor kang sao aondaora bin birismisa. Ngub bismil Njisesom mbini bor kakl, Inim ne kang mend wiyem be? kisesa.*

* **24:36:** 1 Kor 15:5 * **24:37:** Mat 14:26 * **24:41:** Njo 21:5

⁴² Ngub kisaol mbinim obu ib wen mend haorubur wismi o kalismisa.

⁴³ Ngo tomb Njisesom wen nda mubur nisaol mbini hambunom hindismisa.

⁴⁴ Ngo tomb Njisesom mbini bor kakl, Nim ini daol nao haru bao hasumndis tomb ini bor mbes kao njundis ka. Ni bor ngo be ub nim heneng ora ngub buklaol ko mbes Mosesom waeb bu wisao ub di, mbini Ngaoron man mini aol hasmi baebenom waeb bu wisuil Ngaoron mbuk waeb bor wiyao ub di, Kaoya We Lome mbuk bor wiyao ub di, angal ngo wiyao baeben heneng ora ngo il so pind biyaokl o kisesa.*

⁴⁵ Njisesom obun man pange baebenon kone bor ngub mao kombaesao tomb, mbinim Ngaoron mbuk waebon buklaol ke wisao ub oborob ora nen sab heneng bismisa.

⁴⁶ Ngub bismi tomb Njisesom mbini bor kakl, Ngaoron mbuk waebom ngub ke wiyao. Ngaorom Eben Lao Aol obu tanda aondao ora nobur pe paklaol o, bao hor tebo nan on obun maol bor bao nao wi wakl enjaokl poklaol ke wiyao kisesa.

⁴⁷ Njisesom ngub kobur kakl, mbini obul hul ha haklemi baebenom obun imbi bor angal bib hobao sao ngo Njurusalem bor mbes tibiya kao kalobur lemin, mabor su hambun bor tenaol hambunom pangam aeben aeben bin lemi. Mbinim tenaol hambun bor Ngaorom inin kone bor kho wiyao o kunaklaong, inin kone baol monoklwaebe ke wiyao kisesa.*

* **24:44:** Luk 9:22; Luk 24:27 * **24:47:** 1 Tim 3:16

⁴⁸ Ngub ke wiyaong nim ini ngo bereyem baebenom hambun sao ngubi tomb ngo hendek-lemine muwalakl sao, tenaol hambunom pangen oborob ora kao kalokwaebe kisesa.*

⁴⁹ Njisesom wakl kakl, Pangeklem. Mbes nao Abom nim ini bor heneng bukhwao ora kisao ub obum hobao sao ngo ini bor njuklaol, obum ngo kisao sao nim ora ini njuklwao. Ngub bukhwao nim ini haklemil buri aondao ora ini buri mao palakl bi mend yu heben haklbir eben lowaong, buri ngo ini haklemil ngub nao ebe haenbur, inim maon nan nao hond lae su Njurusalem ngo bor bao hondo haklwaebe ora ko Njisesom obun man pange baeben bor ngub kao kalisesa.

*Ngaorom Njises yu heben bor men misao o
Mak 16:19-20; Bis 1:9-12*

⁵⁰ Ngo tomb su Betani Njurusalem teb sol sao sisaol, Njisesom obun man pange baeben su ngo bor kemi pobur kisaon, obun ki yu heben bor menyabur obum mbini ngo baebenon kone bor sisab mao ba as ko ora birin kaebe ko kao kalisesa.

⁵¹ Obum ngub bao kakl haen was, mbini obun man pange aol baeben ngol bao ham mba haen Njises yu heben bor men misesa.

⁵² Ngub bisaol mbinim Njises obu bor kaoya ko turi aondao bu ora homaoklbir wakl Njurusalem bokesmisa.*

⁵³ Ngub bubur kismine mbinim bao hor hambunon Ngaor Hen Moroklime Anda bor was po

* **24:48:** Njo 15:27; Bis 1:8 * **24:52:** Njo 14:28; Njo 16:22

buru habur, mbinim Ngaor bor tengiyu ko kaoya
kao ha was hasmisa.

**Angal Heneng mbuk Ngaoran Angal Bib
Hobau Sao ngo wi o
The New Testament in the Angal Heneng Language of
Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Angal Heneng long
Niugini**

copyright © 1978 The Bible Society of Papua New Guinea

Language: Angal Heneng

Dialect: Waola

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-10

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Mar 2025 from source files
dated 31 Aug 2023

c8dd6c38-df9b-5879-8a56-970aaf6fa08b